

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Gelişen Dünya İçin Kemalist Devrim'in Yüz Yıllık Mirası

CÜNEYT AKALIN

Dünyayı Sarsan Türk Devrimi

H. ŞULE PERİNÇEK

Kemalist Devrim ve Asya

RÖPORTAJ

ALEKSANDR SOTNIÇENKO

Gelişen dünya için bağımsızlık ve
kalkınmada örnek başarı

NECATİ DEMİRCAN & YE ZHANGXU

Türk Devriminin
ÇKP Üzerindeki Etkisi

MOHAMMAD BASIR-UL-HAQ SINHA

Kazi Nazrul İslam'ın
Eserlerindeki Atatürk

RÖPORTAJ

OGASAWARA HIROYUKI

Türkler'in milli mücadelesi,
Japonlar için de
cesaret ve umut kaynağı

ŞİİR

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÜMÎ
Misafir

ŞİİR

AŞIK VEYSEL
Güzelliğin on par'etmez

ŞİİR

HÜSEYİN HAYDAR
Doğu Tabletleri,
Doksan Dokuzuncu Tablet, Ata

FOTOĞRAF RGALI

RESİM AVNİ ARBAŞ

KARİKATÜR KROKODİL

300 TL • KKTC 350 TL

ABONE OL

DERGİMİZE ABONE OLUN
YENİ DÜNYANIN SESİNİ MASANIZDA BULUN

1 YILLIK ABONELİK 1000₺

2 YILLIK ABONELİK 1800₺

ABONELİK VE İLETİŞİM
+90 (542) 800 41 85

✉ www.briqjournal.com
🌐 editor@briqjournal.com 📱 [briqdergisi](#)

Genel Yayın Yönetmeni
(Sorumlu Müdür)
Fikret Akfırat

Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı • Prof. Dr. Li Xi, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi

Yayın Kurulu Koordinatörü • Doç. Dr. Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi

Yazışları Müdürü • Ayça Neslihan Örs, Yeditepe Üniversitesi

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Rafet Ballı, Gazeteci-Yazar • Latif Bolat, Türk Müziği ve Folklorü Uzmanı

Salih Ertan, Elektrik Mühendisi • Doç. Dr. Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi

Hüseyin Haydar, Şair • Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBITAK, ODTÜ • Serhat Latifoğlu, Serbest Fon Yöneticisi

Prof. Dr. Uğur Murat Leloğlu, Türk Hava Kurumu Üniversitesi • Prof. Dr. Ruan Hongmei, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi

Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi • Dr. Hande Günözü Ulusoy

Doç. Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi • Prof. Dr. Zhang Yi, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Prof. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi

Prof. Ding Xiaoqin, Dünya Politik Ekonomi Derneği Genel Sekreteri • Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi • Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat

Prof. Dr. Birol Kılış, OSTİM Teknik Üniversitesi • Murat Kolbaşı, DEİK Asya Pasifik İş Konseyleri Koordinatör Başkanı

Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi • Ethem Sancak, ES Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı • Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi

Wu Keming, Emekli Büyükelçi • Prof. Dr. Yang Guang, Tsinghua Üniversitesi

Editörler

Onurcan Balcı, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

Necati Demircan, Şanghay Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Tolga Dışçı, Hacettepe Üniversitesi, Lisans öğrencisi

Orçun Göktürk, Tsinghua Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi • Ertuğrul Gazi Kızılok, Sinolog • Ece Kırbas Perinçek, Sanat Tarihçisi-Ressam

Ahu Yalçın Terzi, Çevirmen • Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

İngilizce Dil Editörü • Dr. Sean Thomas McKenna

Grafik Tasarım • Çiçek İlsever

Yönetim Yeri

Esentepe Mah. Yüzbaşı Kaya Aldoğan Sk. No: 4 İç Kapı No: 209 Şişli-İstanbul

www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

+90 (212) 401 13 33 +90 (212) 401 13 34 +90 (542) 800 41 85

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Genel Müdür • Elif Nisa Kılavuz

Sahibi • Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam

Baskı • Öztepe Matbaa

Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. İskitler Özer Han D:95 Altındağ - Ankara

Yayın Ortağı • Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi (NPU), Xi'an

Bu dergi INDEX COPERNICUS ve CiteFactor da indekslenmektedir.

INTERNATIONAL

 /briqdergisi

Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çağırıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusundadır. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademide, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.

Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağırısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 6th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimeden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimeden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

100. Yılında Atatürk Devrimi'nin Pratiği ve Dersleri Gelişen Dünya İçin Bir Model

Fikirleri ve programıyla “yaşayan devrimci lider” olan Atatürk ve Cumhuriyet Devrimi, gelişen dünya ülkelerinin sorunlarını aşmak açısından nasıl bir anlam ifade etmektedir? Bu sayımızda bu soruyu tartışmaya açıyoruz.

Gelişen dünya ülkelerinin ihtiyacı olan program nedir? Asya, Afrika ve Güney Amerika'dan, öncü devletlerin girişimiyle oluşmakta olan yeni uluslararası düzenin talep ve uygulamaları şöyle özetlenebilir: “Emperyalist devletlerin hegemonyacı siyasetlerine karşı bağımsızlık, devletler arasında iç işlerine karışmama, her ülkenin kendi ihtiyaçlarına uygun bağımsız kalkınma yolunu izlemesi, milli devletlerin karşılıklı olarak güçlü yanlarını değerlendirerek, eşitlik ve ortak yarar içeren işbirliğinin güçlendirilmesi, toplam olarak ulusal ve uluslararası düzlemde refah ve barış.”

Bunlar, içinde bulunduğumuz dönemin emperyalizm ve milli kurtuluş devrimleri çağı olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır.

İki emperyalist paylaşım savaşında milyonlarca canını kaybeden insanlık, bugün yeni emperyalist saldırganlık eylemlerini savuşturmak için mücadele etmektedir. Bu koşullarda, tüm dünyanın barış ve uyum içinde olacağı bir düzene ulaşma ihtiyacı da derinden hissedilmektedir. Bu, gelişen dünyanın milli devletlerinin zorunlu talebi haline gelmiştir.

1980'lerde neo-liberalizmin yükselişi ve ardından 1990'ların başından itibaren başlatılan küreselleşmecî emperyalist düzenin, yeni sömürgeci bir saldırı dalgasıyla gelişmekte olan ülkeleri hedef aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, çok kutupluluğun ilerlemesinin de etkisiyle neo-liberalizm ve emperyalist küreselleşmecî düzen çatırdamaktadır. Gelişen dünya ülkeleri için, milli sınırlarını ve devletlerini korumak ve geliştirmek, dahası sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak için şartlar elverişli hale gelmektedir. Ancak, emperyalist küreselleşmeciliğin, çok kutupluluğun gelişmesine verdiği yanıt, savaşı tüm dünyaya yayma tehdididir. Bu tehdidi bertaraf etmek için milli devletlerin, kendi gücüne dayanan ve benzer durumdaki ülkelerle işbirliğini esas alan bir yol tutmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Bu koşullarda, belli bir aşamasında kesintiye uğramış olsa da, elde ettiği sıra dışı başarıyla Atatürk'ün önderlik ettiği Kemalist Devrim pratiği ve Altı Ok Programı gelişen dünya ülkeleri için bir model olarak ortaya çıkmaktadır. Yüzyıl önceki Cumhuriyet Devrimimizin ve bugünkü Çin'in başarısının sırrı, gelişen dünyanın birbirinden farklı tarihsel geçmişi olan, farklı sosyoekonomik seviyede ve milletleşme sürecinin çok farklı aşamalarında olan toplumlarının önündeki günümüzün ihtiyacını da ortaya koymaktadır: Devletin belirleyici olduğu karma ekonomi ve halka dayanan bir sistem.

20. Yüzyılın başında emperyalist devletlerin parçaladığı Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları arasından bir milli devletin inşa edilebilmesini sağlayan Kemalist Devrim uygulamasıdır. Atatürk Devrimi'nin programı olan Altı Ok - Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve Devrimcilik - bu pratiğin içinden çıkan ilkelere. Gelişen dünya ülkelerinin ihtiyaç duyduğu, iktisat, iç ve dış siyaset, güvenlik ve kültür alanlarında ortak programın temeli, ezilen dünyada ilk milli kurtuluş devrimi olan Kemalist Devrim'in devlet ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda zaman içinde geliştirdiği bu modelde bulunmaktadır.

Asya'dan Afrika'ya, Güney Amerika'ya kadar gelişmekte olan ülkelerin “paylaşarak gelişme” temelinde inşa ettiği geniş boyutlu bir işbirliği olan Kuşak ve Yol Girişimi de, bu ortak programla bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

06-27

CÜNEYT AKALIN

HAKEMLİ DERLEME MAKALESİ

Dünyayı Sarsan Türk Devrimi

28-38

H. ŞULE PERİNÇEK

GÖRÜŞ MAKALESİ

Kemalist Devrim ve Asya

40-44

ALEKSANDR SOTNIÇENKO

RÖPORTAJ

Atatürk modeli: Gelişen dünya için bağımsızlık ve kalkınmada örnek başarı

46-66

NECATİ DEMİRCAN & YE ZHANGXU

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ

Türk Devrimi'nin ÇKP Üzerindeki Etkisi:
Cai Hesen'in Türkiye Yazıları Üzerine İnceleme

68-79

MOHAMMAD BASIR-UL-HAQ SINHA

HAKEMLİ DERLEME MAKALESİ

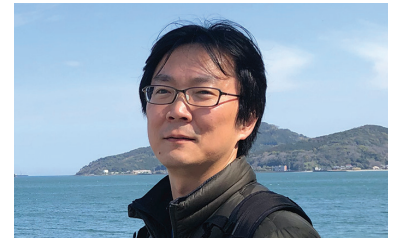
Kazi Nazrul İslam'ın Eserlerindeki
Atatürk Üzerine İnceleme

80-85

OGASAWARA HIROYUKI

RÖPORTAJ

Türkler'in millî mücadelesi,
Japonlar için de cesaret ve umut kaynağı

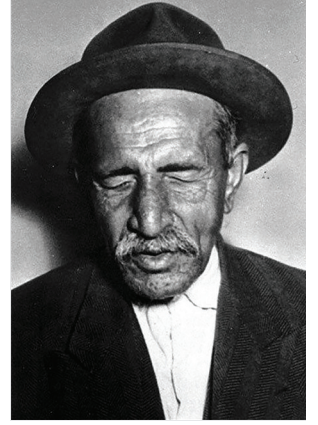

86-87

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ

Şiir

Misafir

88-89

AŞIK VEYSEL

Şiir

Güzelliğın on par'etmez

90-91

HÜSEYİN HAYDAR

Şiir

DOĞU TABLETLERİ

Doksan Dokuzuncu Tablet, Ata

KARİKATÜR

94

KROKODİL

Padişahın tahttan indirilişı

FOTOĞRAF

92

RGALİ

Cumhuriyet'in
10. yıl kutlamalarından

RESİM

93

AVNİ ARBAŞ

Atlı Mustafa Kemal

100. Yılını kutluyoruz

Dünyayı Sarsan Türk Devrimi

CÜNEYT AKALIN*

Prof. Dr.

**1945'te İstanbul'da doğdu. İlköğretimini Ankara'da tamamladıktan sonra girdiği Galatasaray Lisesi'nden 1965 yılında mezun oldu. AFS burslarından yararlanarak, öğrenimine bir yıl ABD'de devam etti. 1965'te girdiği Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1969'da mezun oldu. Aynı yıl adı geçen Fakültede asistan olarak kaldı ve doktora çalışmasına başladı. İstanbul'da yayıncılık ve gazeteciliğe başladı. Hürriyet, Cumhuriyet, Aydınlık gazetelerinde muhabir, dış politika yazarı, araştırma sayfası editörü, spor editörü vb. olarak çalıştı. Bu arada, başladığı doktora çalışmasına İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Kürsüsünde devam etti. Öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladığı Galatasaray Üniversitesi'nde 1999'de Yard. Doçentliğe getirildi, 2006'da doçentliğe yükseltildi Marmara Üniversitesi İletişim ve Güzel Sanatlar Fakültelerinde görev yaptı. Marmara Üniversitesi'nden 2012 yılında emekli olduktan sonra 10 yıl Arel Üniversitesinde dersler verdi. Bir yandan da serbest gazeteciliğe devam etti. Akalın'ın çeşitli dergilerde yayımlanmış çok sayıda bilimsel-siyasal makalesi, İngilizce-Fransızcadan Türkçeye aktardığı 10'u aşkın kitap çevirisi ve çok sayıda telif eseri bulunmaktadır.*

Geliş Tarihi: 26.05.2023

Kabul Tarihi: 07.07.2023

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı'nı kutluyoruz. Türk Devrimi'nin etkileri Türklerle sınırlı kalmadı, dünya çapında sonuçlar doğurdu; Asya'nın, Afrika'nın, Latin Amerika'nın mazlum halklarının ayağa kalkışının öncüsü, Mustafa Kemal Paşa bütün mazlumların kahramanı oldu. Türk Devrimi'nin dünya çapındaki öneminin bir başka boyutu, tarihin 20. yüzyıldaki kırılma noktası sayılan Sovyet Devrimi ile kader birliği içine girmiş oluşudur. İki devrim uzun süre dayanışma içinde yaşadılar. Türk Devrimi'nin uluslararası düzlemde dengeleri sarstığı bir başka alan, Hindistan coğrafyası oldu. Günümüzde üç ülke tarafından temsil edilen bu bölge, Türk Devrimi'nden derinden etkilendi. Özellikle Hintli müslümanların Türk Devrimi'ne gösterdiği yakın ilgi Hinduları da etkiledi. Hindistan'ın birliğinin Müslümanlarla Hinduların birliğinden geçtiğini saptayan Gandhi ve Nehru, var güçleri ile Türk Devrimi'ni desteklerken, bu devrimi Hint halkının birleşmesinde bir manivela olarak kullandılar. Türk Devrimi, Çin'de ÇKP içinde tartışmalara yol açtı. Türk Devrimi feodal Osmanlı devletini tasfiye ederken, Osmanlı'ya tabi ülkelerin özgürleşmesine de vesile oldu. Bu nedenle özellikle Batı Asya'daki Arap ülkelerini, yani Suriye, Irak, Mısır, İran, Filistin vd. ülkeleri dahası Kuzey Afrika'daki müslüman ülkeleri derinden etkiledi. Milli mücadeleden sonra ilan edilen, Hilafetin kaldırılması ile tümüyle laik bir karakter kazanan Türkiye Cumhuriyeti yarı-sömürge yarı-feodal ülkeler için bir model oluşturdu.

Anahtar Kelimeler: M. Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti, mazlumlar dünyası, Gandhi-Nehru-M. Kemal Paşa işbirliği.

Giriş

ÖNCELİKLE, TÜRK DEVRİMİ'NİN etkilerinin Türklerle sınırlı kalmadığını, dünya çapında sonuçlar doğurduğunu özellikle belirtmeliyiz. Anadolu Devrimi Asya'nın, Afrika'nın, Latin Amerika'nın mazlum halklarının ayağa kalkışının öncüsü ve simgesi oldu.

Türk Devrimi'nin dünya çapındaki öneminin bir başka boyutu, tarihin 20. yüzyıldaki kırılma noktası sayılan Sovyet Devrimi ile kader birliği

içine girmiş oluşudur. İki devrim dayanışma içinde idiler, birbirlerini desteklediler.

Türk Devrimi'nin dünya çapındaki etkilerini incelerken, bir ayırım yapmak gerekiyor. Türk Bağımsızlık Savaşı yıllarında Asya, Afrika, Latin Amerika ülkelerinin büyük çoğunluğu sömürge boyunduruğu altında yaşıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın yaktığı bağımsızlık meşalesi, savunduğu tam bağımsızlık ilkesi, bir güneş gibi ışımalı, emperyalizmin kolu kanadı kırılmalı, yeryüzünde özgürlük hakim olmalıydı. Mesaj dört bir yana ulaştı, dünyayı sarstı.

Daha önemlisi, Türk Devrimi'nin ezilen dünyanın halkları için yarattığı modeldir. Görece geri de olsa kapitalist-emperyalist bir ülke olan Rusya'da gerçekleşen Sovyet Devrimi mazlum ülkeler için bir gelişme-kalkınma modeli olamazdı. Türk Devrimi ise emperyalizmin boyunduruğu altında sömürge veya yarı-sömürge yarı-feodal ülkelerde yaşayan yüz milyonlarca insan için kurtuluşun adı idi. Türk Devrimi'nin özellikle Hindistan milli hareketi ile etkileşiminin İngiliz sömürgeciliğinin yıkılışında çok önemli rol oynadığı, Çin'de (ÇKP içinde) tartışmalara yol açtığı özellikle vurgulanmalıdır (Alan, 2020; Demircan, 2021/2022; Mao, 1976; Nehru, 2016).

Sakarya Zaferi'nden (Eylül 1921) sonra Mustafa Kemal adı özellikle İslam dünyasında büyük heyecan yarattı; resimleri Cezayir'den Endonezya'ya kadar dükkanlara, her yere asıldı, camilerde hutbeler okundu, adı *korkusuz, kurşunun işlemediği kişi* (Koloğlu, 1994) olarak anıldı, *Yeni Selahattin Eyyubi*¹ olarak selamlandı.

400 yıl islam hilafetinin muhafızlığını yapan Osmanlı devletinin ardılı Türkiye'yi hedef alan emperyal saldırının islam dünyasında özellikle tepki doğurduğunu belirtmek gerekir. O sıralarda İran dışında kalan islam ülkeleri sömürge boyunduruğu altında inliyordu. Batılı emperyalistler hem bu ülkeleri sömürüyor hem de aşağılıyordu. *Asyai despotizm, Geri Asya, İslamın anti-demokratik karakteri* savları islam ülkelerinin aydınlarının elini kolunu bağlıyordu. Türk Devrimi'nin milliyetçi görüşleri ve programı sadece aydınları etkilemekle kalmadı, geniş köylü kitlelerini, emekçileri, kadınları hatta aşiretleri sarsarak, Asya'nın toplumsal yapısını derinden etkiledi.

Türk Devrimi'nden sonra Asya artık eski Asya olmayacaktır. 1923'te ilan edilen ve Hilafetin kaldırılması ile tümüyle laik bir karakter kazanan

Türkiye Cumhuriyeti islam dünyasına yepyeni ufuklar açtı. Siyasal nitelikli Hilafet kurumu tarih oldu. Türk Devrimi Sovyet Devrimi ile eski dünyayı çatırdattı. Asya'ya Dr. Sun Yat Sen ile Çin'den giren Cumhuriyet düşüncesi, Türk Devrimi ile birlikte yerkürede hızla yaygınlaştı. Türk Devrimi, bir bakıma, Batı'ya *Eşitlik-Özgürlük-Dayanışma* getiren Fransız Devrimi'nin Asya ayağıdır. Türk Devrimi Batı Asya'nın haritasını şekillendirdi, güçler dengesini yeniden oluşturdu.

Türk Devrimi'nin Sovyet Devrimi ile Etkileşimi

1917 Şubatında St. Petersburg ve Moskova'da patlak veren, önce Çarlık'ın yıkılması ile sonuçlanan ardından Ekim devrimi ile birlikte büyük bir sosyal devrime dönüşen başkaldırı, Türkiye'deki aydınlar ve ilericiler tarafından dikkatle izlendi.

Sovyet Devrimi'nde Rusya'da yaşayan Türk-Tatar devrimcileri de kısmi roller üstlendiler ancak önemli olan Anadolu'daki devrimcilerin Sovyet Devrimi'ne bakışıdır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra emperyal güçlerin Devrimi yok etmeye çalıştığı koşullarda Mustafa Kemal ve arkadaşları Sovyet Devrimi'nin önemini iyi kavradılar. Sovyet güçlerinin bir bölümünü işgal altında tuttukları Anadolu topraklarından tek taraflı irade göstererek çekilmeleri, Türk-Osmanlı devletini bölen parçalayan gizli Sykes-Picot Anlaşması'nı açıklamaları, Türk milliyetçilerini çok etkiledi. Bu gerçeği Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşlarından gazeteci Falih Rıfkı Atay çok açık ifade ediyor:

“Eğer Lenin Çarlığı yıkmasaydı, Rusya zafer gününe erişmeseydi İstanbul Rus olacaktı. İnsanın acaba bir İstanbul köşesine Lenin'in

31 Mart 1922, Afyonkarahisar, Mustafa Kemal Atatürk ve Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti heyeti. Soldan sağa: Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanı Asım Gündüz, Batı Cephesi Komutanı Tümgeneral İsmet İnönü, Sovyet Rusya temsilcisi K.K. Zvonarev, Sovyet Rusya Büyükelçisi Semyon Aralov, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Temsilcisi İbrahim Ebilov ve Birinci Ordu Komutanı Ali İhsan (Afyon Kocatepe  niversitesi, 2023).

b st n  koysak mı diyeceği gelir” (Atay, 1969:166).

İki  lke devrimcilerinin kaderi önce Kafkasya’da birleşir. İtilaf devletleri Bak  petrollerini elde tutmak, İran ve Irak yollarını kapatmak ve Anadolu hareketinin Sovyetlerle birleşmesini önlemek için Batı yanlısı Taşnak (milliyetçi Ermeniler) ve Menşevik Gürcü g  lerine dayanan bir Kafkas seddi kurmaya çalışırlar.

Mustafa Kemal Sovyet Rusya ve Anadolu h k metini tehdit eden Kafkas Seddi’nin yıkılmasını, Kurtuluş Savaşı’nın zaferi için zorunlu görür. Mustafa Kemal’in planı *Doğu’da dayanak yaratarak İzmir’i (Batı Anadolu) kurtarmaktır*. İki devrim, ortak askeri hareketler yürüterek birbirlerini destekleyecek ve ayakta kalacaktır. Doğu Anadolu’daki Türk güçlerinin komutanı General Kazım Karabekir bu durumu şöyle açıklar:

“Bugün Anadolu’nun kurtuluşu için Bolşevik ordularıyla el ele vererek hareket etmekten başka çaremiz kalmamıştır” (Karabekir, 2000:665).

M. Kemal Paşa, milli direnişin lideri sıfatıyla 26 Nisan 1920’de Lenin’e gönderdiği telgrafta *askeri güçlerini Bolşeviklerle birleştirme çağrısı* yapar, *Azerbaycan ve Gürcistan’ın Sovyet Cumhuriyetleri’ne katılmaları için zorlanmalarını* ister, Ermenistan’a karşı ortak operasyon önerir (Atatürk, 2002c:114). Bu telgraf TBMM’nin ilk dış politika eylemi olacaktır (Perinçek, 2016:51).

Nitekim Taşnak Ermenistan’ı Türk-Sovyet Askeri İşbirliği sonucunda yıkılır. Türk ordularının Ermenistan’a yönelik hareketi başta Stalin olmak üzere Sovyet önderleri tarafından desteklenir. Kafkasyadaki Türk-Sovyet ittifakı 16 Mart 1921’de Moskova Anlaşması’nın ve özellikle 13 Ekim 1921’de Kars Anlaşması’nın imzalanması ile pekişir.

Rusya ile Türkiye'nin Kafkasya üzerinden yardımlaşmasının tek yolu Taşnak Ermenistanı'nın tasfiyesidir. İki ülke bu zorunluğu tespit eder. Türk ve Sovyet ordularının 14 Ağustos günü Nahçıvan'da buluşmalarını müjdeleyen haber Ankara'da Meclis'de alkışlarla karşılanır (Atatürk, 2002d:174). Öte yandan, Türk ve Sovyet güçleri Gürcistan ve Dağıstan'da da işbirliği içine girerler.

Sovyetlerle Dostluk, 2. Dünya Savaşı yıllarına kadar Türk dış politikasının temel ilkesi haline gelir.

16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet Anlaşması, Anadolu hükümetinin bir büyük devlet ile imzaladığı dolayısıyla iki devletin birbirini tanıdığı ilk anlaşmadır. Bu arada Sovyetlerin, M. Kemal Paşa'dan gelen talep üzerine Türkiye'ye mali ve askeri yardım yaptığı da kaydedilmelidir. Altınlar, Erzurum üzerinden kara yolu ile ve Karadeniz üzerinden deniz yolu ile Anadolu'ya ulaştırılır. M. Kemal gelen altınları elçi Aralov'dan teslim alırken yaptığı teşekkür konuşmasında maddi yardımlar için "Bizim için büyük nimet ama Rus insanının yüreği daha değerli" ifadesini kullanır (Perinçek, 2016:67).

Türk-Sovyet askeri ittifakının en önemli adımı Sovyet komutanı Frunze'nin başkanlığındaki heyetin Aralık 1921'de Ankara'ya yaptığı ziyaretidir. Mustafa Kemal Paşa ile Frunze askeri konuları ele alırlar. Görüşmenin dikkat çekici yanı, M. Kemal'in mebuslara bile açıklamadığı bazı sırları Frunze ile paylaşmasıdır (Perinçek, 2016:74).

Askeri işbirliği açısından dikkat çekici bir

başka olay, M. Kemal Paşa'nın Sovyet elçisi Aralov'u, Azerbaycan elçisi Abilov'u ve Rus askeri ataşesi Zvonaryev'i 27 Mart 1922'de yani Büyük Taarruzdan önce Batı Cephesi'ne davet etmiş olmasıdır. İngiliz belgelerine göre Ankara, Büyük Taarruzdan önce Sovyet hükümetiyle savunma ve saldırı konularında gizli bir anlaşma yapar (Perinçek, 2016:79). Büyük Taarruz hazırlıkları sırasında M. Kemal Paşa'nın yanında Sovyet komutanlarının bulunduğu fotoğraflarda da saptanır.

Atatürk Türk Devrimi ile Sovyet Devrimi'nin ortak hedeflerini vurgular:

"Anadolu'da ortaya çıkan silahlı milli ayaklanma hareketi, siyasi konum ve hedeflerde Sovyet Rusya ile tam benzerlik arz ediyordu." (Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, 2001:59)

Sovyet Hükümeti Mart 1921'de imzaladığı Moskova Anlaşması ile Ankara Hükümetini tanıır. Milli hükümet için büyük destek anlamına gelen bu tanıma Ankara'yı hem rahatlatır hem de özgüvenini artırır. Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği sıkıntılı yıllarda yakın ilişkileri sürdürecektir. O kadar ki, 1932'ye yani Sovyetler Birliği, ABD tarafından tanındığı, Milletler Cemiyeti'ne kabul edildiği tarihe kadar Ankara uluslararası ilişkilerde Sovyet Hükümetini temsil edecektir (Perinçek, 2016).

Sovyetlerle Dostluk, 2. Dünya Savaşı yıllarına kadar Türk dış politikasının temel ilkesi haline gelir. 1929 Dünya Buhranı'ndan sonra devletçiliğe yönelen Türk ekonomisi hem ekonomik yardım alır hem de Sovyet uzmanlarının desteği ile planlı bir ekonomiye geçer.

Cumhuriyet'in 10. yılı törenlerine katılan Sovyet Heyeti "Priezdin" (safalar getirdiniz) nidaları ile karşılanır (Cumhuriyet Gazetesi, 1933).

Hindistan'la Etkileşim

Milli Mücadeleye  teki büyük destek Hindistan'dan gelir. Hakim kanı, yardımların Hintli müslümanlardan geldiği şeklindedir. Oysa, Hindistan milli mücadelesi yakından incelendiğinde, Hint toplumunun müslümanlar dışındaki kesiminden özellikle Hindulardan da büyük destek gördüğü belirtilmelidir. Daha da önemlisi, Ankara ile etkileşimin Hindistan'ın birliğine sağladığı katkıdır.

Hindistan'da Türkiye'ye karşı ilgi 19. yüzyıl sonunda artar. İngiliz emellerinin Hindistan'da açık seçik görülür hale gelmesi, Hint ulusal hareketini giderek şekillendirir. Her iki ülkede, milli partilerin kuruluřunun² Fransız

Devrimi'nin 100. yılına rastlaması, tesadüf sayılamaz.

Hindistan'da ulusal birlik

Hindistan'daki iki büyük kesimin, Hindu-Müslüman birliğinin temelleri savaş sırasında, 1916'da atıldı. Lucknow Kongresi'nde iki kesim arasında anayasanın esasları konusunda anlaşma sağlandı. Nehru'ya göre Müslümanların Kongre Partisi ile el sıkışmaları, büyük ölçüde İngiltere'nin Türkiye'ye karşı tavrına duydukları öfkenin eseri idi (Nehru, 2015:131).

Dünya Savaşı İngiltere'nin zaferi ile sonuçlanmış, fakat birçok alanda belirsizlikler kendini göstermişti.

İngiliz Başbakanı Lloyd George'un 5 Ocak 1918'de "Türkiye'yi Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu başkentinden, Küçük Asya ve Trakya'daki topraklarından mahrum etmek niyetinde olmadıklarını" belirtmekle birlikte, Kutsal Toprakların Yönetiminden söz etmemesi, (Yılmaz, 2008:129). Emir Hüseyin'in isyanının ardındaki İngiliz varlığını saptayan Hintli Müslümanların kuşkularını derinleştirir. Muhammed Ali'nin *Tüm Hindistan İslam Birliği* başkanı seçilmesi, Dr. Ensari'nin 1918'in sonunda Genel Vali'ye müslümanların taleplerini sunması, İngilizlere karşı girişimleri başlatır. Nisan 1919'da İngiliz güçlerinin Sihlerin kutsal kenti Amritsar'da yaptığı katliam ulusal tepkileri sertleştirir. Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkarması, İngiliz-karşıtlarını, özellikle Müslümanları öfkelenendirir. Hintlilerin ulusal ozanı Dr. Muhammed İkbal, zaferine sonsuz bir güven duyduğu milli mücadeleyi "Türk aslanı yine uyanacak, yine kükreyecek, yine düşmanı titretecek" duygularıyla yüceltir. "Allah Ona Yardım Etsin" dizesiyle başladığı "M. Kemal Paşa'ya Hitap" şiirini "Atın nereye kadar giderse oraya atıl, düşünme, biz bu meydanlarda çoğu kez tedbir yüzünden mat olduk" diye sürdürür (İkbal, 1956:87-88).

Hint Hilafet Hareketinin anlamı

Türkiye'de Milli Mücadele kızıştıkça, özellikle İstanbul'un İtilaf devletlerince işgalinden ve Sevr Antlaşması'nın İstanbul hükümetine dayatılmasından sonra Hindistan'da *Türkiye İçin Adalet* sloganıyla yürütülen hareket gittikçe güçlendi (Şimşir, 2009:205).

Hint Hilafet Hareketi Türkiye'deki Milli Mücadeleye maddi-manevi büyük katkılar sağladı. Müslümanlarca başlatılmış olmakla birlikte, bu

destek Hint halkının (Hindu-Müslüman-Sih vb.) tümünden geldi. Hilafet Hareketi'ne verilen destek, ulusal programın temeli, işbirliğinin başlangıcıdır (Sarkar, 2007:144).

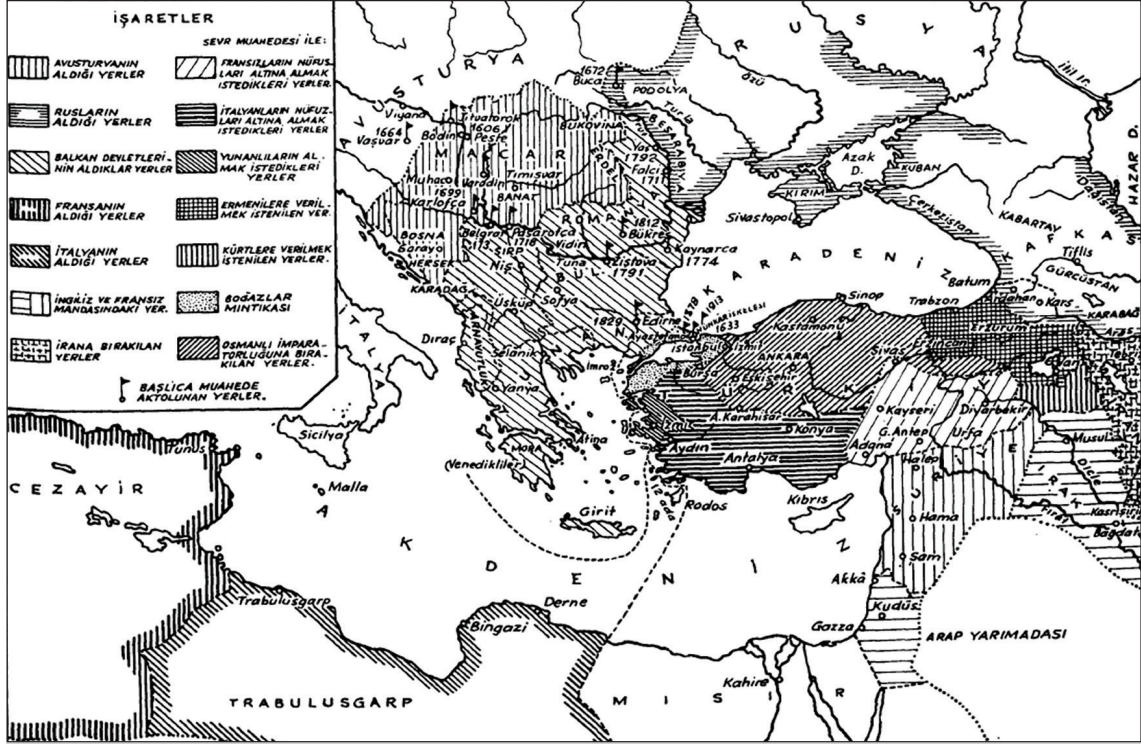
Hilafet Hareketi'ne önderlik edenlerin amacı, Barış Konferansı başlamadan İngilizlere baskı yaparak Türkiye/Müslümanlar lehinde sonuçlar elde etmektir.

Hint Hilafet Hareketi'nin esasları Muhammed ve Şevket Ali kardeşler tarafından geliştirilir. Milli Mücadele döneminde Anadolu'ya da gelen, 7 Aralık 1920'de Mustafa Kemal ile görüşen Muhammed Ali, 4 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, barış antlaşmasının Türkler aleyhine sonuçlanması halinde bir İslam kongresinin toplanmasını teklif edeceklerini bildirmişti (Yılmaz, 2008:106).

Hilafet Hareketi'ne önderlik edenlerin amacı, Barış Konferansı başlamadan (Ocak 1919) İngilizler'e baskı yaparak Türkiye/Müslümanlar lehinde sonuçlar elde etmektir. 1919 yılının ortalarında oldukça etkin duruma gelen, *Hilafetçiler* Osmanlı Devleti'nin savaştan önceki statüsünün korunmasını, Hilafetin merkezi İstanbul'a dokunulmamasını talep ediyorlardı. Geniş bir medrese-mescit ağına sahip, güçlü bir dini-siyasi örgütlenme olan Hint Ulema Cemiyeti'nin katkılarıyla hareket iyice güçlendi.

İşte bu noktada Kongre Partisi'nin lideri Gandhi devreye girdi. Gandhi, Hilafet Hareketi'nin Merkez Komitesi'ne katılarak destek verdi. Artık Hindistan'ın direnci sadece Müslümanlara özgü değildi. Bir Hintli yazara göre "Hindular müslümanlara katıldılarsa, Çinliler ve Japonlar

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN KÜÇÜLMESİ 1699-1920

Sevr Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kalan topraklarına dair harita (Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1953).

gibi Asyalı halkların da hissettikleri gibi üzülmelerindendi. Yara alan dinleri değil, Asyalı gururlarıydı” (Metta, 1921).

Hilafetçiler İngiltere’ye isteklerini kabul ettirebilmek için heyetler göndererek, yazılı başvurular yaparak ve direnişler örgütleyerek baskı uygulamaya başladılar. 2 Ağustos 1919’da Bombay’da Gandhi’nin başkanlığında toplanan kongrede Yunanistan’ın Türkiye’deki zulmü nefretle anıldı, Türkiye’ye yardım için seferberlik ilan edildi. 23 Kasım 1919’da Delhi’de toplanan Hilafet Komitesi ilk kez İngilizlere karşı açık tavrı aldı.

Delhi’de yapılan ilk konferanstan Hilafet Hareketi’nin bildirisinin yayımlandığı Bombay Konferansı’na (Şubat 1920) kadar, Türk Kurtuluş Savaşı’na destek olmak üzere halktan önemli

miktarlarda bağış toplandı.

19 Ocak 1920’de Gandhi, Muhammed Ali, Şevket Ali ve M. Ali Cinnah’ın ortaklaşa imzaladıkları metin Hint Genel Valisi’ne “Müslüman-Hint hep birlikte omuz omuzayız, İngilizleri suçluyoruz” diye sesleniyordu (Koloğlu, 2007:7). Gandhi Hilafet Hareketi’ne desteği ulusal birliğin inşasına yönelik bir hareket olarak görüyordu.

2 Haziran 1920’de Gandhi ve Müslüman liderlerden oluşan kurul, program çalışmasına başladı. Gandhi yabancı malların boykot edilmesini öneriyordu.

Kongre’den sonra İngiltere’ye yönelik direniş arttı.

10 Ağustos 1920’de İngilizlerin Osmanlı yöneticilerine dayattığı Sevr Anlaşması’nın imzalanması, birlik sürecini hızlandırdı.

Müslümanlar için Gandi'nin İngiliz karşıtı *İşbirliğine Hayır (non-cooperation)* hareketine katılmaktan başka çare kalmamıştı. Günün koşullarında Türkiye davası öne çıkıyordu.

İngilizlerin Hindistan siyasetine ancak içte bir devrimle cevap verilebileceğini söyleyen Gandi, Hintlileri İngiliz-Hint ordusundan firara çağırır.

Hilafet Kongresi ikinci kez 26 Aralık 1920'de yaklaşık 15 bin kişinin katıldığı büyük bir kalabalıkla Nagpur'da toplandı. "Kongre işlenen büyük hatalar düzeltilmedikçe Hindistan'ın tatmin edilmesine imkân olmadığını kabul eder. Hilafet sorunu, Pencap konusu ve zedelenen ulusal gururun onarılması. Bundan sonra benzeri hataların tekrarına engel olmanın tek yolunun bağımsızlık olduğu görüşünde birleşir" (Yılmaz, 2008). Gandi'nin Hintli kitlelerle kurduğu sıcak ilişkiler islamcı eğilimli M. Ali Cinnah'ın siyasetten çekilmesine neden olur. Nagpur Kongresi'nden sonra pasif konuma geçen Cinnah, 1930'larda Londra'ya göç eder.

Ankara (Mustafa Kemal Paşa) 14 Şubat 1921'de süreci şöyle değerlendirir:

"320 milyonluk bir halk kütlesi taşıyan Hindistan'da vukua gelmekte olan hadisat bugünün en mühim meselesidir. (...) Kalküta'da millî kongrede yapılan konuşmalar buna şüphe bırakmıyor. Şimdiye kadar İngiltere'ye sadakat yeminiyle bağlı hükümeti hafifçe tenkit etmekle yetiniyordu. Fakat Pencap'ta millî bir tezahüre karşı İngilizlerin ittihaz ettikleri caniyane ve vahşiyane tedabir, diğer taraftan Türkiye'nin

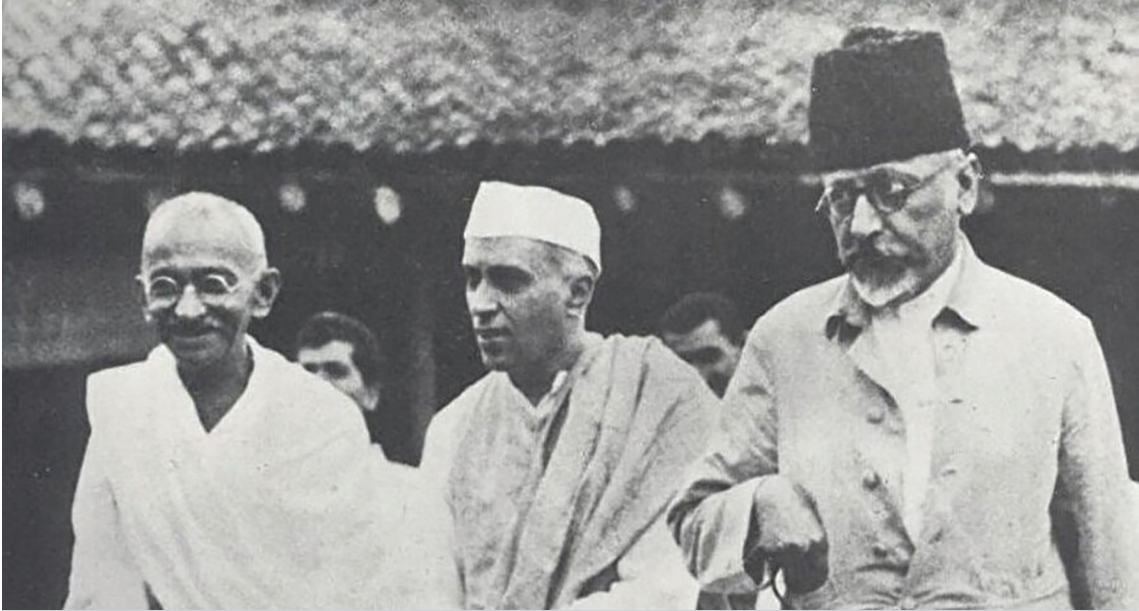
taksimi ve ona teklif edilen muahedename Hint siyasilerinin gözlerini açtı" (Yılmaz, 2008:121).

Nagpur Kongresi'nden sonra genel grevler (hartal), iş bırakmalar ve ayaklanmalar yeniden hız kazanır. Kalküta'da öğrenci grevi günden güne büyür. Delhi'de yerli mağazalar, dükkânlar kapatılır. Şimendifer amelesinin grev ilan etmesinin ardından petrol kuyularında çalışan ameleler de greve iştirak ederler (Yılmaz, 2008:123). İngilizler Şubat 1921'de Hindistan'a özerklik vaadinde bulunur.

4 Mart 1921 tarihli Hâkimiyeti Millîye gazetesinde Hindistan'daki son durum şöyle açıklanır:

"Hintliler Delhi'de toplanan Hindistan Meclisi'nde Türkiye'ye karşı Avrupa devletlerinin izlediği zalimane siyaseti şiddetle eleştirmektedir. Trakya'da ekseriyetin Türk ve Müslümanlardan oluştuğu pek çok tetkik ve istatistiklerle sabit iken bölgenin Yunanistan'a verilmesi, İngilizlerin ve Avrupa devletlerinin hainane siyasetlerinin bir parçasıdır" (Yılmaz, 2008:126).

1921 sonunda Hindistan'da durum İngilizler aleyhine vahim bir hal alır. Türklere olumsuz tavırlarından dolayı İngiliz sömürgelerinde isyan beklentisi artar. İngilizlerin Hindistan siyasetine ancak içte bir devrimle cevap verilebileceğini söyleyen Gandi, Hintlileri İngiliz-Hint ordusundan firara çağırır (Yılmaz, 2008:127). 27 Aralık 1921'de Gandi başkanlığında Ahmetabad'da toplanan Hindistan Ulusal Kongresi Mustafa Kemal Paşa'yı Sakarya Zaferinden dolayı kutlar ve "Türkiye'nin bağımsızlığının korunması konusunda Hint halkının yardımının süreceği" belirtilir (Yılmaz, 2008:128). 30 Ağustos'ta Türk Ordusu'nun kazandığı zafer, Hindistan'da büyük yankı yaratır. Türklerin zaferi günlerce

Hindistan Bağımsızlık Hareketi lideri Mahatma Gandhi, Hindistan'ın ilk başbakanı Cevahirlal Nehru, Hindistan Hilafet Hareketi Üyesi Ebu'l Kelam Azad (Gandhi Museum, 2023).

törenlerle kutlanır. Mustafa Kemal Paşa, Hint Müslümanları ve Hindular için bağımsızlık sembolü haline gelmiştir. Hindistan Hilafet Komitesi adına Çotani, Ankara'yı tebrik eder. Daha çarpıcı olanı, 9 Eylül'den önce yaşananlardır. Eylül'ün sekizine rastlayan Cuma günü Hindistan'da *ibadet günü sayılır* (abç), ülkede camiler ışıklandırılır, Cuma namazından sonra Türk ordusunun zaferi için Tanrı'ya dua edilir, camilerin duvarlarına "*Zindabat Mustafa Kemal*"³ yazılır. Çanakkale ve İzmit bölgelerinde İngilizler adına cepheye sürülmüş Hintli askerlerden, ordularından kaçarak subay rütbesiyle Türk ordusuna katılmalar yaşanır (Hülagü, 1999).

Hindistan Hilafet Hareketi, Türkiye'ye gösterdiği özel ilginin yanı sıra öteki halkların anti-emperyalist mücadelelerine de omuz verir. İngilizlerin Hint birliklerini Çin'e

yollamalarını kınayan Hilafet Hareketi, 1927'de Lucknow Kongresi'nde Çin halkının özgürlük mücadelesini desteklediğini ilan eder (Bengalee, 1927).

Hint Müslümanlarının maddi yardımları

Hint yardımları sadece dayanışma ve İngilizlere baskı ile sınırlı kalmaz. Hilafet Komitesi'nin Haziran 1921'de Allahabad'daki toplantıdan sonra başlatılan Türklere yardım kampanyası Millî Mücadele boyunca sürer.

Mustafa Kemal Paşa, Hariciye Vekâletine, 19 Şubat 1922 tarihli telgrafında Hindistan'dan gelen ilk yardımdan söz eder: "Türkiye'ye yardım için Hindistan'dan gönderildiği Cami Bey'in telgrafnamesinde bildirilen 26 bin İngiliz lirasının karşılığı olan 144 bin 440 Osmanlı lirası alınmıştır" (Atatürk, 2002e:266).

Afganistan gerçeği

Afgan toprakları 19. yüzyılda Asya'nın kalbine hakim olmaya çalışan İngiltere ile Çarlık Rusya'sı arasında büyük çatışmalara sahne oldu. 1919'da yani dünya savaşından sonra İngiltere'den sınırlı da olsa bağımsızlığını kazanan Afganistan'ın lideri Emanullah Han'ın temel politikası bağımsızlığını korumak, çağdaşlaşmaktır. İngiltere'nin tehdidi altındaki Afganistan ve Türkiye destek arayışı içinde idiler. Sovyet Devrimi her iki ülkeyi de rahatlatmıştı.

“Türkiye devleti Afganistan devletinin bağımsızlığını gerçek anlamda tanımayı görev bilir”

Sovyetlerle anlaşma imzalamak üzere Moskova'ya giden Türk heyeti, Sovyet Rusya'nın da desteği ile Afganistan'la bir anlaşma imzalar. 1921 Moskova Anlaşmasından önce gelen bu anlaşma Ankara hükümetinin imzaladığı ilk uluslararası anlaşmadır. Anlaşmanın 1. Maddesi “Türkiye devleti Afganistan devletinin bağımsızlığını gerçek anlamda tanımayı görev bilir” diye başlar. Ankara hükümetinin hem Afganistan'la hem de Hintli Müslümanlarla kurduğu, İngiltere'yi rahatsız eden ilişkiler, Türk dış politikasının önemli bir başarısıdır (Oran, 2022:209).

İran'daki Yansımalar

Doğu-Batı ekseninde Asya'yı Avrupa'ya bağlayan İran tarihsel ve coğrafi bakımdan Türkiye'ye benzer. Güçlü devlet geleneği, düşüncede ve dilde zenginlik İran'ı tarihte hep önemli kıldı. İran'ın bu bölümde ele alacağımız öteki islam ülkelerinden

farkı, bağımsız varlığını korumuş oluşudur.

İran da Türkiye gibi 19. yüzyılda yarı-sömürgeleşti. İranlı aydınlar çareyi modernleşmede buldular. 1906 Anayasa Devrimi, ülkeye, Meclis hâkimiyeti, demokratik haklar, merkezi yönetim gibi çağdaşlaşmanın temel esaslarını getirdi. Meşrutî yönetime giden süreçte Türk ve İranlı aydınlar işbirliği içine girdiler.

İran Anayasa Devrimi, çeşitli nedenlerle başarıya ulaşamadı. Ardından, Basra Körfezi'nde petrolün bulunması üzerine artan emperyal iştah, 1. Dünya Savaşında ülkenin kuzeyinin Rusya, güneyinin ise İngiliz işgaline girmesine neden oldu. 1. Dünya Savaşı İran'da yokluğu, yoksulluğu artırdı. Patlak veren yerel isyanlar, güçlükleri katladı. Bu zorlukların ancak bağımsız bir devlet kurarak, Batılı kurumları ve anlayışları hâkim kılarak alt edileceği görüşü İranlı aydınlarda güçlendi. Türk Devrimi'nin kazandığı zafer derin izler bıraktı.

Güçlü modernleşme akımı, istikrarsızlığı önlemesi için Rıza Şah'ı önce savaş bakanlığına, ardından iktidara taşıdı. Aslında modernleşme yanlılarının savundukları, temelleri Anayasa Devrimi ile atılan düşüncelerdi.

Rıza Şah modernleşme yanlısı idi ancak aydınlar arasında Türkiye ile ilgili ürkeklik Şah'ı da etkiliyordu. Türk milliyetçiliğinin dine karşı mesafeli tutumu,

İranlı aydınları etkilemekle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin Sünni karakterli Hilafeti kaldırması Şii mollalar Türk milliyetçilerinin dine karşı tavrına karşı ikircikli idiler.

Türk yönetimi 1920'li yıllarda yapıcı siyasetler izleyerek İran'ın çekingenliğini aştı. 1926'da imzalanan *Dostluk ve Güvenlik Anlaşması* iki ülke ilişkilerini rahatlatmış, karşılıklı güven ortamını geliştirdi (Oran, 2022).

İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyaretinde Mustafa Kemal Atatürk ile yaptığı bir sohbet karesi (Cumhuriyet Gazetesi, 1934).

1928'de kapitülasyonları kaldıran Şah içeride ulemanın muhalefeti sındırdı.

İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 1934 yılında Türkiye'ye ziyareti, ilişkileri bir üst düzeye çıkardı. Haziran ayında Tebriz üzerinden Trabzon'a ulaşan Şah Ankara'da Atatürk ve öteki Türk liderlerle bir araya geldi. Atatürk Şah'a çok saygılı davrandı, gördüklerinden çok etkilenen Şah da bir hafta olarak planlanan ziyaretini iki aya kadar uzattı. Dönüşte Türkiye'de gördüklerini ülkesinde uygulamaya çalıştı ancak mollaların direnişi ile karşılaştı. 1936'da çıkartılan güvenlik güçlerinin peçeleri zorla sökmeye yönelten *Keşf-i Hicap Yasası* büyük tepki topladı (Gökalp & Georgeon, 2007). 2. Dünya Savaşı yaklaşırken Şah'ın Almanya ile yakınlaşması üzerine İran bir kez daha kuzeyden ve güneyden işgal edilecek, Şah tahtını oğluna bırakmaya zorlanacaktır (Abrahamian, 2009).

Batı Asya - Arap Dünyası

Türk Devrimi'nin sarsıntıları en çok İslam dünyasında hissedildi. Suriye, Irak (Ürdün-Filistin-Hicaz) son ana kadar Türklerle aynı kaderi paylaştılar. 1510'larda Yavuz Selim'in İran ve Mısır seferinin ardından Osmanlı İmparatorluğu'na katılan Irak ve Suriye, varlıklarını 20. yüzyılın başına kadar Osmanlı vilayetleri olarak sürdürdüler. Bu birliktelik, İngiliz-Fransız emperyalistlerinin Ortadoğu'ya hakim olma emelleri yüzünden bozuldu.

20. yüzyılın başında Basra Körfezinde petrol kaynaklarının keşfi, İngiliz emperyalizminin iştahını kabarttı. Fransa'nın ise gözü Doğu Akdeniz'dedir. İngiltere ve Fransa, Rusya ile anlaşarak 1916'da Sykes-Picot Anlaşması ile Osmanlı'nın Batı Asya'daki topraklarını paylaşırlar.

Savaşı sonlandıran Paris Anlaşması (1919) ile Irak ve Filistin'in İngiliz, Suriye-Lübnan'ın Fransız mandası altına girişi, yani Türklerden koparılışı, 1918 Eylül'ünde Osmanlı güçlerinin yenilgiye uğrayarak Suriye topraklarını terk etmeleri üzerine doğan boşluğu Fransa doldurur, Suriye'yi işgal eder. Fransa'nın kısa sürede ortaya çıkan emperyal niyeti üzerine Arap milliyetçileri Türkiye'den yardım isterler. Ancak Türk halkı kendi kurtuluş davasının peşindedir. "Türkiye'nin güney sınırı neresidir?" sorusuna M. Kemal Paşa Erzurum ve Sivas Kongrelerinde "Türk süngülerinin işaret ettiği hat" yanıtını vererek silahla korunamayan toprakların vatan sayılamayacağına işaret eder (Atatürk, 2002).

Batılı yazarların üzerini örtmelerine karşın Arap milliyetçilerinin Türk devriminden etkilenmeleri kimi yazarlarca açıkça ifade edilir. Arap kökenli İngiliz tarihçi Albert Hourani'ye göre "Arap milliyetçiliği, Jön Türklerden çok etkilenmiş, özellikle Atatürk'ün başarısı onlara örnek olmuştur" (Koloğlu, 1994:371).

Türk devriminden etkilenen Arap milliyetçiliği sonuca birkaç on yıl sonra ulaştı.

2. Dünya Savaşının ardından İngiliz-Fransız sömürgeciliği dünya çapında yenilgiye uğrayıp tasfiye olunca, Araplar da, süreç içinde, özledikleri ulusal devletlerine kavuştular.

Suriye

Birinci Dünya Savaşı sonrası, kargaşa yıllarıdır. Fransızların vaatleri karşısında Türklere karşı ikircikli tutum alan Suriye milliyetçileri, Fransa'nın ülke topraklarını terk etmeyeceğini saptayınca, işgalcilere karşı direnişe geçerken, Türklerden yardım isterler. M. Kemal Paşa, Suriye'de Fransız Mandasına baştan beri karşı idi ancak Türklerin başı belada olduğu için önceliği Türk milli mücadelesine

vermesi kaçınılmazdı (Perinçek, 2015:123-159).

Türkiye ile Suriye'nin bir konfederasyon oluşturması önerileri o yıllarda ortaya atıldı. Milli mücadelenin liderleri buna karşı olmamakla birlikte o sıralarda Fransa ile açıktan muharebelere girmenin ülke menfaatlerine aykırı olduğunu tespit ederek "öncelikle Suriye'nin bağımsız bir Arap hükümeti teşkil etmesi, ardından Konfederasyonda birleşmenin düşünülmesi" tutumunu benimsedi (Atatürk, 2002b:354).

Suriyeli heyeti kabul eden M. Kemal Paşa, "Suriye'nin kendi kaderini tayin etmesini arzu ediyorum." der.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1923'te Mersin'e gelişi sırasında Suriyeli müslümanlar siyah bayraklarla süslü, üzerinde "Türk Arap Dostluğu; Suriyeli hemşerilerinizi unutmayın, kurtarın bizi" yazan bir zafer takı dikerler. Suriyeli heyeti kabul eden M. Kemal Paşa "yüzyıllar boyunca Osmanlı devletinin parçası olan bir ülkenin yabancı boyunduruğu altında inlemesi kabul edilemez" dedikten sonra şunları söyledi: "Suriye'nin kendi kaderini tayin etmesini arzu ediyorum. (Şimşir, 1999)"

Arap ülkelerinin en köklü olanlarından Suriye, Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasından en çok etkilenen ülkelerdendir. Özellikle bağımsızlık ve laiklik ilkeleri Suriyeli ilericilere esin kaynağı oldu. Milli mücadeleye önderlik eden BAAS Partisi'nin temel ilkeleri *Birlik* (Arapların birliği), *Özgürlük* (sömürge boyunduruğundan kurtuluş) ve *Sosyalizm* (halkçılık, devletçi ulusal ekonomi) idi. Egemenliğin Tanrı'dan alınıp halka verilmesini savunan Eflak-Bitar'a göre Arap ulusu, tarihte süreklilik göstermişti. Yapılması gereken, dirilişi sağlamaktı. Arap ülkelerinin

Baasçılık fikrinin ve Baas Siyasal Hareketi'nin fikir babası, sosyolog Mişel Eflak (Ön sıra sağdan birinci) Irak'ta 14 Temmuz 1958 İhtilali üyeleri ile birlikte (TRT, 2020).

çoğunda örgütlenmeye giden, Mişel Eflak'ın 1951'de hazırladığı BAAS partisinin tüzüğü, Arap toplumlarına yeni ufuklar açtı. Parti'nin laikliğe özel önem vermesinin nedeni, sömürgecilğe karşı ulusun direnişini artırmak kaygısıydı. Fransızlar ayrı ayrı dinsel seçmen grupları oluşturarak yeni sorunların tohumlarını ektiler, Müslümanlar, Rum Katolikler ve Ortodokslar, Yahudiler kendi dinsel gruplarına oy vermeye zorlandılar (Nehru, 2016:805).

Ulusal bütünleşme, mezhepçiliğe karşı çıkmaktan geçiyordu. BAAS Partisi Meclis'te sandalyelerin inançlara göre dağıtılmasına karşı çıktı; buna karşılık İslam'ı, Arap kimliğini oluşturan temel öğelerden biri olarak kabul ediyordu. Eflak'a göre "Sosyalizm hayatın dini, ölüme karşı onun zaferi idi. Herkese iş vererek, herkesin yeteneklerini ortaya çıkararak hayat için uğraşıyordu" (Tibi, 1998:290).

Eflak'a göre, birliğini gerçekleştirmiş Arap toplumu yeni bir kimlik kazanacak, ahlaki

açıdan ideal sosyalist bir toplumun kurulmasını sağlayacaktı. Parti 1948-51 arasında "Birleşik bir Arap devleti" sloganı altında faaliyetlerini Suriye dışına taşırdı. Özellikle Ürdün, Lübnan ve Irak'ta etkili oldu. Ürdün'ün kuruluşu 1948, Lübnan'ın 1949-1950, Yemen ve Irak'ın kuruluşu ise 1952 tarihlerine rastlamaktadır.

Irak

Hindistan yolu üzerindeki, dahası zengin petrol yataklarına sahip Irak, 1. Dünya Savaşı yıllarında İngilizler tarafından hedef alındı. "Dünya Savaşında İngilizler Irak'ı Türkiye'ye karşı yürüttükleri operasyonun üssü yaptılar (Nehru, 2016:818). Türkler kuzeye sürüldü, İngilizler Bağdat'a girdiler, ardından Musul'a ulaştılar. Savaşın sonunda Irak'ın bütünü İngiltere tarafından işgal edilmişti.

1. Dünya Savaşının ardından Anadolu'dan koparılan Irak, Paris Anlaşması (1919) ile İngiliz mandasına verildi. Diğer bir deyişle 1916'da gizli Sykes-Picot ile tasarlanan bölünme savaştan sonra hayata geçirildi.

Suriyeli Arap milliyetçileri arasında olduğu gibi Iraklı Arap milliyetçiler arasında da Türkiye ile Konfederasyon fikirleri tartışıldı ancak bu fikirler fiiliyata dönüştürülemedi.

“Irak'ın mandasının İngilizlere teslim edilmesi 1920'lerin başında güçlü protestolara yol açtı, giderek ayaklanmaya dönüştü. Irak'taki ayaklanma büyük ölçüde Hint birliklerinin yardımıyla ezildi” (Nehru, 2016:818). Irak ayaklanması İngiltere tarafından kısmen güçle, kısmen bağımsızlık vaadiyle bastırıldı.

İngiltere direnişi zorla bastırdı, “İngiliz uçakları bombalarla Londra'nın iktidarını tesis ettiler” (Nehru, 2016:819). Mustafa Kemal'in emri ile İngilizlere karşı mücadeleyi örgütlemek üzere Revandüze gönderilen Türk komutan Özdemiş Bey İngiliz güçleri ile mücadeleye başladı. Kürt aşiretleri ile ilişkiye geçti. Belirli başarılar kazanması üzerine İngiliz hükümeti hem Irak'ta Kürt bölgesinde yoğun bir hava bombardımanına başlarken, bir yandan da konuyu diplomatik alana çekti, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını onaylayan Lozan Anlaşmasında sınırın çizilmesini engelleyerek, Kerkük ve Musul'u Türk sınırlarının dışına çıkardı. Türkiye'nin Musul ve Kerkük için plebisit yapılması önerisi, İngilizlerin etkisindeki Milletler Cemiyetince reddedildi (Oran, 2022).

Lozan Anlaşması'nın ardından iyi niyetli çabalarını sürdüren Türkiye, Irak'ı resmen tanıdı;

1926'da İngiltere ve Irak ile *Türk-Irak Sınırı ve İyi Komşuluk Anlaşmasını* imzaladı. İki ülke arasındaki sınırlar belirlendi.

İngiltere, Irak'ı Anadolu'dan koparma operasyonunu sonuca ulaştırdı. Arap milliyetçiliği kendi başına kendi çizdiği yoldan ilerleyişini sürdürdü.

Nehru 1920-30'larda İngiltere'nin “uçakları yarı-sömürge ülkelerde *polis gücü* olarak kullandığını” belirttikten sonra “bunun daha ucuz ve daha çabuk ama korkunç derecede zalim ve öldürücü” olduğunun altını çizdi (Nehru, 2016:821).

Suriyeli Arap milliyetçileri arasında olduğu gibi Iraklı Arap milliyetçiler arasında da Türkiye ile konfederasyon fikirleri tartışıldı ancak bu fikirler fiiliyata dönüştürülemedi (Atatürk, 2018).

Aslında Irak içinde Türkiye ile yakınlaşmayı savunanlarla, İngiliz denetimine tabi olanlar arasında sert, kanlı mücadeleler yaşandı.

Cumhuriyet Türkiye'si, kısmi bağımsızlığını kazanan Irak'la ilişkilerini adım adım geliştirdi. Irak kralı Faysal Türkiye'nin daveti üzerine Temmuz 1931'de Ankara'yı ziyaret etti. Atatürk, 1932'de Milletler Cemiyeti üyeliğine kabul edilen Irak'ı kutladı (Atatürk, 2002f:28).

İngilizlerin uzun süre bastırmayı becerdikleri Arap milliyetçileri, 1958'de bir darbe ile krallığı yıktılar cumhuriyeti ilan ettiler.

Mısır

Batı Asya ile Afrika'yı birleştiren Mısır, coğrafyası ve tarihi ile, Araplar arasındaki merkez ülke konumuyla bölgenin en önemli ülkelerinden biri olma özelliğine sahiptir. Mısır, bu özelliklerini Türk Osmanlı devleti içinde de korudu. Mısır, Türklerin hem Afrika ile hem de Hint dünyası ile bağlantısını sağlıyordu. İngiliz emperyalistleri,

1956-1970 yıllarında Mısır'ın ikinci cumhurbaşkanı olarak görev yapan Cemal Abdülnasır Hüseyin (solda), 1955 yılında Bağlantısızlar Hareketi'nin kurulduğu Bandung Konferansı'nda. (Xinhua, 2015).

1878 Berlin Kongresi'nde Osmanlıya verdikleri desteğin bedeli olarak Mısır'a ve Kıbrıs'a sözde geçici olarak el koydular. 1. Dünya Savaşında Mısır'ı bölgedeki çatışmalarda ana üs olarak kullandılar.

Türk milli uyanışının Arap aydınlarını sarstığını Arap kaynakları doğruluyor.

Aslında Mısır'daki uyanış da Türkiye'dekine koşut gelişti. Fellahlıktan yani köylülüğten çıkıp yükselen Saad Zağlul Paşa 1881-82'de İngilizlere kafa tuttu, bağımsızlık için girişimlerde bulundu. 1918'de barışın yaklaşması ile milliyetçiler yeniden faal hale geldiler. Wafd Partisi bu sırada kuruldu. Saad Zağlul ve öteki liderler bir kez daha tutuklandı. Tutuklama kanlı bir ayaklanmaya yol açtı. Kahire kenti ve bazı merkezler devrimci komitelerin eline geçti (Nehru, 2016:786). Ardından taktik değiştirerek pasif direnişe geçti. Eylemler başarılı olunca İngiliz hükümetinin 1922'de tanıdığı *kısmi bağımsızlık* Mısır tarafından reddedildi. Çünkü

İngilizler kısmi bağımsızlık karşısında koşullar öne sürüyorlardı.

- İngiliz imparatorluğunun güvence altına alınması,
- Mısır'da yabancı çıkarların korunması
- Sudan'ın geleceği

Mısır'a dayatılan yeni Anayasa ile iktidarı kral Faruk'a devretmekle birlikte İngilizler etkinliklerini ve müdahalelerini sürdürdüler.

Cemal Abdülnasır: Cemal Abdülnasır 15 Ocak 1918'de babasının postane görevlisi olduğu İskenderiye'nin fakir bir mahallesinde dünyaya geldi. Babası Cemal adını Osmanlı'nın Suriye valisi Cemal Paşa'dan esinlenerek vermişti.

Sudan'da görev yaparken arkadaş olduğu üç subayla (Zekeriya Muhyettin, Abdülhakim Amir, ve Enver Sedat) birlikte İngiliz egemenliğine ve krallık yönetimine son vermeyi amaçlayan gizli Hür Subaylar örgütünü kurdu.

Hür Subaylar örgütü 23 Haziran 1952 tarihinde kansız bir darbeyle yönetime el geçirip Kral Faruk'u devirdi. İktidar Nasır'ın denetimindeki Devrimci Komuta Konseyi'nin eline geçti. Haziran 1953'te Cumhuriyet ilan edildi, İngiltere ile Süveyş Kanalı bölgesinin boşaltılmasını öngören bir antlaşma imzalandı.

Nasır'ın, Nehru ve Tito ile birlikte önderlik ettiği Bağlantısızlar Hareketi 20. yüzyılın ikinci yarısında çok etkili oldu.

Cemal Abdülnasır, cumhurbaşkanlığı sırasında ülkede bir dizi reforma girişti. İşe toprak reformuyla başladı. Assuan'da kurulması tasarlanan baraj için kredi isteği ABD-İngiltere'ce geri çevrilince, 1956'da İngiliz denetiminde olan Süveyş Kanalı'nı kamulaştırdı. Süveyş'in kamulaştırılmasını öbür İngiliz ve Fransız şirketlerinin kamulaştırılması izledi.

Bunun üzerine İngiltere, Fransa ve İsrail, Mısır'a karşı ortak bir askeri harekâta girişti. İsrail, Mısır'a saldırdı. İngiliz ve Fransız hava kuvvetleri Mısır hava alanlarını bombaladı. Bunalım Birleşmiş Milletler'in Süveyş Kanalı'nın denetimini Mısır'a bırakma kararıyla sona erdi.

Nasır, elde ettiği bu başarıyla gücünü pekiştirdi. Arap dünyasında bağımsızlık mücadelesinin önderi olarak benimsendi. Nehru ve Tito ile birlikte önderlik ettiği Bağlantısızlar Hareketi 20. yüzyılın ikinci yarısında çok etkili oldu.

Bağımsızlık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalan, Süveyş'i millileştiren, krallığı kaldıran, milli

ekonomiyi kurma yönünde ciddi adımlar atan, siyonizme karşı Filistin davasını kararlılıkla savunan, Suriye ile birleşerek Arap birliği yolunda adımlar atan, uluslararası düzlemde barışçı çabalar gösteren, islamcı gericilerle kıyasıya mücadele eden Abdülnasır'ın, Atatürk'ün izinde yürüyen bir devrimci olduğu görülüyor. Batılı kaynakların, bu benzerliği bilinçli olarak göz ardı ettiği düşünülebilir.

Cezayir

Cezayir, Kuzey Afrika sahil şeridinin tam ortasında yer alır. Arapça ifadeyle Magreb'in kalbindeki ülke, 45 milyona (tahmini) yaklaşan nüfusu ile Kuzey Afrika ülkelerinin en büyüğüdür. Cezayir'in geçmişi, Emevilerle, Memlûklerle ve son 500 yıllık tarihi de Türklerle iç içedir. 1530'larda Türk denizcilerin tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanan, merkezden yani İstanbul'dan gönderilen Türk asıllı *Dayılarca*⁴ yönetilen Cezayir eyaleti, Fransız sömürge yönetimince bir tertip sonucu Osmanlı topraklarından kopartıldığında, takvimler 1830 yılını gösteriyordu (Gökalp & Georgeon, 2007:164-165).

Arap Milliyetçiliği, 1. Dünya Savaşı sonrası özellikle Türk ve Sovyet Devrimlerinin ardından Fas, Suriye ve Mısır'ın yanı sıra Kuzey Afrika'da da yükselişe geçti. Fransız / Batı kaynakları bu yükselişin kökeninde hep Fransız solunun etkilerini aradılar. Fransız solunun payı olmakla birlikte, Cezayir'de uluslaşma mücadelesinin esas esin kaynağının Türk Devrimi olduğunu, yüzeysel bir araştırma bile ortaya koyuyor.

1. Dünya Savaşı'nda sömürgeci güçler, arasında Filistin'in de bulunduğu Arap Yakındoğusunu (Maşrik) elinde tutan *Hasta*

Cezayir’de uluslaşma mücadelesinin esas esin kaynağının Türk Devrimi olduğunu, yüzeysel bir araştırma bile ortaya koyuyor (United World, 2022).

Adama yani Osmanlı Devleti’ne karşı harekete geçtiler. Ardından Türk milli mücadelesi başladı. Telemse’nde o sırada her köşede Türkiye’nin tartışıldığını belirten Mesali El Hac, Anadolu’dan gelen zafer haberlerini aldığı anda yaşadığı mutluluğu şu sözlerle anlatır:

“Mustafa Kemal Paşa’nın askeri başarıları İslam dünyasında büyük yankı yarattı, halkı çok yüreklendirdi. Gazetelerde gördüğümüz Türk askerlerinin ve Mustafa Kemal’in fotoğraflarına hayranlık duyuyor, bu resimleri özenle keserek üzerimizde sihirli bir tılsım gibi taşıyorduk” (Gökalp & Georgeon, 2007:178).

1920-30’lu yıllar mücadele ve arayış yıllarıdır. Cezayir ile Fransa arasında mekik dokuyan, yerin altında-üstünde mücadeleye atılan Mesali Hac defalarca hapse girer, çıkar.

Fransa’da Cezayirli işçiler ve aydınlar arasında propaganda yapmak üzere 1926’da kurduğu Kuzey Afrika Yıldızı örgütünde halkın gördüğü keyfi muamelelere isyan eder, bağımsızlık düşüncesini ortaya atar.

1927’de arkadaşları ile birlikte -ana hatlarıyla- aşağıdaki programı geliştirir:

- Üç Kuzey Afrika ülkesinin bağımsızlığı
- Magreb’in birliği
- Fellahlara (Arap yoksul köylüleri) toprak dağıtımı
- Genel oya dayanan bir milli meclisin oluşturulması
- Bankacılıkta, madencilikte, demiryollarında, limanlarda ve Fransa’nın elinde tuttuğu kamu hizmetlerinde önceliğin Cezayir devletine verilmesi.

Kuzey Afrika Yıldızı ayaklanma çağrısında bulunduğu için 1929'da kapatılır.

Cezayir Halk Partisi: Mesali El Hac Kuzey Afrika Yıldızı'nın devamı olarak Cezayir Halk Partisi'ni 1937'de kurar. Dönem Fransa'da ılımlı Halk Cephesi'nin iktidarındır. Halk Cephesi sömürgecilik karşıtı hareketlere daha yumuşak yaklaşır. Mesali, kurduğu Halk Partisi'nin başkanı seçilir. Cezayir bayrağı ilk kez Cezayir sokaklarında dalgalandırılır. Öte yandan fikri tartışmalar, arayışlar devam eder. Mesali El Hac Arap milliyetçisi Şekip Arslan'ın etkisi altına girer.

Ülkesinde bağımsızlık bayrağını ilk yükselten Mesali Hac'ın anılarından Türk Devrimi'nin özellikle Cezayir ile Tunus'ta derin izler bıraktığı görülüyor.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa Almanya'nın önünde yenilgiye uğrayıp ülke Vichy Rejiminin yönetimine girince Fransa'da *vatan savunması* tartışmaları yoğunlaşır. Bu tartışmalarda Mesali El Hac ısrarla, Cezayirlinin vatanının Cezayir olduğunu, dikkati o noktada toplamak gerektiğini savunur. 1941'de angaryaya mahkûm edilen Mesali El Hac'ın özgürlüğünü isteyen göstericiler, 1945'te tarihe Setif Hareketi olarak geçen ve Fransızlar tarafından kanla bastırılan direnişi gerçekleştirirler.

Ulusal Kurtuluş Cephesi: 2. Dünya Savaşı'nın ardından sömürgeciliğin tasfiye süreci içine girmesi Cezayir'de de büyük bir dinamizm yaratır. Mesali El Hac 1954'te sol eğilimli Cezayir Ulusal Hareketi'ni kurar. Birlik tartışmaları yoğunlaşır.

Mesali'nin önderlik ettiğı halkçı eğilim, Ferhat Abbas'ın başını çektiğı milliyetçi eğilim ve Şeyh Abdülhamid Bin Badis'in İslamcı eğilimi Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin çatısı altında birleşir. Mücadelede inisiyatif Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin eline geçer.

Ulusal Kurtuluş Cephesi kanlı çatışmalardan sonra Bağımsızlık Hareketi'ni zafere ulaştırır. Yenilgiye uğrayan Fransa'nın ülkeden sökölüp atılmasından sonra Cezayir Cumhuriyeti ilan edilir. Ülkesinde bağımsızlık bayrağını ilk yükselten Mesali Hac'ın anılarından Türk Devrimi'nin özellikle Cezayir ile Tunus'ta derin izler bıraktığı görülüyor (Gökalp & Georgeon, 2007).

Libya

Osmanlı toprağı Libya, 1912'de yayılmaya çalışan İtalyanların saldırısına uğrar. Balkan Savaşı ile uğraşan Türkler, Libya'yı koruyamaz. Libya İtalyan işgaline girer. Ancak Libya halkı bu işgali kabul etmez. Libya hükümdarı Şeyh Sunusi, Osmanlı devletine sığınır, Türk milli mücadelesine gönüllü katılır (Erdaş, 2023).

Öte yandan, Ömer Muhtar adındaki vatansever 1922'de İtalya'da iktidara gelen Faşistlerin Libya'yı sömürgeleştirme politikasına karşı 1923'te Berkada yeni bir direniş hareketi başlattı. Cebelü'l-Ahdar'da yaşayan aşiretlerden topladığı gerilla güçleriyle başarılı baskınlar gerçekleştirerek İtalyan kuvvetlerine ağır kayıplar verdirdi. Mısır ve Suriye'den gelen yardımların kesilmesine karşın köylülerin yardımıyla direnişini 1931'e değin sürdürdü. 11 Eylül 1931'de bir çarpışmada yaralanarak İtalyanlara esir düştü. İtalyan general Graziani'nin başkanlığındaki bir savaş mahkemesince ölüme mahkûm edildi, Saluk'ta asıldı (Kavas, 2007).

Nerimanov: 'Paşam, gardaş gardaşa borç vermez, el tutar.'
Bakü Doğu Halkları Kongresi. Kürsüde (soldan ikinci) N. Nerimanov, G. Zinoviev, K. Radek.
Bakü, Eylül 1920 (Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi, 1920).

Türk Zaferinin Mazlumlar Dünyasındaki Yankıları

Türk Devrimi, Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan bir ülkenin galiplerin dayattığı anlaşmayı yırtıp atığı ilk örnektir. Bu açıdan, uluslararası alanda sarsıntı yarattı. Ancak Türk Devrimi'nin uluslararası alandaki büyük sonucu, mazlumlara esin kaynağı oluşudur. Mazlumlar dünyasının tepkileri Büyük Zafer ve Cumhuriyet'in ilanının ardından yükseldi.

İstiklal Savaşı'nda dönüm noktası Büyük Taarruz oldu. Nehru, Sakarya Savaşı sonrası duygularını şöyle anlatıyor:

"Mustafa Kemal'in Yunanlılara karşı kazandığı büyük mücadeleyi, yaklaşık on bir yıl önce, duyduğumuz zaman ne kadar çok sevindiğimizi çok iyi hatırlıyorum. Ağustos 1922'de Afyonkarahisar'da

kazandığı ve ardından Yunan ordusunu İzmir'de denize döktüğü savaşı kastediyorum. Birçoğumuz Lucknow Bölge hapishanesindeydik ve Türklerin zaferi için hapishane barakamızı sağdan soldan bulabildiğimiz şeylerle süslemiş, dahası o akşamı, cılız biçimde bile olsa, ışıklandırmaya çalışmıştık" (Nehru, 2016:51-52).

Azeriler bayram ediyor: Anadolu'dan gelen zafer haberleri Türk Dünyası'nda bayram sevinci yarattı. Fransa'daki Azerbaycan Türkleri 8 Eylül 1922'de, Ankara'nın temsilcisi Ahmet Ferit (Tek) Bey'e şu imzalı mektubu gönderdiler:

"Türk ordusunun kazandığı savaşlar her bir Müslüman Türün göğsünü samimi olarak sevinçle kabartıyor.... Bugünkü darbe yalnız Yunanlılar üzerine değil, onları teşvik eden devlet-i muazzama ya da indirildi" (Şimşir, 2009:216).

Nerimanov'un desteği: Milli Mücadelenin en zor günlerinde Mustafa Kemal Paşa, Sovyet Azerbaycanı Hükümeti'nden borç istemesi için Kazım Karabekir Paşa'yı görevlendirir. Azerbaycanlı yazar Şamil Qurbanov, dönemin Sovyet Azerbaycan Hükümetinin başındaki Neriman Nerimanov'un konu hakkındaki duygularını şöyle anlatıyor:

“...Türkiye'nin sefiri Memduh Şevket Bey, 1921-ci il Mart'ın 17. de Mustafa Kemal Paşa'nın mektubunu Nerimanov'a çatdırdı: Türkiye Hükümeti, Nerimanov'dan borç pul (para) isteyirdi. Nerimanov derhal bir milyon rubl deyerinde kıvıl para gönderdi. Özü de yazdırdı: 'Paşam, gardaş gardaşa borç vermez, el tutar.' Eşk olsun bele dostluğa ve gardaşığa!..” (Qurbanov, 2003:160).

Fas: Rif Dağlarında İspanyollara karşı savaşılan mücahitler adına Bin Hamoun İzmir'in kurtuluş gününde Ankara'nın Paris temsilciliğine şu telgrafi yollar: “RİF militanları adına Türk Ordularının zaferinden dolayı sizi kutlarız” (Şimşir, 2009:219).

Tunus: Başta öncü Düstur Partisi, Asr el Cedid gazetesi ve Tunus'un Büyük Medrese öğrencileri olmak üzere çeşitli kuruluşlardan ve kişilerden çok sayıda mesaj Türkiye'nin Paris temsilciliğine ulaştı: Tunus'lu vatansever Hammudra ez Hamasi'nin telgrafi şöyle idi: “Türk ordusunun kazandığı büyük zafer ve İzmir'in Anavatana kavuşması dolayısıyla içten tebriklerimizi hükümetinize, islamın büyük şahsiyeti M. Kemal'e ve dindaşlarımıza iletmenizi rica ederim” (Şimşir, 2009:220).

Cezayir: Cezayir'den Emir Haled 11 Eylül 1922 günü çektiği telgrafta “Cezayir Müslümanları Anadolu'yu Yunan boyunduruğundan kurtaran Kemalist ordunun parlak zaferinden mutlu ve sevinçlidirler. Ellerini açarak yüreklerinin derinliğinden Tanrı'ya yakarırılar...Muzafer Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya coşkun ve saygılı tebriklerini iletirler” (Şimşir, 2009:220).

Kenya: Nairobi Müslümanlar Birliğinden İstanbul'daki Yüksek Komiserliğe 8 Eylül 1922 günü yollanan telgrafta “Türk Zaferi kutlanıyor, Mustafa Kemal'in kahraman ordusunun daha nice zaferler kazanması için yürekten dua edildiği” bildiriliyordu (Şimşir, 2009:222).

Hırvatistan-Bosna: Yugoslav basını M. Kemal'i emperyalizme karşı zafer kazanmış bir lider olarak kutlar. Hırvatska Sloga şunları yazar:

“Biz Kemal'in zaferini büyük bir coşkuyla alkışlıyoruz.... Yunan yenilgisi bir kez daha şunu kanıtlıyor: ulusların bağımsızlığı ve özgürlüğü ilkesine karşı suç işleyenler cezasız kalmayacaktır” (Şimşir, 2009:223).

Saraybosna'da yayımlanan İrşad gazetesi “Son bir yüzyıldır İngiltere, Türkiye' nin mezarın kazdı. Şimdi kazdığı mezara kendisi düşüyor” diyordu (Şimşir, 2009:224).

Cumhuriyet'in ilanı

Milli Mücadelenin Zaferi'nin özellikle mazlumlarca büyük sevinçle karşılanmasını, büyük devletlerin zulmünden çok çeken halklarca doğal karşılamak gerekir. Belki de bir o kadar önemli olanı, Türkiye'nin padişahlığı yıkarak bir cumhuriyetin inşasına geçmiş oluşudur. Cumhuriyet'in ilanı üzerine Hindistan Hilafet Merkez Komitesi, Gazi Mustafa Kemal'e gönderdiği 13 Kasım 1923 tarihli mesajda şunları belirtti:

“Cumhuriyet'in teşkilini terakkiyat-ı islamiye'ye büyük bir hatve ve itibar sayarız... Hintli Müslümanlar Türkiye Cumhuriyetini... Terakkiyat-ı İslamın ümidi olarak tanırlar” (Şimşir, 2009:228).

Cumhuriyet'in ilanı sadece mazlumlar dünyasında değil, bölgeye getirdiği barış ve huzur ortamı ile Batılı ülkelerce de memnuniyetle karşılandı.

Mustafa Kemal Atatürk, yaraları sarmada tereddüt etmedi. Lozan Barışından sonra Yunanistan'a el

uzattı. Bunun sonucunda Yunan Başbakanı Venizelos Atatürk'ü Nobel Barış Ödününe aday gösterdi.

1937'de Atatürk'ü çabalarıyla Türkiye-İran-İrak-Afganistan arasında imzalanan Sadabat Paketi, İngiliz-Fransız emperyalistlerinin kan gölüne çevirdiği bir coğrafyaya barış getirdi, Batı Asya, yaklaşan dünya savaşının arifesinde bir barış gölüne döndü. 🌸

Notlar

- ¹ Selahattin Eyyubi, Haçlıları Kudüs'te durduran islam ordularının büyük komutanı
- ² Hindistan Milli Kongre Partisi 1885; Türkiye İttihat ve Terakki, 1889
- ³ Zindabat: Yaşa
- ⁴ Dayı: Cezayir'i yöneten Osmanlı valisine Dayı adı verilir

Kaynakça

- Abrahamian, E. (2009). *Modern İran Tarihi*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Afyon Kocatepe Üniversitesi. Atatürk'ün Afyonkarahisar Ziyaretleri (1922-1934). (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://aku.edu.tr/ata-turkun-afyonkarahisar-ziyaretleri-1922-1934/>
- Alan, E. (2020). Çin Devrimi'nin kıvılcımı Gao Junyu'nün Türk Devrimi'ne bakışı. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 1(3).
- Atatürk, M. K. (2002a). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 3). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2002b). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 5). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2002c). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 8). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2002d). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 9). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2002e). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 12). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2002f). *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. (Cilt 26) Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2018). *Atatürk'ün Kaleminden 8: Suriye ve Irak*. Kaynak Yayınları.
- Atay, F. R. (1969). *Çankaya*. İstanbul, Türkiye: Doğan Kardeş Matb.
- Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: https://files.preslib.az/projects/azdiplomacy/a2_2.pdf
- Bengalee Gazetesi. (1927, 27 Şubat).
- Cumhuriyet Gazetesi. 27 Ekim 1933 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi Sayfa 1. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1933-10-27/1>.
- Cumhuriyet Gazetesi. 27 Haziran 1934 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi Sayfa 1. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-06-27/1>
- Demircan, N. (2021/2022). İki cumhuriyet arasında etkileşim: Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti ilişkileri (1923-1949). *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(1), 26-39.

- Erdaş, S. (2023). Şeyh Ahmed Eş-Şerif Es-Senüsi (1873-1933). Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Atatürk Ansiklopedisi. (2023, 8 Ağustos). Erişim Adresi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/seyh-ahmed-es-serif-es-senusi-1873-1933/>
- Gandhi Museum. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.gandhi-museum.in/photographs/photogallery.php?album=1.Indian+Freedom+Movement&p=2>
- Gökalp, İ. & Georgeon, F. (2007). *Kemalizm ve İslam Dünyası*. Kaynak Yayınları.
- Hülagü, M. (1999). Milli Mücadele Dönemi Türkiye-İslam Ülkeleri Müna-sebetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15(45).
- Qurbanov, Ş. (2003). *Neriman Nerimanov Ömrünün Son İlleri*. Azerbaycan Neşriyatı.
- İkbal, M. (1956). *Şarktan Haber* (A.N. Tarlan, Çev.). Ankara: Yayınevi.
- Karabekir, K. (2000). *İstiklal Harbimiz* (Cilt 1). Emre yayınları.
- Kavas, A. (2007). Ömer el-Muhtar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer-el-muhtar>
- Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri*. (1931-1941). 3. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Koloğlu, O. (1994). *Gazi'nin Çağında İslam Dünyası*. Boyut Kitapları.
- Koloğlu, O. (2007). Kurtuluş Savaşı'nda Hint Desteği. *ICANAS Kongresi 2007*.
- Zedung, M. (1976). *Yeni Demokrasi Üzerine*. İstanbul, Türkiye: Eylem Yayınları.
- Metta, V. B. (1921, Aralık). *New York Times Current History*.
- Nehru, P. C. (2016). *Dünya Tarihi-Kesitler*. (Çev. C. Akalın). İstanbul, Türkiye: Kaynak Yayınları.
- Nehru, J. (2015). *Türkiye ve Batı Asya Tarihi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Oran, B. (Ed.). (2022). *Türk Dış Politikası* (Cilt 1). İletişim Yayınları.
- Perinçek, D. (2015). *Kemalist Devrim-8: Birinci Dünya Savaşı ve Türk Devrimi*. Kaynak Yayınları.
- Perinçek, M. (2016). *Türk-Rus Diplomasininin Gizli Sayfaları*. Kaynak yayınları.
- Sarkar, S. (2007). *Modern India*. Macmillan Press.
- Şimşir, B. (2009). *Doğu'nun Kahramanı Atatürk*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Şimşir, B. (1999). *Dış Basında Laik Türkiye'nin Doğuşu*. Bilgi Yayınevi.
- Tibi, B. (1998). *Arap Milliyetçiliği*. Yöneliş Yayınları.
- TRT. Tarixda bugün 08.02.2020. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.trt.net.tr/uzbek/tarixda-bugun/2020/02/08/tarixda-bugun-08-02-2020-1355434>
- Türk Tarih Kurumu Yayınları. (2023, 8 Ağustos). Erişim Adresi: <https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/6-Sevr.pdf>
- United World. On the sixtieth anniversary of Algerian Independence. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://unitedworldint.com/25775-on-the-sixtieth-anniversary-of-algerian-independence/>
- Yılmaz, H. (2008). *Kurtuluş Savaşımız ve Asya Afrika'nın Uyanışı*. Kaynak Yayınları.
- Xinhua. Down the memory lane: Bandung Conference. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: https://www.chinadaily.com.cn/world/2015xivisitp-se/2015-04/22/content_20507424_7.htm
- Atuf düzenlemesi ve kaynakça: EGK 08.08.2023

Kemalist Devrim ve Asya

H. ŞULE PERİNÇEK*

Atatürk'ün Bütün Eserleri Genel Yayın Yönetmeni
Ulusal Strateji Merkezi (USMER) Başkanı

**Atatürk'ün Bütün Eserleri'nin Genel Yayın Yönetmeni, Vatan Partisi Merkez Yürütme Kurulu Üyesi - Uluslararası İlişkiler Bürosu Başkan Yardımcısı, Ulusal Strateji Merkezi Başkanı, gazeteci yazar. Çapa İlkokulu, İstanbul; Sankt George Avusturya Lisesi, İstanbul ve Boulder High School, Colo., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat bölümü mezunu. 68 gençlik hareketlerinde yer aldı. 1970'den bu yana örgütlü siyasi mücadelenin içinde. 1974'ten bu yana gazetecilik yapıyor. Çeşitli yayın organlarında ve yayınevlerinde yöneticilik yaptı. Çeşitli dergilerde özellikle siyaset, kadın, çevre ve yakın tarihimizin geleceğe ilişkin kültürel, ideolojik ve teorik konularında yazıları, araştırma ve incelemeleri yayımlandı. Çeviri, derleme ve telif kitapları, yurtiçi ve yurtdışı sempozyum ve panellerde tebliğleri bulunmaktadır. 25 yıldır Atatürk'ün Bütün Eserleri'nin Genel Yayın Yönetmenliğini yapıyor. Türk Devrimi'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün bütün yazdıklarının ve söylediklerinin tarih sırasına göre toplandığı 30 cilt olarak yayımlanan bu eser Türkiye'de bir ilk çalışma. Yalnızca Türkiye ve o dönem açısından değil bugün 21. Yüzyılda emperyalizme karşı mücadele eden dünya açısından ışık tutucu önemli deneyimleri barındırmaktadır.*

Geliş Tarihi: 31.07.2023

Kabul Tarihi: 09.08.2023

Atıf: Perinçek, Ş. (2023). 100. Yılında Kemalist Devrim ve Asya. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 28-38.

ÖZ

Türk Devrimi, emperyalizme karşı duran, tanrının İngiliz olmadığını ispatlayan, bu dünyadaki mücadeleyi ateşleyen, bağımsız, halktan yana, kapitalizm temelinde bir sistem geliştirmeye çalışan model. Çin modeli de, Sun Yat Sen önderliğinde emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı Kemalist Devrim benzeri bir mücadele verdikten sonra Komünist Partisi önderliğinde Milli Demokratik devrimi sürdürdü. Bugün bu iki mücadeleciler ülkenin, bir yolun iki ucunu tutmaları ve benzer kaderi paylaşmaları, ama birinin ekonomideki gelişmişliğinden Kovid’le mücadelesine kadar farklılık yaşamaları da bir rastlantı değildir. Atatürk, 1922’de o dönemde dünyadaki cepheleşmeyi de açık görüyor ve çözümü öneriyordu: “Zararlı ve zehirli beyinlerden gelerek bize musallat olan zümreye karşı (...) Doğu’yu Batı’dan ayıran ve ta kuzeyden güneye kadar uzanan müşterek bir cephe vardır. Bu cephede müdafaalarda bulunabilmek, yekdiğerleriyle hemdert olmuş milletlerin hakiki, samimi dayanışması ile mümkün olacaktır. (...) Fakat bu dayanışmaya dahil devletlerin başlı başına ayrı ayrı kuvvetli olması, ayrı ayrı bağımsızlık fikriyle mütehasis ve donanmış bulunması lazımdır.” Bu anlayış da emperyalizmin dayattığı düşmanlık ve ayrışma anlayışına karşı bir duruştur. Başarının yolu buradan geçmiştir ve geçecektir. Bugün de hedef alınan bu siyasi duruş, kültür ve anlayıştır. Önümüzdeki yüzyıl Asya’dan Afrika’ya Latin Amerika’ya kadar yeni bir tarih yazma zamanıdır. Başarının anahtarı elimizdedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devrimi, Kemalist Devrim, Atatürk, Türkiye, Asya

COĞRAFYAMIZ ÖZEL BİR COĞRAFYA. 20. Yüzyılın başında art arda dünyanın geleceğini değiştiren önemli devrimler yaşandı. Devlet bağımsızlığı geleneği olan bu topraklar emperyalizme karşı ayaklanma birikimine sahipti. Balkanlardan Pasifik’e kadar uzanan geniş imparatorluk toprakları, artık devrim coğrafyası olmuştu. Biri bitip diğeri başlıyor; ötekini tetikliyordu.

1905 Rus Devrimi, 1906 İran Devrimi, 1908 Türk Devrimi ardından Trablusgarp, Balkanlar ve Çanakkale hesaplaşması ve 1911 Çin Devrimi geldi. Kendi alanlarında başarıya ulaşmış ilk iki

önemli devrimin, 1917 Ekim Devrimi’nin ve 1920 Cumhuriyet Devrimi’nin yolu açıldı.

Emperyalizme ve Ortaçağ Kurumlarına karşı mücadelede kazanılan bu ilk zaferler yeni bir dünyanın kuruluşu sürecinin fitilini ateşledi. 21. yüzyılın başında yine dört devlet yeni bir dünyanın tasarımı konusunda ön saflardalar. Hem mücadelede hem de hedef tahtasında.

Türkiye, Rusya, Çin ve İran’ın önemli ortak özellikleri büyük imparatorluk ve devlet gelenekleri olan; eskiyi yıkıcı, yeniyi kurucu devrim deneyleri yaşamış; o yetenek, birikim ve kültürüne sahip olmalarıdır.

Atatürk ve Afganistan Kralı Amanullah Han, 1928, Ankara
(TCCB, 2023).

Böyle Gitmeyecektir

Bugün dünyada ve Türkiye’de büyük alt üst oluşlar yaşanmaktadır. Yeni bir dünya düzeni kurulmaktadır. Ekonomik ve toplumsal çok büyük sorunlar vardır. Böyle gitmeyecektir.

Atlantik sistemi bu kez, geçen yüzyıldan çok daha çözümsüz bir çıkmaz yola girmiştir.

Emperyalist-kapitalist sistem artık çözüm üretmekten acizdir.

“Geleceğin yüksek ufuklarından doğmaya başlayan güneş” yükselen Asya milletlerinin talihidir. “Bu talihin artık bir daha siyah bulutlara bürünmemesi, milletlerin ve onların öncülerinin ihtimam ve fedakârlığına bağlıdır.”

Kemalist Devrim geçmişe ve geleceğe böyle bakmaktadır. Afgan Kralı Emanullah Han ve eşinin Mayıs, 1928’de ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal yemekte yaptığı konuşmada şöyle der: “Tarihin ne garip tecellileri, dünya hadiselerinin ne manidar

tesadüf ve benzerlikleri vardır.”

Nedir bu anlamlı tesadüf? Bugün de benzerine tanık oluyoruz. Onlar 1919’da “Asya’nın ortasında bağımsızlık için mücadeleye atılırken, biz de aynı tarihte, burada, Avrupa’nın doğusunda bütün medeni cihanın gözleri önünde, bağımsızlık ve hürriyetimize vurulan darbelere göğüslerimizi siper ederek dövüşüyorduk.”

Aradan dokuz yıl geçmiş. Ancak Devrimin lideri elbette geçmişe, gelecek için bakıyor: “Bağımsızlık ve hürriyet aşığı milletler için”, o günler acılar için değil, “uyanıklık vesilesi” için daima hatırlanmalıdır. Çünkü, “bağımsızlık ve hürriyetin hakiki mahiyetini, geniş manasını, yüksek kıymetini vicdanında idrak etmiş milletler için esasî ve hayatî prensipler” vardır.

Konuşmasında onları tek tek vurguluyor:

“-Bağımsızlık ve hürriyetlerini her ne pahasına ve her ne karşılığında olursa olsun, ihlale ve sınırlamaya asla müsamaha etmemek;

-Bağımsızlık ve hürriyetlerini bütün manasıyla korunmuş bulundurmak;

-Ve bunun için icap ederse son ferдин son damla kanını akıtarak insanlık tarihini şanlı bir misal ile süslemektir. Ancak bu prensip uğrunda her türlü fedakârlığı her an yapmaya hazır ve kadir bulunan milletlerdir ki, medeni insanlığın hürmet ve riayetne layık bir toplum olarak değerlendirilebilirler” (Atatürk, 2007a:126-127).

Başarıya giden yolun en önemli tanımıdır. Tarih de kanıtlamıştır. Bugün de işte bağımsızlığının ve özgürlüğünün gerçek anlamını ve değerini bilen milletler tarihi yeni bir örneklerle süsleyecektir. Hep birlikte yeni bir dünyanın kuruculuğunu yapacaktır.

Hürriyet Aşığı Milletler

Türk milleti hürriyet aşığıdır. Topraklarında tarihinin hiçbir döneminde sömürgecilere izin vermemiş, emperyalist boyunduruğa girmemiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra *yenilen devletler* arasında bir tek Türkiye *yenilen devletlere* millî bağımsızlık ve egemenliğini, millî sınırlarını kabul ettirdiği gibi, ekonomik ve toplumsal taleplerine de imza attırmıştır. Üstelik o sırada emperyalist devletlere tam teslim olmuş, işgal altında bir İmparatorluk merkezi vardı. 30 Ekim 1918 tarihinde İstanbul hükümetinin imzaladığı Mondros Ateşkes Anlaşmasıyla ordusu dağıtılmıştı. 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşmasıyla toprakları pay edilmişti. İşte o millet topyekun ayağa kalktı ve hem emperyalizme hem de Ortaçağ kurumlarına diz çöktürdü. Artık 23 Nisan 1920'de Ankara'da milletin büyük Meclis'i kurulmuştu. Sevr'in 13 Bölüm ve 433 maddeden oluşan hükümleri de artık geçersiz sayılmıştı.

Güç Kaynağımız

İnönü işte Lozan'da o cesaretli Meclis'in temsilcisidir. Kendi ifadesiyle “Haksız olarak yaşama hakkımızı reddetmişlerdi. Yaşamaya muktedir olduğumuzu ifadeye gitmiştik. Yalnızca bunu istiyorduk. Bunun için en kuvvetli vaziyetteydik. Sonuna kadar bu hedefi takip ettik.” İnönü, 15 Ekim 1973 de TRT'de yapılan bir söyleşide Lozan'da ABD Lord Curzon'un kendisine şöyle dediğini aktarıyor: “Lozan Muahedesinde memnun ayrılmıyoruz, hiçbir dediğimizi yaptıramadık. Harap bir memleket alıyorsunuz. Bunu imar etmeyecek misiniz... neyle... nasıl... yapacaksınız. Para bir bunda var... bir de bende.”

İşaret ettiği ABD gözlemcisi Joseph C. Grew'du. Ardından da ekliyor: “Geleceksiniz para isteyeceksiniz, diz çökeceksiniz, reddettiklerinizin hepsini cebimden çıkarıp size göstereceğim!” Curzon'un sözlerini İnönü siyasi yaşamı boyunca hiç unutmamış.

O zaman yanıtı şöyle olmuş: “Bizim burada istediklerimiz, müstakil, medeni bir devlet olarak onun bütün şartlarını sağlamaktır. Bunu temin edelim. Sulh olsun; gelirsem size... istediğinizi yaparsınız!”

Güvendidikleri Kargaşa

Gazeteci TRT'deki programda İnönü'ye soruyor:

- Bu sözleri söylerken güvendidikleri neydi?

İnönü'nün yanıtı, bugün de emperyalistlerin yöntemlerine ve umutlarına açıklık getiriyor.

- “Devrimlerin yapılamayacağını, Türkiye'nin içinde kargaşa çıkacağını düşünüyorlardı.

“Bu karışıklıklar içinde adalet müşavirleri, kabotaj hakkının ancak iki sene süreceğini, özetle kapitülasyonlara ait diğer meseleler fiilen kendi kendine sürüklenip giderek eski rejim iade olunacak diye düşünüyorlardı.

Vatandaşlar ve Atatürk
(TTK, 2023).

“Bu ümit sonuna kadar onlarda yaşadı. Ama bu benim zihnimde daimi bir tehlike olarak belirdi, yaşadı, taze bir halde durdu ve ben onu düşünerek idareye geçtim. ‘İsmet Paşa hep Lozan kafası ile idare ediyor. Halbuki dünya değişti’ diyerek gelişi güzel mali politika ile her türlü gedik açılmıştır. Asıl hata burada olmuştur.

Biz tabiatı ile Osmanlı İmparatorluğundan bir gram altın almadık. 1950’de iktidarı bıraktığımız zaman Merkez Bankasının elinde Türkiye’nin hiçbir zaman görmediği miktarda bir altın hazinesi vardı (122 ton altın). Öyle bıraktık. Her şey değişti (Kal, 1973).

Hedef Kemalist Devrim ve Programı

Gerçekten de dünya değişmişti. İkinci Dünya Savaşı sonrası, topraklarında savaşı görmeyen ama kazanan tarafta yer alan ABD emperyalizminin yayılmacılığı sınır tanımadı. 1950’ler ardından 10 yıl arayla 1970 ve 1980’de iki Amerikancı darbeyle Türk halkı *Millî Demokratik Devrimi*’nden vazgeçirilmeye, CIA İstasyon Şeflerinin belirttiği gibi *Tarihinden koparılmaya, millî sınırlar kaldırılmaya* çalışılmıştır. *Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşme, Dünya Ekonomisiyle Bütünleşme* programlarıyla ülkenin bağımsızlığı ve egemenliği hem ekonomik hem de kültürel olarak teslim

alınmaya kalkışılmıştır. Hedef Kemalist Devrim'in ilkeleri ve programıdır. Dünyaya egemen olabilmek için bu eşik aşılmak zorundaydı. Bu programdan vazgeçilmeliydi.

Anlamlı Bir Dönüm Noktası

Bilimsel sosyalizmin Kemalist Devrim sürecine tanık teorisyenleri de, çok farklı ülkelerde bilimsel sosyalizm deneyimini yaşama geçiren ülkelerin liderleri de bu gerçeği o zaman gördüler ve Türk Devrimi'nin katkısına önem verdiler. Çünkü dünya devrimi açısından Kemalist Devrim anlamlı dönüm noktasıydı. Atatürk'ün dediği gibi Kemalist Devrim yalnız Türkiye için değildi. Arkamızda kalan coğrafyanın kaderini belirleyecekti. Uzun ve zor olacaktı. Bunu emperyalistler de biliyordu.

Hedef Bütün Doğu

Mustafa Kemal bu sorumluluğun bilincindeydi. Emperyalizmin doğru tahlilini yaptığı için zoru başaracaktı. Yüzyıl sonra da başarının kapısını açacak bir anahtar.

Daha 1921'de ileriye şöyle tahlil ediyordu: "Anadolu aynı haritadaki gibi bütün Asya'nın, bütün mazlumlar dünyasının, zulüm dünyasına doğru ileri sürdüğü bir vaziyette bulunmaktadır. Anadolu bu vaziyetiyle bütün zulümlere, hücumlara, taarruzlara maruz bulunuyor. Anadolu yıkılmak, çığnemek, parçalanmak isteniyor; fakat efendiler, bu hücumlar Anadolu'yla sınırlı ve kısıtlı değildir. Bu hücumların genel hedefi bütün Doğu'dur. Anadolu her türlü tasallutlara, taarruzlara karşı bütün mevcudiyetiyle nefsi müdafaa etmektedir ve bunda başarıya ulaşacağından emindir. Anadolu bu müdafaasıyla

yalnız kendi hayatına ait vazife yapmıyor, belki bütün Doğu'ya yönelik hücumlara bir set çekiyor. Efendiler, bu hücumlar elbette kırılacaktır. Bütün bu tasallutlar mutlaka nihayet bulacaktır. İşte ancak o zaman Batıda, bütün cihanda hakiki sükun, hakiki refah ve insaniyet hüküm sürebilecektir" (Atatürk, 2003:50-51).

Yüzyıl Sonra Aynı Hedef

Yüzyıl sonra da benzer görevlerle karşı karşıyayız. Asya'nın yükselişi Batı'yı da kurtaracaktır. Gerçekten de o dönemde Türk Devrimi adım adım sömürgecilğe karşı mücadele bayrağı açan bütün Asya ülkelerinden yakından izlendi.

Meşrutiyet sözcüğü aslında Arapça *meşrut* şart koşulmuş, *şarta bağlı* kökeninden geliyor. Ancak ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nda bir yönetim biçimi, hükümet tanımı olarak siyasi tarihe girmiştir. Osmanlıca-Türkçe Sözlüğünde *Meşrutiyet* maddesindeki tanım da zaten böyle veriliyor:

"Türkiye'de 1876 Anayasası'yla başlayan ve 1909 değişiklikleriyle devam eden hukuki ve siyasi döneme verilen bir ad."

Daha sonra kavram olarak "hükümdarın başkanlığı altında kanunla idare olunma usulü" olarak yayılmıştır. Sözlüklerde de bu iki anlam karşılığı verilir. Örneğin *meşrutiyet* kavramı İran'a bu tanıma yakın anlamda ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda İran Elçisi olarak görev yapan Mirza Hüseyin Han Sıpahsalar'ın raporlarıyla girdi. *Meşrutiyet* sözcüğünü *devlet işlerine halkın veya toplumdan bazı sınıfların katılımı* anlamında kullanmıştı. Ancak daha sonra İran *Meşrutiyetçileri* Farsçada İngilizce karşılığını *constitution hükümeti* şeklinde aynen kullanmayı tercih ediyorlar (Dilek, 2007).

Atatürk 10. yıl nutku konuşması, 29 Ekim 1933
(ATAM, 2023).

Bu da Türk Devrimi'nin özelliklerinden biri olarak sayılabilir. Devrimin liderinin daha sonra Türkçemizle özel olarak ilgilendiğini, çok emek ve zaman verdiğini, o alanda da emperyalizme direndiğini biliyoruz. Bir milleti millet yapan önemli bir yapı taşı. Dil Devrimi Kemalist Devrim'in köklü ve önemli devrimlerinden biridir.

Sömürgeciliğe ve Emperyalizme Karşı Mücadelede Ayırt Edici Özellikler

Gerçekten de Hindistan'dan, Afganistan'dan Kuzey Afrika, Latin Amerika Batı Asya ve Arap ülkelerine kadar Türk Devrimi'nin bu kendine özgü bir ilki başarma atılımının ve özgüvenin etkisini saptanabiliyor. Bu ülkelerdeki sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı başkaldırıların başarı ya da başarısızlığı Türk Devrimi'ni kıstas olarak

açıklanıyor. Nitekim bu ülkelerin cezaevlerinde bile bu tür bir muhasebe yapıldığını biliyoruz. Örneğin Nehru bu açıdan Türk Devrimi'nin *laiklik* ilkesini ayırt edici bulmuştur.

Hint Müslümanları Türk devrimci hareketini daha *Jön Türkler*den bu yana izliyorlardı. 1877-78 Rus Savaşı sırasında Hindistan'da camilerde dualar edilmiş, yaralıları için yardım paraları toplanmıştır (Güngör, 2001:325).

Mahatma Gandhi, 1908 Hürriyet Devrimi'nden, Meclis'in açılmasından çok etkilenmiş, Türklerin Avrupa'da güçlü bir devlet olarak var olması olarak değerlendirmiştir (Wasey, 2002:248-249).

Ancak İngiliz sömürgeciliğinin vesayeti altında olmaları Türk Devrimi'nden önemli fark yaratmıştır. Halifeliği bağımsızlık hareketlerinin bir simgesi, dinleri de birlikteliklerinin ve kültürlerinin devamı için tayin edici olarak gördüler.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Talat Paşa'ya Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalması için telgraf çektiler ve Hintli Müslümanların "halifeye ve İngiltere'ye karşı sadakatsizliğe mecbur edecek bir harbin çıkmasına engel olunmasını" istediler. Milli Mücadelecilerin, İstanbul hükümetiyle yollarının ayrıldığı döneme girildiğinde İslam ahali için "Halife'nin izzet-i nefsi için dua günü" ilan edilmiştir. Bu desteklerde Hindularla da birleşilmiş, onlar da oruç ve dualara katılmışlardır. Süreç ilerledikçe bazen eğer barış anlaşması imzalamazlarsa İngiliz mallarına boykot uygulayacaklarını söylemişler bazen de padişahı Mustafa Kemal'i destekleme konusunda ikna etmeye çalışmışlardır (Çöğçe, 2002:151-165).

Köklü Çözüm

Batı emperyalizmine karşı zafer kazanıldığında Mustafa Kemal milli kahraman ilan edilmişti. Hilafetin kaldırılmasıyla ilişkilerde bir sarsıntı geçirilse de Lozan'da ilk kez bir Müslüman ülkenin Batı'ya diz çöktürmesi Hindistan'da çok etkili olmuş "artık zaten hilafete gerek kalmadığı, ya da Mustafa Kemal'in halife olması" gibi fikirler çıkmış, sonunda Türkiye'nin ekonomik bakımdan gelişmesi, başarılar kazanması için desteklenmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Sonuçta Hindistan'ın özgürlüğüne kavuşması için Mustafa Kemal'in yaptığı gibi yapmak ve köklü çözümler gerektiğine varılmıştır.

Jawaharlal Nehru, Mustafa Kemal'in başarısının temelindeki en önemli unsurun *laiklik* devrimi olduğunu, özellikle dinsel ve kültürel ayrılıkların bulunduğu bir ülkede birliğin ancak böyle sağlanabileceğini vurgulamıştır. Kadın hakları, eğitimin birliği, din ve dünya işlerinin ayrılmasını tayin edici bulmuştur. Reformlar yaparak ancak sonsuza kadar bekleneneğini savunmuştur (Sadıq, 1981:224-226).

Kemalist Devrim Programının İlkeleri

Kemalist Devrim'in Milli Demokratik Devrim Programı da önüne çıkan engelleri aşmak için süreç içinde gelişmiş ve ilerlemiştir. 1930'lar Türkiye siyasi ve ekonomik tarihi açısından anlamlı bir dönüm noktasıdır. Hem dünyadaki gelişmeler hem de Türkiye'nin 10 yıllık deneyimleri Kemalist iktidarın bir muhasebe yapmasını zorunlu kılmıştı. Genç Türkiye Cumhuriyeti, bağımsızlığını ekonomik temellerle sağlamlaştırmak için üretimini artırmak çabası içindeydi. Millî Mücadele döneminde ekonominin ve ekonomik bağımsızlığın tayin edici gücünü görmüşlerdi. Devrimin lideri 1 Mart 1922'de Meclis açış konuşmasında ekonomiye her zamanki gibi çok geniş yer ayırdı. Ancak şu soruyla başladı:

"Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir?"

Meclisten yanıt yükselir:

"Hakiki üretici olan köylü!"

Emperyalizme ve saltanata karşı mücadele, artık safları belirlemiştir. Türkiye *Millîdir*, *Halkçıdır*... TBMM'nin iktisadi gayesi onun refahını elde etmeye yöneliktir. Bugünkü sefaletimizin ve felaketimizin sebebi bu gerçeği bilmediğimizdendir (Atatürk, 2003:279).

Bilmeyen kim? Sefaletimizden ve felaketimizden kim sorumlu? Padişah idaresi. O zaman işe oradan başlanmalıdır. İlk ayrışma aslında 23 Nisan 1920'de olmuştur. Egemenlik padişahıdan alınmış millete verilmiştir. Ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. İlkelerin ilk başına bu yazılmıştır. Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet olduğu belirtilmektedir. Bu devletin şeklidir. Bir devlet rejimidir. Bir iktidar tanımıdır. Egemenlik ve yaptırım gücü tanımıdır.

Devrimi Sonsuza Kadar Korumak

“Kanunlar önünde mutlak bir eşitlik kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul ederiz” (Atatürk, 2007b:154).

Kemalistlerin tanımıyla *Halkçılık* yüce gönüllüğümüzün kuramsal bir eseri değildir. Duygulara kapılarak ilkeler arasına konmamıştır, merhamet eseri de değildir. Türk istiklalini sonsuza kadar korumak için ne yapmak gerekir diye araştırılmış, gereken şartlar saptanarak halkçılık ilkesi alınmıştır. Halkçılığı doğrudan doğruya bu memleketin kurtarılması, bağımsız olarak insanca yaşaması için bir ön koşul olarak görmektedirler.

Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılapçıdır.

Şükrü Kaya, halkçılığı Meclis’te alkışlar arasında kısaca şöyle tanımlıyor:

“Bizim halkçılığımız, halka doğru, halk için değil; halk tarafından ve halkla beraber sistemidir. Bu sistem memleketin doğrudan doğruya halk tarafından idaresini amaçlar. Bizde ferd ve sınıf imtiyazı yoktur. Bütün vatandaşlar üzerinde kanunlarımız tamamiyle eşit olarak geçerli ve yürürlükte. Bilgimize ulaşp da cezasını görmeyecek hiç bir kanunî kabahat yoktur.”

Güçlü Ekonomi Güçlü Devlet

“Hayat demek ekonomi demektir. Yaşamak için kuvvetli bir devlet yapmak için

ekonomi esastır.” Bu bağlamda “İktisadi siyasetimizin önemli gayelerinden biri de genel menfaatları doğrudan doğruya ilgilendirecek iktisadi kurum ve girişimleri mali ve fenni kudretimizin izin verdiği ölçüde devletleştirmektir” (Atatürk, 2003:280).

Türkiye’nin tatbik ettiği *devletçilik* sistemi 19. asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye’ye has bir sistemdir. Türkiye’de *devletçilik* kendi koşullarına uygun olmalıydı. Tanım da öyle yapıldı. “Asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak”. Onun için devletin mülkiyet ilişkilerine müdahalesi şart. *Karma ekonomi!*

Millî Demokratik Devrimin temelleri sağlamlaşıyor ve inşaat devam ediyor. Ancak laik olmadan tıkanıyorsunuz, sorunları aşamıyorsunuz. Devletçiliği nasıl yaşama geçireceksiniz. Toprak mülkiyeti, ağalık şeyhlik bir sorun. Hepsini bir bütünün parçası, emperyalizme karşı mücadeleye, bağımsızlığımıza kadar zincir gidip dayanıyor.

5 Şubat 1937’de Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 153 arkadaşının verdiği kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporuyla, Anayasa’nın bazı maddeleri değiştirildi. Ve altı ilke Anayasal madde oldu. Türkiye Devleti *Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılapçıdır*. Resmi dili Türkçedir. Merkezi Ankara’dır.

Amaç:

“TBMM Hükümeti’ni hayat ve bağımsızlığını kurtarmayı yegâne ve mukaddes gaye bildiği halkı emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden

kurtararak irade ve hâkimiyetin hakiki sahibi kılmaktır” (Atatürk, 2002:323).

Milli hâkimiyetimiz tehlike altında olduğu için bu hükümet kuruldu. Onun sahibi milletimizdir. Kayıtsız şartsız! İşte Meclis ve Vekiller Heyeti bu yetkiyi kullanacaktır (Atatürk, 2003:120).

Türkiye Halk Hükümeti BMM tarafından idare olunur. Vilayetlerde halk tarafından genel oyla seçilir. Yalnızca o vilayetin değil, bütün milletin vekilidir. Ordu yalnızca BM’nin ordusudur. BMM reisi İcra Vekilleri Heyetinin de reisidir (Atatürk, 2002:324).

Zaferin Nedeni ve Eseri

Türk milletinin istiklali kurtarıldıktan sonra tekrar böyle badirelere, tehlikelere dönmeyecek bir devlet sistemi kurulmuştur. Bu devlet sisteminde uygulanacak ilkeler ve program saptanmıştır. Bunlar yalnızca “ilim adamlarının kendi hücrelerinde, hassas vicdan ve dimağlarında hazırladıkları kavramlara uydurmak için” yapılmamıştır. Gerçeğe dayanan bir yürüyüşün uygulamasıdır. Bizim Cumhuriyetimizin ilkeleri savaş alanlarında düşünülmüş ve uygulanmıştır. “Zaferin nedeni ve eseridir!”

Hayatın mecburiyetlerinden hareket edilmektedir. İstatistiklere dayanılmamaktadır, belli formülleri ebediyen uygulamak değildir amaç. İşte devrimciliğin esas ruhu budur. Bazı “iyi” kanunlar kütüphane camekanlarında tozlanır. Öyle mükemmel sistemler vardır ki uygulama alanı ve olanağı bulamamıştır. Mükemmeldir! Ama kağıt üzerinde! Kemalist Devrim “en iyi kanun, millete en uygun kanundur” diye saptamaktadır.

Tarihte İki Model

Türk devrimi Mazlum milletler dünyasında başarıya ulaşan ilk devrimdir. İlkeleri oklarla simgeleştirilmiştir. Okların ucu geleceğe doğru açıktır. Güneşin sonsuzluğa doğru aydınlatan ışınları gibidir. Tarihte bu alanda iki model yaşanmıştır. Biri, Türk Devrimi. Emperyalizme karşı duran, tanrının İngiliz olmadığını ispatlayan, bu dünyadaki mücadeleyi ateşleyen bağımsız halktan yana kapitalizm temelinde bir sistem geliştirmeye çalışan model.

Öteki de Çin modeli. Sun Yat Sen önderliğinde emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı Kemalist Devrim benzeri bir mücadele verdikten sonra Komünist Partisi önderliğinde Milli Demokratik devrimi sürdürmek.

Bugün bu iki mücadelecî ülkenin, bir yolun iki ucunu tutmaları ve benzer kaderi paylaşmaları, ama birinin ekonomideki gelişmişliğinden Kovid’le mücadelesine kadar farklılık yaşamaları da bir rastlantı değildir. İkinci Dünya Savaşından sonra Çin Devrimi’ni sürdürdü. Kemalist Devrim ise ABD’nin yayılmacı hedefinin etki alanına girdi. Millî Demokratik Devrim Programı’ndan kopuşlar ve tıkanıklıklar yaşadı. Türk Devrimi bugün içinde bulunduğu zorlukları okların gösterdiği yönde daha ileri, daha ileri giderek aşacaktır. Önümüzdeki yüzyıl tam bağımsız, daha eşitlikçi ve aydınlık bir Türkiye ve dünyanın kuruluşuna önderlik edeceğiz.

Hemdert Olan Ülkeler

Mustafa Kemal Atatürk, 3 Mart 1922’de şu saptamada bulunuyordu:

“İstilacı, mütecaviz, saldırgan olan devletler yerküreyi kendilerinin malikanesi kabul etmekte ve insanlığı kendi hırslarını tatmin için çalışmaya mahkûm esirler saymaktadırlar. (...) Onlar ilan ettikleri insani ve adaletkârane esasları, kabule değer gördükleri için değil, senelerden beri tahakküm zinciri altında tuttıkları insanlık kütlesini bütün silahlarından tecrit etmek ve daha kolay esaret altında tutmaya devam etmek için bir aldatma vasıtası kabul etmektedirler.”

Yeni Bir Tarih Yazacağız

Vatan savunmasındaki lider o dönemde dünyadaki cepheleşmeyi de açık görüyor ve çözümünü öneriyordu: “Zararlı ve zehirli beyinlerden gelerek bize musallat olan zümreye karşı (...) Doğu’yu Batı’dan ayıran ve ta kuzeyden güneye kadar uzanan müşterek bir cephe vardır. Bu cephede müdafaalarda bulunabilmek, yekdiğeriyle hemdert olmuş milletlerin hakiki, samimi dayanışması ile mümkün olacaktır. (...) Fakat bu dayanışmaya dahil devletlerin başlı başına ayrı ayrı kuvvetli olması, ayrı ayrı bağımsızlık fikriyle mütehassis ve donanmış bulunması lazımdır.”

Bu anlayış da emperyalizmin dayattığı düşmanlık ve ayrışma anlayışına karşı bir duruştur. Başarının yolu buradan geçmiştir ve geçecektir. Bugün de hedef alınan bu siyasi duruş, kültür ve anlayıştır.

Atatürk, 1920’lerde şöyle diyordu:

“Türkiye şimdiye kadar mevcut tarih kitaplarının icaplarını değil, tarihin hakiki icaplarını takip edecektir. (...) Biz onların hepsini yırtacağız, yeni bir tarih yapacağız” (Atatürk, 2004:136).

Önümüzdeki yüzyıl Asya’dan Afrika’ya Latin Amerika’ya kadar yeni bir tarih yazma zamanıdır. Başarının anahtarı elimizdedir.

Kaynakça

- Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. (2023, 9 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.atam.gov.tr/fotograf-lar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi>
- Atatürk, M. K. (2002). *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (Cilt 9). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2003). *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (Cilt 12). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2004). *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (Cilt 13). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2007a). *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (Cilt 22). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2007b). *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (Cilt 25). Kaynak Yayınları.
- Çöğçe, S. (2002, Kasım). Türk İstiklal Mücadelesi ve Hindistan. *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dilek, K. (2007). İran’da Meşrutiyet Hareketi ve Dönemin Siyasi Olayları. *Akademik Ortadoğu*, 2(1), 51.
- Güngör, C. (2001). *Sömürgeci Uluşa Hint Milliyetçiliği Kökenleri*. Gazi Kitabevi.
- Kal, N. (1973). Cumhuriyetin İlanını Yaşayanlar. TRT Arşivi.
- Sadiq, M. (1981, Kasım). Türk Devrimi ve Hint Özgürlük Hareketi. *Atatürk’ün Düşünce ve Uygulamalarının Evrensel Boyutları Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Atatürk Özel. (2023, 9 Ağustos). Erişim adresi: https://www.tccb.gov.tr/ata_ozel/fotograf/
- Türk Tarih Kurumu Atatürk Fotoğrafları Koleksiyonu. (2023, 9 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.ttk.gov.tr/arsiv/ataturk-fotograf-lari-koleksiyonu/>
- Wasey, A. (2002, Kasım). Turkey and evolution of Indian Culture. *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*. (s.248-249). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Mazlumlar Dünyasının başarıya ulaşan ilk devriminin ve düşünce birikiminin belgeleri

Türk halkının Millî Demokratik Devrimi'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler

1908 Hürriyet Devrimi öncesinden 1938'de yaşama gözünü kapatana kadar

Kronolojik sırayla

Yükselen Asya'nın 21. Yüzyıldaki büyük devrimci atılımlarına ışık tutacaktır

Türk Devrimi'nin Yayınevi

KAYNAK YAYINLARI

facebook.com/kaynakyayin

Whatsapp hattı: +90 542 252 21 68

www.kaynakyayinlari.com +90 212 252 21 56 / 99

twitter.com/kaynakyayin

Rus Kültür Evi Müdürü, Tarihçi
Doç. Dr. Aleksandr Sotniçenko

"Atatürk modeli: Gelişen dünya için bağımsızlık ve kalkınmada örnek başarı"

1 Şubat 1977 doğumlu. 1998 yılında Sankt Petersburg Devlet Üniversitesi Doğu Fakültesini bitirip 2002 yılında "1839-1908 Osmanlı İmparatorluğun Jeopolitik Alanının Gelişimi" adlı doktora tezini savunmuştur. 2000-2017 yılı arasında Sankt Petersburg Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesinde öğretim üyeliği yapmıştır. Türk tarihi, Rusya-Türkiye ilişkileri, Ortadoğu siyaseti ile ilgili bir çok makale yayımlamıştır. 2017-2021 arasında Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği'nde Müsteşar olarak çalışmıştır. 2021 yılından itibaren Rusya Kültür ve Bilim Merkezi (Rus Evi Ankara) başkan görevindedir.

"Atatürk'ün yaşamı boyunca yaptığı açıklamalara ve verdiği demeçlere baktığımız takdirde, bazı tezlerinin Rus-Türk ilişkilerinin gelişimi bakımından müspet ve menfi etkilere neden olduğunu söyleyebiliriz. Ama asla unutulmaması gereken çok mühim bir detay var: Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nda, Atatürk'ün hemen yanında, Sovyet Rusya'nın Türkiye'deki ilk büyükelçisi Semyon Aralov'un yer aldığını görüyoruz. Bakınız bu anıt, bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile dikilmiştir. Bu nedenle, Atatürk'ün Rusya ile tesis edilen yakın dostluğu ve kardeşliği unutmaması için Türk halkına bir vasiyet bıraktığını ifade edebiliriz. Gelişmekte olan ülkeler bakımından da Atatürk, 20. yüzyılın ilk yarısı itibarıyla bir tarım ülkesi olan Türkiye'yi ekonomik bakımdan kalkındıran endüstriyel dönüşümün temellerini atmış örnek bir liderdir. Kendisinin bu icraatlarının etkileri 21. yüzyılın küresel siyasi süreçlerinde de güçlü bir biçimde hissedilmektedir."

**Rus Evi Ankara Müdürü tarihçi Doç. Dr. Aleksandr Sotniçenko,
Işıkğün Akfırat'ın sorularını yanıtladı.**

Atatürk'ün önderliğinde başarılan Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi dünya tarihinde nasıl bir etki yarattı?

Aleksandr Sotniçenko: Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü kişiliği, üstün liderlik vasıfları ve dünya tarihinde bıraktığı silinmez iz asla ve kat'i surette unutulamaz. Kendisi bir lider olarak inanılmazı başarmış, dünyada neredeyse hiç kimsenin Türklerin istikbaline inanmadığı bir dönemde güçlü bir ulus devlet yaratmıştır. Öyle ki, Atatürk'ün kurduğu bu devlet, Batı emperyalizmine karşı gelecekte mücadele edecek tüm mazlum devletlere ve halklara da örnek olmuştur. Buna ek olarak, Mustafa Kemal Paşa, en ufak bir şüpheye dahi yer bırakmadan üstün bir muvaffakiyetle yönettiği ülkesi için muazzam hedefler tayin etmiş ve muasır medeniyet misyonunu ulusal bir dava olarak ortaya koymuştur. Bakınız, 20. yüzyıl boyunca Doğu ve

Latin Amerika ülkelerinde işbaşına gelen birçok lider O'nun yolunu izlemeye, O'nu taklit etmeye çalışmış, lakin uygulamada hiçbiri Atatürk'ün başarılarının yanına bile yaklaşamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Türk halkının işgalci güçlere karşı yürüttüğü Kurtuluş Savaşı, Batılı devletlerin tarihten silmeye çalıştığı Türk Milletinin muazzam zaferi ile sonuçlanmıştır. Bu öyle büyük bir zaferdir ki, tarihte eşi benzerine çok az rastlanır...

Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk stratejik dehasını göstermiş ve Türkiye'nin geleneksel düşmanı olarak kabul edilen Rusya ile işbirliği için girişimde bulunmuştur. O dönem siyasi bakımdan tamamen yenilenen kadrolar tarafından yönetilen Sovyet Rusya da işgalci Batılı devletlerin kendinden kat be kat üstün güçlerini mağlup etme azmini ve kararlılığını gösteren ve büyük bir potansiyele sahip olan Türkiye'ye yardım sağlamıştır.

Taksim Cumhuriyet Anıtı, 1936. Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nda, Atatürk'ün hemen yanında, Sovyet Rusya'nın Türkiye'deki ilk büyükelçisi Semyon Aralov'un yer aldığını görüyoruz. Bu anıt, bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile inşa edilmiştir (Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi, 2023).

Türkiye ile Rusya: Tarihten Gelen İşbirliği Modeli

Özellikle 1930'larda Türkiye'nin kalkınma alanında Sovyetlerle çok sıkı bir işbirliğiyle önemli başarılarla imza attığını görüyoruz. Bu işbirliği modelinden bugün için çıkarılacak programatik dersler var mıdır?

Aleksandr Sotniçenko: Evet, gerçekten de bilhassa Atatürk döneminde Sovyet Rusya ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki işbirliği çok üst düzeydeydi. Söz konusu zaman zarfında iki dost ve komşu ülke, karşılıklı yarar temelinde müşterek projeleri hayata geçirmek için sürekli bir çaba içerisinde olmuştur. Dolayısıyla çok büyük yatırımlar yapılmıştır. Yeri gelmişken, çok önemli bir detaya

da değinmek gerektiği kanaatindeyim: Sovyet Rusya, bağımsızlığını kazanmış Türkiye'ye yardım ederken, hiçbir zaman kendisine bağımlı hale getirmeye çalışmamış, daha sonra bazı Batılı ülkelerin yaptığı gibi, Türkiye'nin beşeri ve tabii kaynaklarını sömürmeye yeltenmemiştir. Rusya'nın hali hazırda Türkiye'de yürüttüğü projeler de aynı ilkesel temelde realize edilmektedir. Dolayısıyla, söz konusu modelin ortak çalışmalarımız için geleneksel bir yaklaşım haline geldiğini söyleyebiliriz. Bizler için esas olan, sahip olduğumuz teknolojiyi ve bilgiyi dost ve kardeş Türk halkı ile paylaşmaktır. Bu yıl 350 Türk öğrenciyi burslu olarak Rusya'da okumaya davet etmemizin sebebi de tam olarak budur. Biz de buna karşılık olarak, Rusya'da faaliyetlerini yürüten Türk ortaklarımızdan pek çok yeni şey öğreniyoruz.

Geçmişten bugüne Atatürk, Türk-Rus dostluğu ve gelişen dünya ülkeleri için ne ifade ediyor?

Aleksandr Sotniçenko: Atatürk'ün yaşamı boyunca yaptığı açıklamalara ve verdiği demeçlere baktığımız takdirde, bazı tezlerinin Rus-Türk ilişkilerinin gelişimi bakımından müspet ve menfi etkilere neden olduğunu söyleyebiliriz. Ama asla unutulmaması gereken çok mühim bir detay var: Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nda, Atatürk'ün hemen yanında, Sovyet Rusya'nın Türkiye'deki ilk büyükelçisi Semyon Aralov'un yer aldığını görüyoruz. Bakınız bu anıt, bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile dikilmiştir. Bu nedenle, Atatürk'ün Rusya ile tesis edilen yakın dostluğu ve kardeşliği unutmaması için Türk halkına bir vasiyet bıraktığını ifade edebiliriz. Gelişmekte olan ülkeler bakımından da Atatürk, 20. yüzyılın ilk yarısı itibarıyla bir tarım ülkesi olan Türkiye'yi ekonomik bakımdan kaldıran endüstriyel dönüşümün temellerini atmış örnek bir liderdir. Kendisinin bu icraatlarının etkileri 21. yüzyılın küresel siyasi süreçlerinde de güçlü bir biçimde hissedilmektedir.

Çok Kutuplu Dünyada Atatürk'ün Dış Politikası

Atatürk'ün çok kutuplu dünyanın inşası açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?

Aleksandr Sotniçenko: Öncelikle çok kutuplu bir dünya düzeninin, tek kutuplu

veya çift kutuplu bir dünya düzenine nazaran daha istikrarsız bir sistem olduğuna dikkat etmek gereklidir. Ancak bununla birlikte, çok kutupluluk, dünya sistemler yaklaşımının ünlü teorisyeni Immanuel Wallerstein'in ortaya koyduğu terminolojide *yarı çevre devletler* olarak adlandırılan ülkeler için çok daha fazla yarar sağlamaktadır. Bahsi geçen ülkeler arasında Rusya ve Türkiye de bulunmaktadır. Çok kutuplu bir dünya düzeninde bu ülkeler, birkaç hegemonun görüşünden bağımsız olarak kiminle işbirliği yapacaklarını kendi özgür iradeleri kendileri seçebilirler. Evet, bu çok zor... Evet, ciddi bir zihin çabası, siyasi efor ve diplomatik beceri gerektirir ama ancak ve ancak bu şekilde insanlık ilerleyebilir. Şimdi isterseniz Mustafa Kemal Atatürk'ün yönetimindeki Türkiye'yi ele alalım: Atatürk'ün bizzat sevk ve idare ettiği Türkiye, 20. yüzyılın ilk yarısında hâkim olan uluslararası sisteme dâhil olmakla beraber, tüm oyunu kendi kurallarıyla oynamıştır. Evet, Türkiye'nin çok zorlu bir yolu vardı. Ancak buna rağmen herhangi bir dış güce boyun eğmemiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın o dönem için belirlediği hedeflere ulaşmıştır.

Becerikli ve bağımsız bir dış politika yürüten Türkiye, Sovyet Rusya gibi yeni müttefikler kazanmanın yanı sıra, eski düşmanları olan İngiltere ve Fransa ile uzlaşmayı da başardı. İşte bu etkileşim, ülkenin daha sonraki yıllarda kaydettiği ekonomik kalkınma için itici bir güç haline gelmiştir. Türkiye'nin şu anda benimsediği ve tatbik ettiği çok vektörlü dış siyasetinin temelini bizzat Atatürk atmıştır.

Rus Evi'nde Atatürk sergisi

Sizin Rus Evi Ankara olarak Atatürk'le ilgili etkinlikleriniz oldu mu? Hangi amaçla yaptınız?

Aleksandr Sotniçenko: Elbette! Atatürk ile ilgili olarak farklı etkinlikler düzenledik ve düzenlemeye de devam ediyoruz. Örneğin Ahmet Şahin arkadaşımızın her yıl 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda, Ankara Portakal Çiçeği Sanat Galerisi'nde düzenlediği büyük sergiye bizim davetimizle Rusya'dan gelen sanatçılarıştirakediyor. Ayrıca dünyaca ünlü Rus ressam Konstantin Miroşnik de Mustafa Kemal Paşa'nın harika portrelerini yaptı. Söz konusu eserler şu anda Rus Evimizde sergilenmektedir. Bu yıl biliyorsunuz Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılını idrak ediyoruz. 100. yıla özel olarak Semyon Aralov'un Türkiye-Rusya dostluğuna ve Atatürk'e dair hatıralarından derlediğimiz harika bir ajanda tasarlayıp bastırdık. Bu ajandada 1922 yılında, yani Aralov'un Türkiye'deki görevi esnasında ona eşlik eden ünlü Rus ressam Yevgeni Lansere'nin eskizleri de yer alıyor. Aralarında Atatürk'ün çok sıra dışı bir portresi de var. Geçtiğimiz günlerde Rus Evi çalışanları Instagram için harika bir video dosyası hazırladılar. Gençlere hitaben Türkçe olarak hazırlanan içerikte Atatürk'ün ebedi istirahatgahı olan Anıtkabir Müze Kompleksi'ndeki hemen hemen tüm tabloların ve grafik eserlerin Rusya'dan gelen sanatçılar tarafından yapıldığını anlatılıyor. Bu paylaşımımız gerçekten çok beğenildi ve çok izlendi.

Son olarak, okuyucularımıza kısaca kendinizi ve Rus Evini tanıtabilir misiniz?

Aleksandr Sotniçenko: Tarih bilimleri doktoruyum ve St. Petersburg Devlet Üniversitesi'nde doçentim. Uzun yıllar boyunca mensubu bulunduğum St. Petersburg Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde Doğu Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler gibi alanlarda çeşitli dersler verdim. Fakat beş yıl önce teori temelli çalışmalarımı sınırlandırmak suretiyle pratik uygulama sahasına geçiş yaptım ve Rusya Federasyonu'nun Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nde çalışmaya başladım. Son iki buçuk yıldır Rus Evi Ankara olarak da bilinen Rusya Kültür ve Bilim Merkezi'nin başkanlık görevini yürütmekteyim.

Kurumsal faaliyetlerimiz pek çok yönden Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyetleri ile benzerlik göstermektedir. Ortak tarihi ve kültürel geçmişe sahip iki büyük ülke arasında bilhassa insani alanda güçlü ilişkiler tesis etmeye gayret ediyoruz. Bunun için de Rus sanatçıların eserlerinden sergiler düzenliyor, Rus filmlerinin gösterildiği sinema günleri organize ediyor, başarılı Türk öğrencileri ülkemizin en iyi üniversitelerine burslu olarak gönderiyor ve Türkiye'de ikamet eden yurttaşlarımıza destek oluyoruz. Bizim işimiz siyasetle ilgili değil; tamamen kültür-sanat odaklı. Yani, kişiler arası beşeri ilişkilere yoğunlaşıyoruz. Zira iki halk arasında güçlü bir karşılıklı anlayış ve dayanışma köprüsünün hem sıradan vatandaşlar hem de devlet büyükleri nezdinde oluşturulacak doğrudan açık iletişim kanalları sayesinde kurulabileceği kanaatindeyiz. 🌸

Kaynakça

Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi. (2023, 8 Ağustos). Erişim adresi: <http://www.eskiistanbul.net/882/taksim-cumhuriyet-aniti-1936#lg=0&slide=0>

**Sesli
e-Aydınlık
yenilendi**

**İstediğiniz haberin ve
köşe yazısının
seslendirmesine bir tıkla
geçiş yapabilirsiniz.**

BÜYÜK İNDİRİM

**Yıllık abone olun,
getireceğiniz yeni
yıllık abone
% 50 indirim kazansın.**

Google Play ve App Store'dan güncelleyebilirsiniz.

0 533 495 84 19
egazete.aydinlik.com.tr

Türk Devrimi'nin ÇKP Üzerindeki Etkisi: Cai Hesen'in Türkiye Yazıları Üzerine İnceleme

NECATİ DEMİRCAN *

Küresel Çalışmalar Doktora Öğrencisi
Şanghay Üniversitesi

YE ZHANGXU **

Dünya Tarihi Bölümü Doktora Öğrencisi
Şanghay Üniversitesi

**2017 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2018-2021 yılları arasında Shanghai Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Demircan, Shanghai Üniversitesi Küresel Çalışmalar bölümünde doktora öğrencisidir.*

***Şanghay Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi'nde Dünya Tarihi alanında doktora öğrencisi ve Türk Araştırmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Araştırma alanları arasında Türkiye'nin çağdaş dış siyaseti ve geç dönem Qing Hanedanlığı ile Çin Cumhuriyeti dönemindeki Çin-Türk ilişkileri bulunmaktadır.*

Geliş Tarihi: 02.06.2023

Kabul Tarihi: 14.07.2023

Atıf: Demircan, N. & Zhangxu, Y. (2023). Türk Devrimi'nin ÇKP üzerindeki etkisi: Cai Hesen'in Türkiye yazıları. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 46-66.

ÖZ

Türkler ve Çinliler 20'nci yüzyılın başında aynı kaderi paylaşan ezilen iki millettir. İki millet de emperyalizmin sömürsünden kurtulmak ve demokratik devrimlerini gerçekleştirerek ayağa kalkmak istiyordu. Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nda emperyalizme karşı zafer kazanması ve Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerini geliştirmesi, Çin Komünist Partisi (ÇKP) önderleri tarafından ilgiyle takip ediliyordu. Başarıya ulaşan Türk devrimi, ÇKP'nin erken dönem önderlerinde Çin için bir örnek oluşturabileceği düşüncesini uyandırdı. Bu nedenle Çin'deki komünistler Türk Devrimi'ni yakından izlediler ve Çin devrim pratiğine uygulamayı denediler. Özellikle Türk Devrimi'ne ÇKP'nin kuruluş dönemindeki önderi ve teorisyeni olan Cai Hesen ilgi duyuyordu. Cai Hesen Türk Devrimi hakkındaki görüşlerini ÇKP'nin yayın organı olan Rehber'deki (向导 Xiangdao) yazılarında yer verdi ve ÇKP'nin önder kadrosunu etkiledi. Bu çalışmada ÇKP erken dönemlerinde önemli bir teorisyen olan Cai Hesen'in Türk Devrimi değerlendirmesiyle ÇKP kadrolarında yarattığı etki ve Türkiye hakkında yazdığı yazıların değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cai Hesen, Çin, Çin Komünist Partisi, Türkiye, Türk Devrimi

Giriş

TÜRKİYE İLE ÇİN ARASINDA UZAK mesafeler olmasına rağmen Çin Komünist Partisi (ÇKP) yöneticileri Türk Devrimi'ne yakın bir ilgi duymaktaydı. Özellikle Türkiye'ye ve Türk Devrimi'ne yönelik bu ilginin ÇKP'nin erken dönemlerinde olması ilgi çekicidir. ÇKP'nin ilk lider kadrosunun, Türkiye'nin emperyalizme karşı kazandığı zaferi ve Sovyetler Birliği'yle kurduğu dostluğu yakından izlediği görülmektedir. Buna rağmen Türkiye'deki araştırmalarda bu konu yeterince incelenmemiş ve bu dönemle ilgili sadece iki çeviri çalışması yapılmıştır. Konuyla ilgili ÇKP'nin kadrolarından Cai Hesen ve Gao Junyu'nun yazdığı iki yazı Çince'den Türkçeye çevrilmiştir. Bunlardan ilki Cai Hesen'in 1922 yılında yazdığı "Türk

Milliyetçi Partisine Zafer Diliyoruz" başlıklı yazısı Giray Fidan tarafından Cumhuriyet'in Çinli Misafirleri kitabında Türkçeye çevrilmiştir. Diğeri ise Gao Junyu'nun Eylül 1922'de yayınlanan "Türk Milli Ordusu'nun Zaferinin Uluslararası Kıymeti" yazısı BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi tarafından Türkçeye kazandırılmıştır (Alan, 2020). Diğer taraftan bu konuya Çin'de de değer verilmiştir. Çin'de Wu Haiyong (2013) tarafından yazılan "Guomindang-Komünist İşbirliği Karar Alma Sürecinin Kritik Döneminde Türk Devrimi'nin ÇKP Üzerindeki Etkisi" başlıklı makalesi oldukça değerlidir. Wu makalesinde ÇKP'nin Guomindang ile birleşik cephe oluşturmasında Türk Devrimi'nin oynadığı rol üzerinde durmuş ve özellikle Cai Hesen'in yazdığı yazılar üzerinden örnekler vermiştir.

Sun Menglin ve Huang Zhigao'nun (2019a) "Rol Modeller ve Dersler: Milli Diriliş Düşüncelerinin Arka Planında İlk Çinli Komünistlerin Türkiye'nin Dirilişine İlişkin Kaygıları" makalesinde Türk Devrimi'nin ÇKP liderlerine nasıl örnek olduğunu ve ÇKP önderlerinin Türk Devrimi'ne ilgilerinin nedenlerini ve kaygılarını incelemiştir. Bu konuyla ilgili diğer bir çalışma da Huang Zhigao'nun (2010) "Çin Komünist Partisi'nin 1921-1925 Kemalist Devrime İlişkin Gözlemleri ve Tepkileri" başlıklı makalesidir. Zhigao makalesinde ÇKP'nin Kurtuluş Savaşı sırasında Türk-Sovyet dostluk ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin gözlemlerinin Guomindang-Sovyet işbirliğine yansımalarını değerlendirmiştir. Bu konuyla ilgili Çin'deki çalışmalar, kullanılan dilin Çince olması nedeniyle Türk akademisi tarafından bilinmemektedir ve konuyla ilgili İngilizce bir kaynak yoktur. Türkiye'deki araştırmalar, ÇKP'nin Türk Devrimi'ne ilgisinin nedenlerini ve kaynağını sorgulamaya yönelmemiştir. Çin'deki çalışmalar ise, Türk Devrimi'ni anlamak için çalışmalar yürüten Cai Hesen'in ÇKP'de yarattığı etki üzerinde durmamıştır.

Türkiye'de emperyalizme karşı kazanılan zafer ve monarşiyi tasfiye eden devrim, Çin'in ilerici aydınlarında Türk Devrimi'ne karşı bir ilgi uyandırmıştı.

20'nci yüzyılın başında batılı güçler, Asya'nın bir ucunda Osmanlı Devleti'ni "hasta adam" olarak tanımlanırken Asya'nın diğer ucundaki Qing Hanedanlığı da aynı şekilde "hasta adam" olarak tanımlanıyordu. 1908 yılında Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden Çinli devlet adamı ve reformist Kang Youwei (Çince: 康有為) seyahatnamesinde "Osmanlı ve Çin aynı durumdadır. Avrupa, uzun zamandır ikisini de doğunun 'Hasta Adamları' olarak görmektedir ve hangisinin önce öleceği belli değildir."

ifadelerini kullanmıştır. Kang, Osmanlı İmparatorluğu ve Qing Hanedanlığı'nın benzerliklerini belirttiği seyahatnamesinde, devletin yıkılmasını engellemek için tek çarenin devrim olduğunun altını çiziyordu (Fidan, 2013: 24). Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından emperyalist ülkeler tarafından işgal edilirken, Çin de emperyalist ülkelerin yarı sömürgesi durumundaydı. Bu süreçte Çin'i Cumhuriyet fikriyle buluşturan, 1911'de Qing Hanedanlığı'nı sonlandıran Xinhai Devrimi, Çin'deki siyasi istikrarsızlığı giderememiştir. Devrimden kısa bir süre sonra savaş ağalarının yönetimi ele geçirmesiyle, emperyalist sömürüye karşı mücadele, savaş ağalarının kendi aralarındaki güç mücadelesi yüzünden sekteye uğramıştır.

İç mücadelelerle dolu parçalı iktidar yapısı (Savaş Ağaları Dönemi 1916-1928), emperyalist sömürüye karşı zafiyet gösteriyor, halkın bağımsızlık talebi karşılık bulamıyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı dönemde, Çinli gençler de 4 Mayıs 1919'da emperyalizme karşı ayağa kalkarak direniş göstermişti.¹ 19 Mayıs, Bugün Türkiye'de Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanırken, 4 Mayıs, Çin'de Gençlik Bayramı olarak kutlanmaktadır. Türkiye ve Çin'in emperyalizme karşı direnişleri benzer dönemlerde başlamıştır.

Türkiye'de emperyalizme karşı kazanılan zafer ve monarşiyi tasfiye eden devrim, Çin'in ilerici aydınlarında Türk Devrimi'ne karşı bir ilgi uyandırmıştı. ÇKP'nin ilk önderleri Cai Hesen, Gao Junyu, Li Dazhao, Chen Duxiu Türk Devrimi'ni takip ediyor, Türkiye'nin başarılarını selamlıyorlardı. Özellikle ÇKP'nin ilk önder kadrosu içinde bulunan Cai Hesen, Türkiye ile ilgili dört makale yazmış ve çeşitli yazılarında Türk Devrimi'nin Çin'e örnek oluşturduğu üzerinde durmuştur. Bu çalışma Cai Hesen'in Türkiye üzerine yazılarını ve ÇKP kadroları içinde Türk Devrimi'nin yarattığı etkiyi inceleyen bir araştırma makalesidir.

Cai Hesen'in fotoğrafı
(Zhongguo Qingnian Wang, n.d.)

Cai Hesen'in Mücadelesi ve ÇKP'deki Rolü

30 Mart 1895'te Şanghay'da doğan Cai Hesen (蔡和森) Çin Komünist Partisi'nin doğuş sürecinde önemli bir ideologdu.² Cai Hesen, Mao Zedung'un yakın arkadaşı, fikir hayatında değerli bulduğu, tartıştığı ve hatta Mao'nun Marksist-Leninist bir yol izlemesinde önemli rol oynamış biriydi. ÇKP'nin kurucularından ve en önemli teorisyenlerinden biri olan Cai, ÇKP'nin erken döneminde, partinin teorik, stratejik ve propaganda konularında önemli katkılarda bulunmuştur.

Parti içerisinde "Cai teorisyendir, Mao gerçekçidir" deniyordu (Ven, 1991: 32).

Cai Hesen, Fransa'daki eğitimi sırasında Mao Zedung ile mektuplaşarak bolca fikir tartışması yürütmüştü. Cai'nin mektupları Çin komünizmi tarihinde özel bir öneme sahiptir. Çünkü Mao'nun düşüncesinin gelişiminde çok önemli bir rol oynamıştır (Ven, 1991: 35). Deng Xiaoping, Cai Hesen için şöyle demişti: "Yoldaş Cai Hesen ilk günlerde partimizin önde gelen liderlerinden biriydi. Çin Devrimi'ne önemli katkılarda bulundu. Çin halkı onu her zaman hatırlayacaktır!" (People's Daily, 2015b).

Cai Hesen'in fikir hayatının gelişmesinde önemli olan iki dönem vardır: Bunlardan ilki Changsha'daki Hunan Birinci Normal Okulu'nda geçirdiği yıllardır (1914-1917), diğeri ise Fransa'da geçirdiği yıllardır (1920-1921). Cai, Hunan Birinci Normal Okulu'nda³ entelektüel ve örgütçü yeteneklerini geliştirirken; Fransa'da ise komünizmle tanışmış, Marksizm-Leninizm ve devrimci parti modeli konusunda kendisini geliştirmiştir. Yirminci yüzyılın başında bir dizi eğitim reformu geçiren Hunan Birinci Normal Okulu'ndaki dönüşümle Cai, okulda yeni batılı fikirlerle karşılaştı. Okulun çok gelişmiş bir eğitim sistemi vardı ve Cai özellikle yüzyılın başındaki reformist entelektüeller hakkında okumaktan keyif alıyordu (Levin, 2019: 309). Cai, Changsha'da, 1918'de Pekin Üniversitesi'nde Profesör olan, neo-Konfüçyüsçülük ve Batı etiği konusunda uzman Yang Changji'nin öğrencisiydi. Cai Hesen ilk kez Mao Zedung, Xiao Zisheng⁴ (萧子升 1894-1976; Xiao Yu 萧瑜 olarak da bilinir) ve küçük kardeşi Xiao Zizhang (萧子璋 1896-1983; Xiao San 萧三 olarak da bilinir) ile birlikte Changsha'daki Hunan Birinci Normal Okulu'nda okuduğu yıllarda bir gençlik lideri olarak ortaya çıktı.

1917 kışında ÇKP'nin önderleri Mao Zedung ve Cai Hesen Yeni Toplum Derneği (Xinmin xuehui) örgütlenmesini başlattılar. Resimde Mao Zedung (en arka soldan dördüncü), Cai Hesen (en arka sağdan ilk) ve diğer derneğin üyeleri 26 Kasım 1919'da Changsha'da. (Zhongguo Qingnian Wang, t.y.)

Mao, Çin'e hizmet etmek için "Büyük Adamlar"ın yolunu izlemeye daha yatkın olan kahramanca bir yola yönelirken Cai, kitlelerin eğitime, kitlelerin haklarının ve özgürlüklerinin güçlendirilmesine önem veriyordu. İkisi arasında felsefe açısından da fark bulunuyordu. Mao, Konfüçyüs ve Mensiyüs'e değer verirken, Cai daha az popüler, faydacı filozof Mozi'yi değerli buluyordu (Levine, 2019: 309). 1918'de, Cai Hesen ve Mao Zedung, 4

Mayıs Hareketi'nden önce akademisyenleri yenilemek, davranışları geliştirmek ve insanların geleneklerini iyileştirmek amacıyla Yeni Toplum Derneği'ni (Xinmin Xuehui 新民学会) örgütlediler. Daha sonra Yeni Toplum Derneği'nin 78 üyesinden 73'ü ÇKP'ye katıldı ve partinin ilk üyeleri oldular. 4 Mayıs gençlik hareketinde, Mao ve Cai da bulunuyordu. Cai, 4 Mayıs Hareketi'nden kısa bir süre sonra eğitim programı için Fransa'ya gitti.

Cai, Fransa'da yaşadığı dönemde Avrupa'da yaşanan ideolojik çalkantıyı yakından hissetmiş, Rusya'daki Ekim Devrimi'ni ve çeşitli ülkelerdeki işçi hareketlerini takip etmiştir. Marksist teorik klasikleri hızlı bir şekilde Çinceye tercüme etmiş, çeşitli ülkelerin Komünist Partilerinin deneyimlerini ve derslerini özetlemiştir. Marksist-Leninist parti inşası teorisini, özellikle Bolşeviklerin deneyimini incelemiştir (People's Daily, 2019; Chunqi, 2020: 60-61). Komünizmi ve Rus Devrimi'ni ciddi bir şekilde inceledikten sonra önceki entelektüel inançlarının yetersiz olduğunu görmüş ve 1920 yazından sonra kendisini Marksist olarak tanımlamaya başlamıştır (Liu, 2006: 107).

"ABD'deki öğrenciler kapitalizmi öğrenirken Fransa'daki öğrenciler emeği ve emekçi sınıfları öğreniyorlar."

Çinli genç aydınların bir kısmı Marksizm ve Leninizm ile Fransa'da tanışmışlardı. Cai Hesen, Zhou Enlai, Deng Xiaoping, Chen Yi, Xiang Jingyu gibi ÇKP'nin lider kadrosunun önemli bir bölümü Fransa'da eğitim görmüştü. 1919-1921 yılları arasında yaklaşık 1500 Çinli öğrenci Fransa'da eğitim almıştı. Genç Çinliler Derneği kurucu üyesi Wang Guangqi, bu durumu şöyle yorumluyordu: "ABD'ye eğitim almak için giden Çinliler paraya tapan felsefeden etkileniyorlar ve Çin'e geri döndüklerinde Amerikan kapitalist modelini ülkemize

getirecekler. Özellikle Amerika'ya giden Çinliler hükümetten burs alarak rahatlık içinde yaşıyorlar. Fakat Fransa'da eğitim alanlar fabrikalarda kendi kazançlarını çıkarıyorlar. ABD'deki öğrenciler kapitalizmi öğrenirken Fransa'daki öğrenciler emeği ve emekçi sınıfları öğreniyorlar" (Bailey, 1988). Fransa'da eğitim gören öğrencilerin fabrikalarda çalışmalarının, emek mücadelesine olan ilgilerini arttırdığı anlaşıyor.

Cai'nin Fransa'da geçirdiği yıllar teorik olarak onu geliştirdi ve ufkunu açtı. 16 Eylül 1920'de, Fransa'da seyahat eden Cai Hesen, Mao Zedung'a, Çin'de "resmi olarak bir Çin Komünist Partisi kurmayı" açıkça öneren bir mektup yazdı ve parti inşasının teorisini, politikasını ve ilkelerini ayrıntılı olarak tartıştı. Cai Hesen, "Çin Komünist Partisi" adını öneren ilk kişiydi. 1 Aralık 1920'de Mao Zedung, Cai Hesen'e ve Fransa'daki Yeni Toplum Derneği üyelerine, Cai Hesen'in partiyi kurma önerisine onayını ifade eden bir mektup yazdı. Mao Zedung, 21 Ocak 1921'de Cai Hesen'e yazdığı mektubunda "Mektubunuz çok anlayışlı ve her kelimesine katılıyorum. Parti düzeyinde, Bay Chen Zhongfu ve diğerleri zaten örgütleniyorlar." diyordu (Tao, 2015: 125-126). Cai Hesen, Fransa'da kaldığı süre boyunca, Lenin'in parti kurma ilkeleri ve parti kurma teorisi doğrultusunda ÇKP'nin kurulmasını önerdi ve böylece partinin kuruluşunda önemli bir rol oynadı. Ayrıca Cai, Xiang Jingyu, Zhou Enlai, Zhao Shiyun, Deng Xiaoping, Li Fuchun vb. ile Avrupa'da Çin Komünist Partisi'nin bir örgütünü kurmak için çalıştı.

Temmuz 1920'de Fransa'da kalan Cai Hesen, Xiang Junyu ve Xinmin Derneği'nin diğer üyeleri.
(Zhongguo Qingnian Wang, t.y.)

23-31 Temmuz 1921'de, ülkenin farklı yerlerini temsilen gelen 12 delegenin katılımıyla (Mao Zedung, Dong Biwu, Chen Tanqiu, He Shuheng, Wang Jinmei, Deng Enming, Li Da, Liu Renjing, Chen Gongbo, Li Hanjun, Zhang Guotao ve Zhou Fohai) Şanghay'da ilk ÇKP kongresi gerçekleştirildi ve 31 Temmuz 1921'de bir teknede ÇKP resmen kuruldu.

Cai Hesen, ÇKP kurulduğunda Çin'de değildi. 1921 kışında Çin'e döndükten sonra 5 Mayıs 1922'de Komünist Gençlik Birliği'nin ilk kongresinde Merkez Yürütme Komitesi üyesi olarak seçildi. Aynı yılın temmuz ayında, Cai Hesen ve eşi Xiang Jingyu⁵, ÇKP İkinci Genel Kongresi'nde Merkez Yürütme Komitesi'ne seçildiler. Cai, Merkez Yürütme Komitesi'nin propaganda ve örgütsel çalışmalarından sorumluydu. Çin'e döndükten sonra partinin örgütsel

yapılanmasına, ideolojik yapılanmasına ve çalışma tarzının inşasına önemli katkılarda bulundu. ÇKP'nin teorik çalışmalarına her zaman büyük önem veriyordu. Hesen, "Devrimci bir parti, devrimci teorisiz olamaz. Bu nedenle devrimci bir partinin devrimi doğru yola götürmeden önce fikirlerini birleştirmesi için sadece iyi bir örgütlenmeye ve iyi politikalara değil, aynı zamanda devrimci bir teoriye de sahip olması gerekir." diyordu (People's Daily, 2015a). Aynı zamanda partinin sağlamlaşmasında ve gelişmesinde de önemli rol oynamıştır. Mao Zedung ÇKP'nin kurulmasıyla ilgili olarak, "Tarih, Yoldaş Cai Hesen'in ileri görüşlü parti kurma yönündeki fikrinin Çin Devrimi'nin fiili durumuyla uyumlu olduğunu ve Çin'deki ilk komünistlerin parti kurma faaliyetlerini teşvik etmede güçlü bir rol oynadığını kanıtladı." demişti (People's Daily, 2015a).

Cai Hesen, 13 Eylül 1922'de yayın hayatına başlayan ve ÇKP'nin ilk yayın organı olan haftalık "Rehber"⁶ (向导 Xiangdao) gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. Rehber, ÇKP'nin kuruluş döneminde teorik organıydı ve Cai, Eylül 1922'den Ekim 1925'e kadar 3 yıldan fazla bir süre Rehber'in genel yayın yönetmenliği görevini yürüttü (Aizhi, 1981:54). Ayrıca Hesen, ÇKP'nin "Kahrolsun uluslararası emperyalizm" sloganını Çin'de ilk kez kamuoyuna duyuran kişi oldu.

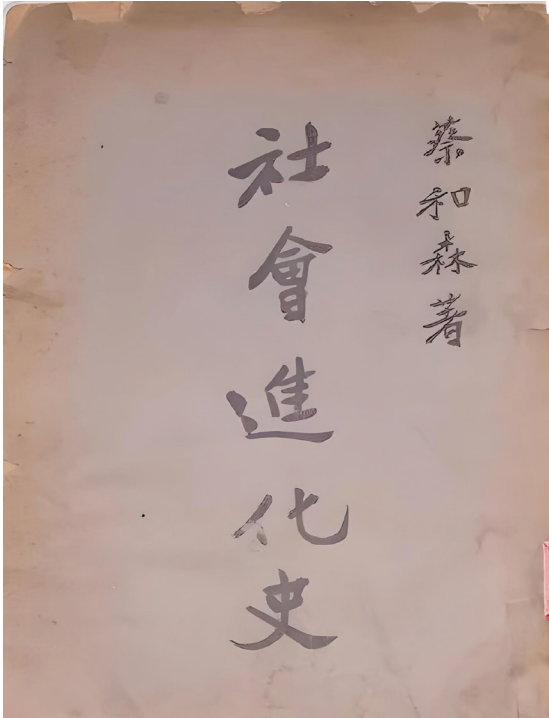
Rehber, ÇKP'nin çizgisini, ilkelerini ve politikalarını yaymada devrimin gerçekleştirilmesinde yol gösterici bir rol oynadı.

Çin'de "emperyalizm" ve "savaş ağaları" gibi kavramların her ikisi de yabancı terimlerdi. O döneme kadar, birçok Çinli "emperyalizm" in ne olduğunu bilmiyordu (Nanyang Hi-Tech Industrial Zone, 2021). Rehber'in manifestosunda gazetenin yayınlanma amacı açıkça belirtiliyordu: "Uluslararası emperyalizmin saldırganlığına karşı direnin", "Barışçıl yeniden birleşmeye engel olan savaş ağalarını yıkin", ve "Tüm yurttaşları birleşmeye, barış, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesine çağırıyoruz" idi. Cai Hesen toplam 201 sayı yayınlanan Rehber'in 116 sayısını düzenledi ve toplam 134 makaleyi bizzat kendisi yazdı. Rehber, ÇKP'nin çizgisini, ilkelerini ve politikalarını yaymada devrimin gerçekleştirilmesinde yol gösterici bir rol oynadı. Kısa zaman içinde, haftalık Rehber'in tirajı hızla arttı ve birkaç bin kopyadan 100 binden fazla kopyaya kadar ulaşarak kitlelerin aydınlanmasını sağladı (Tao, 2015: 125-

126). 16 sayfalık Rehber'in içeriği "Haftalık Çin Haberleri", "Haftalık Dünya Haberleri", "Yazışmalar", "Okuyucunun Sesi" ve "Ne Söylemeli" gibi köşe yazılarından oluşmaktaydı. Rehber, ÇKP'nin çizgisini, yönergelerini ve politikalarını, özellikle Birleşik Cepheyi duyurmada yol gösterici bir rol oynamıştır. ÇKP ile Guomindang arasında Birleşik cephenin kurulmasından sonra Rehber, ÇKP'nin birleşik cephe politikasını, Sun Yat Sen tarafından önerilen Sovyet Rusya ile ittifakı, tarım ve sanayi kalkınma hamlelerini desteklemiştir (The Paper, 2021). Rehber, Çin'de ve dünyadaki güncel olayları konu alan ve Çin Devrimi'nin tartışıldığı bir yayın organıydı.

Dergide yayımlanan yazılarda, ÇKP İkinci Kongresi'nde formüle edilen milli demokratik devrimi gerçekleştirmek için işçi ve köylü hareketi, anti-emperyalist ve anti-feodal politikalar savunuluyordu (The Paper, 2021a). Cai Hesen, Rehber'in zamanında yayınlanabilmesi için gece gündüz çalışıyordu. Gecenin bir yarısında yorgun olduğu zaman kıyafetleriyle yatağına uzanıp bir süre dinleniyordu. Uyandıktan sonra kalkıp hemen masa başında çalışmaya gidiyordu. ÇKP'nin ilk liderleri arasında, Cai Hesen, uyumayı ve yemek yemeyi unutarak "işkolik" olarak bilinen, çalışkan ve azimli bir liderdi (Libo, 2021).

Cai Hesen aynı zamanda Şanghay Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yardımcı doçentti. 1923 yılında Şanghay Üniversitesi'nde toplumsal evrim tarihi konusunda dersler verdi ve Marksist materyalist tarih görüşünü millileştirmek ve yaygınlaştırmak için girişimlerde bulundu (People's Daily, 2015a). Şanghay Üniversitesi, Guomindang'ın sol kanadı ve ÇKP'nin etkinlik gösterdiği önemli bir merkezdi (Ven, 1991:152).

1924'te Cai Hesen, Şangay Üniversitesi'nde profesör olarak "Sosyal Evrim Tarihi" kitabını yayınladı. (Zhongguo Yiwang, 2021)

Cai Hesen, 1924'te Şanghay'da "Toplumsal Evrim Tarihi"ni derledi ve yayınladı. Kitabında, Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" kitabını ve Darwin'in evrim teorisini, toplumsal gelişmenin kaçınılmaz yasalarını göstermek ve materyalist görüşün temel ilkelerini desteklemek için kullandı (USTB Committee of the Communist Youth League, 2021). Bu, Çinlilerin Marksist materyalist tarih görüşüne dayanarak yazılan ilk toplumsal gelişim tarihi kitabıydı ve bu tür eserlerin temeliydi.

1925'te Cai Hesen, 30 Mayıs Hareketi'ne⁷ katıldı ve harekete önderlik etti. ÇKP adına mücadeleyi hızla Guangzhou, Hong Kong ve diğer şehirlere yaymak için Rehber'de ülkedeki tüm işçi ve köylüleri emperyalizme karşı birleşmeye çağıran "ÇKP, Emperyalizmin

Barbarca ve Acımasız Katliamına Karşı Direnişini Halkına Bildiriyor" başlıklı bir yazı yayımladı. Ülkenin işçi, köylü ve tüm ezilen kitlelerini, barbar ve vahşi emperyalizme karşı birleşmeye çağırdı. Aynı yılın Ekim ayında, ÇKP Merkez Komitesi tarafından atanarak Komintern Beşinci Yürütme Komitesi'nin altıncı genişletilmiş toplantısına katılmak üzere Moskova'ya gitti. 1925'in sonunda Moskova'daki Sun Yat Sen Üniversitesi'nde "Çin Komünist Partisi'nin Tarihi Gelişimi" adlı uzun bir konuşma yaptı. Cai konuşmasında Çin Devrimi'nin doğasını, ÇKP'nin tarihsel görevlerini ve sınıfların devrimdeki rolünü ele alan derin bir analiz yaptı. Proletaryayı "devrimin öncü sınıfı", köylüleri ise "işçi sınıfının müttefiki" olarak tanımladı. Bu çalışma, ÇKP'nin tarihi üzerine ilk çalışmaydı (Nantong Institute of Technology, 2021).

Çan Kay Şek'in 1927 yılında ÇKP üyelerini Şanghay'da katletmesiyle⁸ birleşik cephe dağıldı. Cai, Temmuz 1928'de Moskova'da düzenlenen ÇKP 6'ncı Genel Kongresi'nde Merkez Komite Siyasi Bürosu Daimi Komite üyesi olarak seçildi. Kongrede kırsalda silahlı mücadele yürütülmesi ve bir ordu kurulması gerektiğini belirtti (Deng, 2015). 1928 yılı sonunda, ÇKP Komintern üyesi olarak Moskova'ya gitmesi için görevlendirildi.

1931'in başında Cai Hesen, Sovyetler Birliği'nden ÇKP'nin çalışmalarına katılmak için tekrar Çin'e döndü. ÇKP Merkez Komitesi, Hesen'i dağılan Guangdong Eyalet Parti Komitesi'ni düzenlemesi için gönderdi. Guangdong eyaletine bağlı Guangzhou'daki durumu düzeltmek zor olduğundan, Hong Kong'dan çalışıyordu. Fakat, Haziran 1931'de, Cai Hesen, Gu Shunzhang isimli

bir hain tarafından ihbar edildi ve Hong Kong'da İngiliz polisi tarafından tutuklandı. Ardından İngiliz makamları onu, savaş ağası Chen Jitang'ın kontrolünde olan Guangzhou yönetimine teslim etti. Guangzhou hapishanesinde işkence gören Cai Hesen, yönetimle işbirliği yapmayı kabul etmedi ve 4 Ağustos 1931'de 36 yaşında Guangzhou'da katledildi (Communist Party of China, 2022). Cai Hesen, hayatını devrim mücadelesine adanmış, özverili ve üretken bir entelektüeldi.

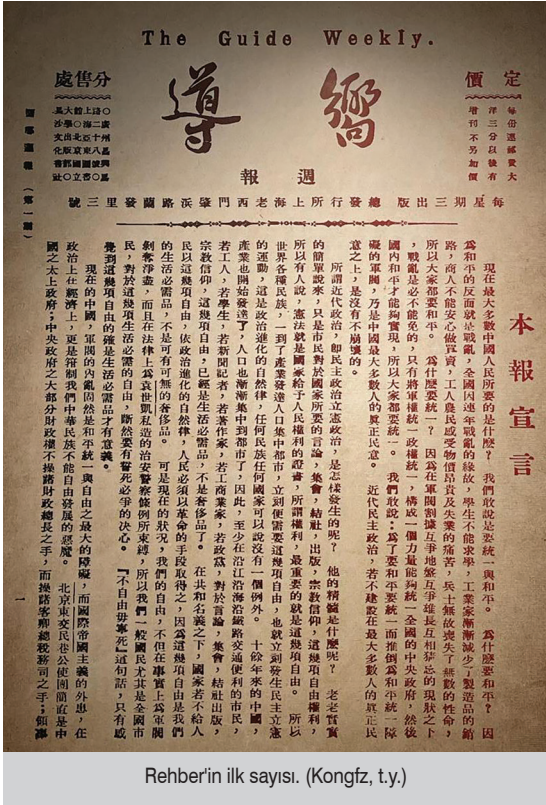
Cai Hesen'in Türk Devrimi Değerlendirmesi ve ÇKP Kadrolarındaki Yaratdığı Etki

20'nci yüzyılın başlarında Çin'in yeniden ayağa kalkmasını sağlamak Çin'in ilerici aydınlarının ve halkının misyonu haline gelmişti. Çünkü 4 Mayıs Hareketi'nden sonra, Çin halkının tüm kesimleri emperyalizmden kurtulma ve kalkınma arayışı içindeydi. Bu durum, Çinli ilerici aydınları, Çin'in geleceği hakkında düşünmeye sevk etti. 4 Mayıs Hareketi'nden sonra, Li Dazhao, Chen Duxiu, Cai Hesen ve diğer erken dönem Çinli komünistler, ulusal diriliş yolunu ararken, Türkiye, emperyalizme karşı zafer kazanmış, kalkınma hamleleriyle ardı ardına önemli kazanımlar elde etmişti. Çinli komünistlerin beklediği diriliş ruhu buydu. "Yakın Doğu'nun hasta adamı" olarak bilinen Türkiye ve "Uzak Doğu'nun hasta adamı" olarak bilinen Çin'in aynı kaderi paylaşması, erken dönem Çinli komünistleri, Türkiye'nin değişen yönünü takip etmeye sevk etti (Sun Menglin & Huang Zhigao, 2019a: 12).

Li Dazhao, köklü iki millet olan Türkler ile Çinlilerin benzerliğinden yola çıkarak 1908'deki Hürriyet Devrimi'ne ve İttihat ve

Terakki'ye ilgi duymuştu. Türk Devrimi'nin feodalizm ve emperyalizmi tasfiye etmesinin Çin'in yeniden dirilişine bir örnek olacağını düşünerek Türk Devrimiyle ilgilenmişti (Sun Menglin & Huang Zhigao, 2019b). Çin'deki ilk komünistler, gençliğin Çin ulusunun uyanışının gücü olduğuna ve Sovyetler Birliği'nin Çin ulusunun gençleşmesinin destekçisi olduğuna inanıyorlardı. Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı'nın milli burjuvazi öncülüğünde anti-emperyalist ve anti-feodal bir devrimle sonuçlanması ÇKP önderlerinin dikkatini çekti. Bu durum, Çin'deki Komünistlerin tam bağımsızlığı ve gençleşmeyi hedefleyen kapsamlı, anti-emperyalist ve anti-feodal devrimci hareket yürütmeleri için önemli bir örnek yarattı (Sun Menglin and Huang Zhigao, 2019a).

Cai Hesen, Türkiye'deki durumun Çin ile benzerliği üzerinde durmaktadır. Bu nedenle Türkiye, İran ve Çin gibi ülkeleri emperyalizm karşısında milliyetçi hareketin yükseldiği mazlum milletler safına koymuştu. Cai Hesen, 13 Ağustos 1920'de Mao Zedung'a yazdığı mektubunda dünyadaki devrimci hareketinin durumunu dört olayda değerlendiriyordu. Bunları şu şekilde sıralıyordu; 1) Proleter devrimin muzaffer olduğu yerler: Rusya, 2) Proletarya Devrimi'nin devam ettiği veya sonuçsuz kaldığı yerler: Orta Avrupa ülkeleri ve Balkanların mağlup ülkeleri, 3) Proleter devrimin gebe olduğu ülkeler: savaşı kazanan beş büyük ülke, 4) Sınıf bilincinin yükseldiği ülkeler, milliyetçi hareketlerin Bolşevikleşmeye yol açacağı düşünülen ülkeler; İran, Türkiye, Hindistan, Mısır, Kore, Çin (Cai, 1983). Cai, Türkiye ile Çin'de emperyalizme karşı yükselen milliyetçi dalganın sonuç olarak sosyalist mücadeleye hizmet edeceği kanısındaydı.

Rehber'in ilk sayısı. (Kongfz, t.y.)

16-23 Temmuz 1922'de Şanghay'da yapılan ÇKP'nin İkinci Genel Kongresi'nde, Cai Hesin, Çin'in siyasetini ve ekonomisini analiz etti, emperyalizmi ve savaş ağalarını yenme sloganını öne sürdü. Qu Qiubai ise kongrede Uzak Doğu'daki devrimci grupları karşılaştırdı ve ikinci kongrenin birleşik bir cephe oluşturmak için önerdiği stratejilerin önemini vurguladı. 28-30 Ağustos 1922'de Hangzhou'daki Batı Gölünde, Komintern temsilcileri Marin⁹, Zhang Tailei, ÇKP Merkez Komitesi üyeleri Chen Duxiu, Li Dazhao, Cai Hesin, Gao Junyu, Zhang Guotao'nun katıldığı özel bir genel kurul toplantısı yapıldı. İki gün süren tartışmaların ardından, ÇKP'nin Guomintang'a katılma ve işbirliğine ilişkin yönergeler belirlendi. Batı Gölü Konferansı¹⁰ Türkiye'deki kurtuluş

mücadelesiyle yakından ilgiliydi. Burada Kurtuluş Savaşı ve Türkiye'nin Bolşeviklerle işbirliği yapması "kafası karışan" ÇKP için bir örnek teşkil ediyordu. Örneğin, Batı Gölü Konferansı'ndaki Türk Devrimi'nin başarıya ulaşması ve Türkiye hakkındaki değerlendirmeler, ÇKP'nin kurucularından ve ilk ÇKP sekreteri Chen Duxiu'nun (陈独秀) Guomintang hakkındaki fikirlerini değiştirmesinde etkili oldu (Haiyong, 2013: 23-24). Türkiye'deki tüm milli sınıfların emperyalizme karşı tek bir cephede birleşerek başarıya ulaşması, Guomintang ile birleşik cephe oluşturulması konusunda ÇKP içindeki tartışmalara ışık tuttuğu görülmektedir. Batı Gölü Konferansında, Komintern temsilcisi de bulunuyordu. Komintern temsilcisi Marin, ÇKP ile Guomintang arasında birleşik cephe oluşturmasının önemini Türk Devriminden örnekler vererek ÇKP üyelerine anlattı (Sun Menglin & Huang Zhigao, 2019a: 13). Türkiye ile Sovyet Rusya işbirliğindeki kazanımların, ÇKP önderleri için olumlu bir örnek yarattığı görülmektedir.

ÇKP kadroları, Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı'nın 9 Eylül 1922'de başarıya ulaşmasını coşkuyla karşıladılar. Cai Hesin, Rehber'deki yazısında Türkiye'nin zaferini, "ezilen ulusların kurtuluşunun habercisi" olarak selamlarken ÇKP önderlerinden Gao Junyu Rehber'de yayınlanan yazısında "Türkiye'nin uluslararası değeri olan ve emperyalizme darbe vuran bir zafer kazandığı" şeklinde değerlendirdi (Alan, 2020). 1922 yılında Komintern temsilci Marin, Rehber'de "Rus Devrimi'nin 5'inci Yılı" üzerine yazdığı yazısında Mustafa Kemal önderliğindeki milliyetçi hareket ile Guomintang arasındaki benzerlikleri vurguladı ve Guomintang'ı Çin

Devrimi'ni başarıya ulaştırması için göreve çağırdı (Haiyong, 2013: 23). ÇKP liderlerinin ve Komintern temsilcisinin Türkiye'nin zaferini sevinçle karşılaması, Türkiye'nin zaferinin Çin devrim pratiğinde de başarıya ulaşacağı konusundaki inançlarının bir yansıması olduğunu göstermektedir.

Ortadoğu'daki stratejik geri çekilmeden ve Afganistan'dan çıkmasından sonra ABD oluşturmaya odaklanmaktadır.

Batı Gölü Konferansı sonrası 26 Eylül 1922'de Sun Yat Sen ile Şanghay'da görüşmeye gelen Sovyet askeri ataşesi Anatoly Gekker de Türk devrimi örneğinden bahsetmiştir. Gekker, Türkiye'de farklı görüşlerden milliyetçilerin yabancı işgalcilere karşı birleştiği üzerinde durmuş, Mustafa Kemal'in zaferinin Rusya'nın zaferi olduğunu belirtmiştir. Rusya'nın başka ülkelere yardım edemeyeceği iddiasına karşılık Türkiye-Rusya işbirliğinin ne kadar somut bir örnek olduğu üzerinde durmuştur. Gekker, Çin'de önce milliyetçi güçlerin koalisyonunun sağlanması gerektiği, ardından Rus yardımıyla emperyalist güçlere karşı etkin bir direniş örgütlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Party History Research Office of the Central Committee of the Communist Party of China, 1997: 217).

Türk devrimin başarıya ulaşmasının, Çinli devrimciler ile Sovyet temsilciler arasındaki görüşmelerde gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Bu görüşmelerde Sovyetlerin Çin'e yapabileceği askeri yardımlar, Türkiye'deki

durumla karşılaştırılarak ele alınmıştır. Bu durum Çinli devrimcilerin Türk-Sovyet dostluğuna neden ilgiyle takip ettiğini göstermektedir. Örneğin Chen Duxiu, "Ekim Devrimi ve Çin'in Ulusal Kurtuluş Hareketi" başlıklı yazısında Sovyetlerin Çin, Türkiye, İran, Mısır gibi ezilen ülkelerin yardımına koştuğundan bahsetmektedir. Duxiu, dünyadaki tüm ezilen milletin emperyalizmi ezmek için birleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Sovyetlerin Çin'i işgal edeceği üzerine yapılan iddiaların ise Türkiye örneğini vererek uydurma olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin Sovyetlerin desteğiyle emperyalizme karşı başarıya ulaştığını ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin mirasına hiçbir zaman zarar vermediğini kaydetmiştir (Zhigao, 2010: 123).

Cai Hesen, aynı zamanda Kâğıttan Kaplan kavramını ilk ortaya atan kişidir. Bu kavram daha sonra Çin Devrimi'nin önderi Mao Zedung ve Çin liderleri tarafından sıkça kullanılmıştır. Cai, ilk kez bu kavramı 13 Aralık 1922 tarihli Rehber'in 13'üncü sayısında "Devrim içinde Yunanistan" başlıklı yazısında İngiltere ile işbirliği yapan Yunanistan'ın gerici burjuvalarını nitelendirmek için kullanmıştır (Cai, 1978: 132-134). Daha sonra Ekim 1924 tarihli Rehber'in 88'inci sayısında İngiliz emperyalizmiyle işbirliği yapan Çin burjuvalarını Kâğıttan Kaplan olarak değerlendirmiştir. Cai, Kâğıttan Kaplan kavramını halkı görmezden gelen ve kitleleri şiddetle sindirmeyi çalışanları tanımlamak için kullanmıştır (Zunhua, 2015). Daha sonra ÇKP kadroları, özellikle de Mao Zedung emperyalizmin ve tüm gericilerin kâğıttan kaplan olduğunu belirtmiştir.

5 Mayıs 1924'te Guomintang ve ÇKP temsilcilerinin, Sun Yat Sen'in Guangzhou'daki Devrimci Hükümetinin olağanüstü Başkanı olarak atanmasının üçüncü yıldönümünü anmak için Sun Yat Sen'in Şangay'daki evinde bir araya geldikleri buluşmanın fotoğrafı. Fotoğrafta tanınmış kişiler: Deng Zhongxia (ön sıradaki soldan ilk), Zhang Ji (ön sırada soldan beşinci), Hu Hanmin (ön sırada soldan altıncı), Wang Jingwei (ön sırada soldan yedinci), Ye Chuxun (orta sırada soldan dördüncü), Mao Zedung (arka sırada soldan ikinci).

ÇKP'nin Türk Devrimi'ne olan ilgisi Kurtuluş Savaşı Zaferi sonrasında da devam etmiştir. Örneğin Chen Duxiu, 1924 yılında yazdığı makalesinde Türkiye'de hilafetin kaldırılması ve reformlar sürecini övmüş ve Çin'de de emperyalizm ve savaş ağalarıyla savaş kazanıldıktan sonra Guomindang'ın Türkiye gibi reformları takip etmesi gerektiğini dile getirmiştir (Zhigao, 2010: 122). ÇKP ile Guomindang arasındaki Birinci Birleşik Cephe sırasında Mao Zedung, 1925 yılından 1927 yılına kadar Guomindang Merkez Propaganda Dairesi Başkan Vekili olarak görev yapmıştır ve ulusal devrimi teşvik etmekle ilgili propaganda işlerine kapsamlı bir şekilde başkanlık etmiştir.

ÇKP-Guomindang arasındaki birinci birleşik cephe döneminde ÇKP propaganda bürosunun 19 Mayıs 1926'da yazdığı raporda yeni dönemde yapılacak işler arasında parti üyelerinin eğitimlerini sağlayabilmesi için "Ulusal Hareketler üzerine Toplu Yazılar" başlığında bir kitap yazılması konusunda öneri yapıyordu (Schram, 1994: 373-385). Mao Zedung'un editörlüğünü üstlendiği ve 5 bölümden oluşan kitapta dünya devrimci hareketleri bölümünde Türkiye'nin Milli Devrimi bölümünün de yazılması planlanıyordu. Shen Yanbing, Şangay'daki derleme görevlisi olarak atandı ve Şangay'daki seriler için yazıları toplamaktan ve bunları yazdırdıktan sonra ücretsiz olarak

Parti üyelerine göndermekten sorumluydu. Shen Yanbing¹¹ (沈雁冰) anılarında şunları belirtmiştir: “Bu ‘Ulusal Hareket Dizisi’ seti, o dönemde hem Guomintang hem de Komünistler için büyük bir eğitsel öneme sahipti.” Fakat 1927 yılında ÇKP ile Guomintang arasında birleşik cephenin dağılması kitabın tamamlanamamasına neden oldu. Kitabın bazı bölümleri yazılmıştır fakat Türkiye’nin bağımsızlık mücadelesinin olduğu bölümle ilgili bir veri bulunamamıştır. ÇKP ve Guomintang üyelerinin eğitimleri için hazırlanan kitapta Türk Devrimi’ne yer verme düşünceleri erken dönem komünistlerinde Türk Devrimi’nin derin bir etki yarattığını kanıtlamaktadır.

Cai Hesen’in Türkiye Üzerine Yazıları

Cai Hesen, “Çin İşçi Hareketinin İzlemesi Gereken Politika”, “Çin’de Köylü ve İşçileri Durumu”, “Orta Sınıf ve Guomintang”, “Guangdong Köylü Hareketi”, “Sun Yat Sen’in Ölümü ve Milli Devrim” gibi Çin’de zamanın güncel konularını tartışan önemli makaleler kaleme almıştır. Yazılarında, 1920’li yıllarda Lozan Barış Konferansı gibi uluslararası olaylara (Tazminat Sorunu ve Emperyalizm), İngiliz ve ABD emperyalistlerinin oyunlarına (Emperyalistlerin Çin’e Karşı Eski ve Yeni Taktikleri) yer vermiştir. Haftalık çıkan Rehber’de farklı ülkelerdeki siyasi ve sosyolojik durumlar üzerine yazdığı makalelerin başlıklarından bazıları şöyledir: Fransadaki İşçi Hareketleri, İngiltere’de Siyasi Durum, Yunanistan Devrimde, Balkanlar ve Bulgaristan’da Yeni Durum, Türkiye’nin Kurtuluş Savaşı.

Cai Hesen, Türkiye ile ilgili “Türk Milliyetçi

Partisine Zafer Diliyoruz”¹² (Eylül 1922), “Türkiye ve Uluslararası Emperyalizm” (Kasım 1922), “Lozan Konferansı’nda Türk milletinin tek destekçisi” (Aralık 1922), “Lozan Konferansı ve Türkiye” (Aralık 1922) başlıklı 4 yazı yazmıştır. Bunun yanı sıra Cai, 6 makalesinde kısa da olsa Türkiye’ye ve Mustafa Kemal’in emperyalizme karşı başarısına yer vermiştir. Makalelerinde Türkiye’nin emperyalizmle mücadelesine ve Lozan Barış görüşmelerine odaklanmıştır. Özellikle Türkiye’nin Lozan görüşmelerinde kapitülasyonların kaldırılması ve tam bağımsızlıkçı tutumunu, Çin için önemli görmekteydi. Çünkü Afyon savaşlarından beri Çin’in yarı-sömürge durumuna düşmesi siyasi ve ekonomik olarak tam bağımsızlık sloganını Çinli devrimcilerinin önüne getirmişti. Türk ve Çin devrimcilerinin siyasi ve ekonomik tam bağımsızlık isteği paralellik taşıyordu.

Cai Hesen, Batı Gölü Konferansı sonrası Eylül 1922’de yazdığı “Birlik, Borç ve Guomintang” (Cai, 1978: 64-69) başlıklı yazısının son paragrafında Türkiye’nin emperyalizme karşı savaşında devrimci bir başarı elde ettiğini ve Mustafa Kemal’in bu başarısının Çin’de tanıtılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Çin’deki mücadelenin esasının emperyalizmin ve feodalizmin tasfiye edilmesi olarak tanımlıyordu. Cai’nin bu yazısında Türkiye’den kısa bir şekilde bahsedilmesine rağmen ÇKP önderlerinin Türkiye’yi yakından takip ettiği ve Batı Gölü Konferansı’nda Türkiye örneği üzerine konuşulduğu anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak, ÇKP-Guomintang arasında birleşik cephe kurulmasında, Türkiye’deki gelişmelerin önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

1924'te Sun Yat Sen (soldan ikinci), Sovyetler Birliği'nin Çin'deki askeri danışmanı Vasily Blyukher (soldan ilk-1924'ten 1927'ye kadar Çin'de kalmıştır.) ve diğer Sovyet danışmanları.

Eylül 1922'de "Türk Milliyetçi Partisine Zafer Diliyoruz" (Cai, 1978: 81-85) başlıklı yazısında Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşından Kurtuluş Savaşına uzanan süreci kısaca özetlemiş ve Türkiye'nin zaferinin tüm ezilen milletler için bir umut olduğunu belirtmiştir.

Cai, yazısında Mustafa Kemal önderliğindeki milli güçler ile Guomindang arasındaki benzerliğe dikkat çekmiştir. Yazısında şöyle demektedir: "Son 30 yıldır Uzakdoğu'da emperyalistlerle çarpışan Çin Milliyetçi Partisi (Guomindang) ve Türk Milliyetçi Partisi, ne kadar da benzer durumdalar ve bu manzara ezilen uluslar için ne kadar da önemli! 400 milyon kardeşimiz bakın, ezilen Türkler, emperyalistlere karşı büyük bir zafer kazandılar! Milliyetçi partileri onları zafere giden yola çıkardı! Onlara gıpta ederken bir yandan onlardan ders almalıyız. Guomindang'ı, Çin'e baskı yapan emperyalistlere karşı Sovyet Rusya'yla işbirliği yapmaya çağırın! (...) Ezilen

Türkiye'nin zaferi çok yaşa!". Cai, Türkiye'nin zaferinin Rus Devriminden sonraki en önemli tarihsel olay olduğunu vurgulayarak ezilen milletlere örnek oluşturduğunun altını çizmiştir. Ayrıca Cai, Türkiye'nin emperyalizme karşı Kurtuluş Savaşındaki başarısında Sovyet Rusya ile dostluğunun payının büyük olduğunu da vurgulamıştır. Cai'nin bu yazısı, Türkiye üzerine ilk değerlendirmesidir.

Cai, Rehber'in ilk sayılarında Türkiye'ye yer vermesi ve Türkiye'nin başarısını sevinçle karşılaması Türk Devrimi'ne duyulan ilginin bir göstergesidir. Ekim 1922'de yazdığı makalesinde Sun Yat Sen ile Mustafa Kemal'in bağımsızlıkçı hareketin bir parçası olduğunu vurgulamıştır. "Çin-Alman-Rus ittifakı" başlıklı yazısında şöyle demektedir: "Sun Yat Sen, Çin milli bağımsızlık hareketinin bir devrimcisidir. Tıpkı Mustafa Kemal'in komünist veya 'radikal' bir hareket olmamasına rağmen Türk milli bağımsızlık hareketinin bir devrimcisi

olması gibi” (Cai, 1978: 88-93). Cai, Mustafa Kemal’in yürüttüğü politikaların Türkiye’nin bağımsızlığı için tek çıkış yolu olduğunu ve Sun Yat Sen’in güttüğü politikaların benzer şekilde o dönemde Çin için en uygun çözüm olduğunu düşünüyordu. Cai, Sun Yat Sen’in Dianxin Bao’ya (电信报) verdiği yazısına değinerek, Almanya ve Rusya ile Çin’in ittifak yapmasının bağımsızlıkçı bir temele dayandığını belirtmiştir. Cai, yazısında “Dr. Sun, Sovyet Rusya’nın kuruluşundan bu yana Çin’in siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne yönelik geçmişteki en büyük tehlikelerden birini ortadan kaldırıldığına inanıyor. Emek ve köylü hükümeti emperyalist olmayan politikalarına sadık kalırken, Rusya’nın demokratik bir Çin’den korkacak hiçbir şeyi yok.” demiştir. Cai, şöyle devam etmektedir: “Çin, emperyalist İngiltere, ABD, Fransa ve Japonya’nın altında sürünerek eşit statüye sahip olabilir mi, yoksa emperyalist olmayan Almanya ve Rusya ile güçlerini birleştirerek eşit statüye ulaşabilir mi?”

Cai, Çinlileri Türk Devrimi’nin yolunu takip etmeye davet ediyordu.

Cai Hesen’in Kasım 1922’de yazdığı “Türkiye ve Uluslararası Emperyalizm” başlıklı yazısında emperyalizmin enstrümanı haline gelen saltanatın kaldırılmasının İngiliz emperyalizmine bir darbe vurduğunu belirtmiştir. ABD’nin, Lozan Konferansı’nda kazançlı çıkmak için Türkiye’ye karşı açık kapı politikası uyguladığını belirtmiştir. Cai, yazısının sonunda, Türk tarafının

Misak-ı Millî sınırlarını ilan etmesini; Yunanistan’ın Türkiye’ye tazminat ödemesini; kapitülasyonların kaldırılmasını; Irak sınırlarının yeniden tanımlanmasını; Türkiye’nin mali, siyasi ve ekonomik olarak tamamen bağımsızlık talebini; boğazlardaki egemenlik isteğinde ve demiryollarının millileştirilmesinde kararlı olunmasını takdir etmiştir. Cai, Türkiye’nin taleplerini yazdıktan sonra şu cümleyle yazısını bitirmiştir: “Merak ediyorum, biz Çinliler Ankara hükümetinin taleplerini görünce ne hissediyoruz?” (Cai, 1978: 112-113). Çünkü Cai, Türkiye’nin taleplerinin Çin’in o dönemki koşullarıyla benzerlik gösterdiğini biliyordu. Bu nedenle Cai, Çinlileri Türk Devrimi’nin yolunu takip etmeye davet ediyordu.

Aralık 1922’de yazdığı “Lozan Konferansı’nda Türk milletinin tek destekçisi” başlıklı yazısında İtilaf Devletlerinin, Sovyet Rusya’nın Lozan Konferansı’na katılmasını istemediklerini, çünkü masada Türkiye’yi sindirmeyi amaçladıklarını belirtmiştir. Cai Hesen, Lozan Konferansı’na Sovyet delegelerin dolaylı katılımıyla birlikte emperyalistlerin saldırgan söylemlerinin arttığını, ABD ve Fransa’nın Türkiye’nin bağımsızlığından yana gözükersen iki yüzlü bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Cai, Lozan görüşmelerinde, Türkiye’nin tek dostunun RSFSC olduğunun altını çizmiştir. Cai yazısını şöyle sonlandırmıştır: “Tüm emperyalist güçler, Türk ulusal kurtuluş hareketini bastırmak için zalimdirler. Böylece Lozan Konferansı’nda Türk milletinin tek destekçisi sosyalist emekçi Rusya oldu. Rusya’daki işçi ve köylüler, Türk milletinin bağımsızlığının, özgürlüğünün ve Boğazlar üzerindeki Türk egemenliğinin güçlü bir savunucusudur.” (Cai, 1978: 128-129).

Cai Hesen'in aynı ay "Lozan Konferansı ve Türkiye" (Cai, 1978: 139-149) başlıklı yazısında Türkiye'nin Lozan Konferansı'ndaki Türkiye'nin 5 şartı olan (1) Misakı Milli sınırları, (2) Yunanistan'ın tazminat ödemesi, (3) kapitülasyonların kaldırılması, (4) Irak sınırı-Musul sorunu (5) Türkiye'nin mali, siyasi ve ekonomik olarak tamamen bağımsızlığı taleplerini madde madde değerlendirmiştir. Cai Hesen yazısını şu cümleler ile bitirmiştir:

Cai, yazısında Türkiye'deki devrimci dalgayı, Çin ile ortak mevzide, ezilen bir milletin ayağa kalkışı olarak yorumlar.

"Rusya-Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler çok yakın ve Batı Avrupalı güçler, yıpratmak için ellerinden geleni yapsalar da Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkiler sarsılmadı, ülkenin geleceği oldukça aydınlık. Uluslararası emperyalizm ve Lozan Konferansı tarafından aldatılmaya, ezilmeye ve küçük düşürülmeye çalışılan Mustafa Kemal hükümetinin politikası ve yeni eğilimi budur! Türkiye'nin milli kurtuluşunun parlak geleceğidir! Kemal hükümeti emperyalizme direndiği sürece, Sovyet Rusya ona yardım etmek istiyor!" Cai, özellikle bu iki yazısında, Çin için Sovyetlerle dostluk kurulmasının kazançları üzerinde duruyordu. Bu yazısını ÇKP ve Guomindang içindeki ilericiileri Sovyetlerle işbirliğine teşvik etmek için yazdığı görülmektedir. Bu dönemde Sun Yat Sen ile Sovyet temsilcileri arasında işbirliği

görüşmelerinin yapıldığı düşünüldüğünde, Türkiye'nin somut bir örnek olarak dikkate alındığı açıktır.

Cai, Ocak 1923'te yazdığı bir yazısında emperyalizmin dünyanın her yerinde barışın ve mazlum milletlerin düşmanı olduğunu ve dünyada milli devrimler çağına girdiğini vurgulamaktadır:

"Dünya halklarını, özellikle işçileri, köylüleri ve ezilen ulusları kapitalist-emperyalist savaş teröründen kurtarmanın tek yolu, Batı'nın toplumsal Devrimi'ni ve Doğu'nun ulusal Devrimi'ni birlikte ilerletmektir. Dünya Devrimi'ni gerçekleştirme girişimi son emperyalist dünya savaşından bu yana, dünyanın altıda birini oluşturan toprak parçası (Rusya) sermaye emperyalizminin alanının dışına düşmüş ve Sovyet Rusya bu beş yıl içinde güçlenmiştir; devrimler de (Türkiye, Hindistan, Mısır, Kore, Çin vb.) yavaş yavaş yükseliyor ve Türkiye, Hindistan vb. ulusal hareketler her geçen gün zafer yolunda ilerliyor. Bu, eski dünyanın çöküş, yeni dünyanın doğuş sürecidir. Bu nedenle, Orta Avrupa proletaryası ve Yakın Doğu'nun ezilen ulusları, Alman-Rus-Türk ittifakını yürütmek ve pekiştirmek için canla başla çalışıyorlar; Çin'deki tüm yurtseverler ayağa kalkmalı ve Çin-Rus-Alman ittifakına çağrı yapmalıdır!" (Cai, 1978: 156-164).

Cai, yazısında Türkiye'deki devrimci dalgayı, Çin ile ortak mevzide, ezilen bir milletin ayağa kalkışı olarak yorumlar. Dünyada ulusal kurtuluş mücadele dalgasının başladığını yazısında özellikle belirtmektedir ve bu devrimci dalganın yeni bir dünya düzenine yol açacağını

savunmuştur. Bu devrimci dalganın başarıya ulaşabilmesinin, dış politikada doğru ittifaklar kurulmasına bağlı olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Cai Hesen, Mayıs 1923'te yazdığı "Rus elçisinin Lozan'da öldürülmesi ve kapitalist ülkelerin "uygarlığı" başlıklı makalesinde Sovyetler elçisinin öldürülmesinin emperyalist bir komplo olduğundan bahseder (Cai, 1978: 213). Yazısında emperyalist devletlerin uygarlık adı altında barbarca hareket ettiğini yazar. Lozan Konferansı sırasında Sovyetlerin Türkiye'nin haklarını savunması sonrasında emperyalist devletlerin rahatsız olduğunu vurgular. Özellikle İngiliz, Fransız ve İtalyan devlet temsilcileri, Sovyetler Birliği'nin, Türkiye'yi Boğazlar konusunda desteklemesinden rahatsızdır. 23 Nisan 1923'te toplanan Lozan Konferansı'nda, Sovyetler Birliği'ni Roma Büyükelçisi Vorovski temsil edecektir. Vorovski, Roma'dan Lozan'a gider ve iki sekreteriyle Cecile Otel'i'ne yerleşir. Emperyalistlerin Vorovski'yi, Konferans'tan uzaklaştırma çabaları bir işe yaramayınca Rus asıllı, Bolşevik karşıtı bir tetikçi, 10 Mayıs 1923 günü Vorovski'ye suikast düzenler. Cai, bu konu hakkında şöyle yazar: "Son Lozan toplantısında, Sovyet temsilcilerinin katılımı nedeniyle Müttefikler, Türkiye'yi istedikleri gibi ezemeyince toplantı dağıldı. Müttefikler, Sovyetleri toplantıya davet etmediler ama Sovyetler Birliği, İtalya elçisi Vorovski'yi toplantıya katılması için gönderdi. Ezilen milletlerin şeytanı, İtilaf emperyalistleri Vorovski'ye tetikçi göndererek gerçek yüzünü gösterdi. Bu alçak, barbar, yasadışı ve vahşi hile, kapitalist

güçlerin "uygarlığının" ifadesidir!" (Cai, 1978: 213). Cai, bu yazısında, Lozan Konferansı'nda Türkiye'nin elini zayıflatmak için batılı devletlerin çeşitli taktiklere başvurduğunu ifade etmiş, Çin'de batılıları uygar gören aydın sınıflara seslenerek batı uygarlığının gerçek yüzünü göstermeye çalışmıştır.

Eylül 1923'te yazdığı makalesinde bir paragraf içinde iki cümle Türkiye'den bahsetmektedir. Cai şöyle yazmıştır: "Guomindang, savaş ağalarını devirmeden ve Çin'i yönetmeden önce İngilizlere ve tüm yabancı emperyalist saldırganlığa karşı direnmelidir. Türk Milliyetçileri, önce İngiliz ve Yunan saldırganlığına direnmeden İstanbul hükümetini (Pekin'deki Çin hükümeti gibi) nasıl devirebilir ve Türkiye'yi nasıl yönetebilirdi?" (Cai, 1978: 244). Türk devrimin özünün emperyalizme karşı başarılı bir savaş vermesi olduğunu ve bunun Çin için bir örnek olduğunu gösterir.

Cai'nin Türkiye'den bahsettiği son yazısı 1925 yılında Sun Yat Sen'in ölümünden sonra yazdığı "Sun Yat Sen'in Ölümü ve Ulusal Devrim" başlıklı yazısıdır. Cai Hesen, bu yazısında Sun Yat Sen'in ölümünden sonra Çin devrimindeki süreci tartışmanın gerektiğini belirtmiştir (Cai, 1978: 364-373). Cai, yazısında Çin Devrimi'ni, Türkiye, İran, Hindistan, Mısır ve diğer tüm devrimci hareketler gibi, dünya devrim hareketinin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Çin Devrimi'nin esas amacının emperyalizmi yenmek olduğu kadar Çin'in içindeki savaş ağalarıyla mücadele etmek olduğunu söylemektedir.

Cai, Sun Yat Sen'in emperyalizm ve savaş ağalarıyla mücadelede Çin ulusunun bir sembolü olduğunu vurgulamıştır. Sun Yat Sen'in ölümünden sonra Çin Devrimi'nin başarıya ulaşmasının sağlanması için Türk Devrimi gibi Sovyetlerle işbirliği politikasını devam ettirmeye çabalayarak sağlanabileceğinin altını çizmiştir.

Sonuç

Cai Hesen, ÇKP'nin ilk dönemlerinde partinin teorik ve stratejilerinin belirlemede rol oynamış önemli bir önderdi. Çok genç olmasına rağmen Marksizm, Leninizm ve emperyalizm konularında kendisini geliştirmiştir. Teori ve strateji yönünden birikimli olması nedeniyle de ÇKP'nin ilk yayın organı Rehber'in genel yayın yönetmenliği görevini yürütmüştür. Ayrıca Cai'nin teorik açıdan birikimli olması, ÇKP'nin ilk önder kadrosunun fikirlerini etkilemesinde de önemli bir rol oynamıştır. Rehber'de yazdığı 134 makalesinden 4'ünde Türk Devrimi'ne yer vermesi oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra 6 makalesinde kısa da olsa Türk Devrimi'ne değinmiştir.

Cai, ÇKP'nin lider kadroları arasında Türkiye'ye ve Türk Devrimi'ne en fazla ilgi duyan kişilerden biriydi. Cai'nin, Türk Devrimi'ne ilgi duymasında Türkiye'nin emperyalizme karşı verdiği başarılı mücadelenin Çin için bir örnek oluşturabileceği düşüncesi vardır. Türk Devrimi analizlerinde emperyalizme karşı mücadele üzerinde önemle durduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin iç cephede emperyalizme karşı birlik oluşturması, dış cephede emperyalizm karşısındaki

kuvvetlerle işbirliği geliştirmesinin önemini, ilgili tüm makalelerinde örnek göstermiştir. Cai, yazılarında Türk Devrimi'nin başarısının anahtarının bu iki strateji olduğunun altını çizmiştir. Bu stratejinin Çin'in bağımsızlığı ve devrimin gerçekleşmesi için tek çıkar yol olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, ÇKP içinde ÇKP-Guomindang arasında bir birleşik cephe oluşturulması ve Sovyetlerle işbirliği yapılması konusunda çaba sarf etmiştir. Rehber'de yazdığı yazılarla ÇKP ve Guomindang içindeki önderlerin fikirlerini etkilemeye çalışmıştır. Çünkü Cai'nin, Türkiye'de bağımsızlık mücadelesi veren Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki devrimci kadro ile Guomindang arasındaki benzerliği iyi saptadığı görülmektedir. Bu nedenle Mustafa Kemal'den bahsederken Türk milliyetçi partisi olarak değerlendirmiş ve onu Çin'deki Guomindang ile özdeşleştirmiştir. Türkiye'nin emperyalizme karşı başarısının tüm kitleleri kucaklayan bir cephe oluşturmasını, ÇKP-Guomindang arasında birleşik cephe oluşturma stratejisiyle birleştirerek Çin devrimi için önemli bir strateji ortaya koymuştur.

Notlar

1- 4 Mayıs Hareketi (Çince: 五四运动): Çin'in Birinci Dünya Savaşı'na katılmasına rağmen Beiyang hükümetinin (1912-1928) teslimiyetçi tutumuyla Almanya'nın Shangdon'daki kolonisi Versay Antlaşması'nda Japonya'ya verildi. Bu durum Çinli gençlerin tepkisini çekti ve 4 Mayıs 1919 tarihinde Pekin Üniversitesi ve diğer üniversitelerden 3 bini aşkın genç "Tam bağımsızlık için mücadele et, içerideki hainlerden kurtul", "Versay'ı imzalama" ve "Çin Çinlilerindir" sloganlarıyla olayı protesto etti. Pekin'de öğrenci gös-

- terileriyle başlayan bu hareket ulusal çapta anti-emperyalist ve milliyetçi dalganın artmasını sağladı. 1950'den beri 4 Mayıs Çin'de gençlik bayramı olarak kutlanmaya devam etmektedir.
- 2- Nazım Hikmet'in Rusya'da Doğu Emekçileri Moskova Komünist Üniversitesi'nde tanışıp arkadaş olduğu ve adına "Jokond ile Si-Ya-U" adlı şiiri yazdığı kişidir.
- 3- Cai Hesen, aynı zamanda Cai Linbin adını da kullanıyordu.
- 4- Hunan First Normal School Çin'de eğitim veren "Normal (师范)" üniversiteleri öğretmenlik eğitimi veren kurumlardır. Hunan Birinci Öğretmen Okulu diye de dilimize çevrilebilir.
- 5- Xiang Jingyu (1895-1928), ÇKP'nin kurucu üyeleri arasında tek kadın ve merkez komitesine seçilen ilk kadındır. Çin'de önde gelen bir figür olan Cai Hesen'in eşidir.
- 6- Xiangdao dilimize "Kılavuz" olarak da çevrilebilir.
- 7- 15 Mayıs 1925'te Şanghay'da Çinli bir işçinin Japon fabrikasında öldürülmesi sonrası 30 Mayıs'ta 2000'den fazla Çinli öğrenci bunu protesto etti. Protestolar kontrolden çıkınca Uluslararası yerleşim bölgesindeki polis öğrencilere ateş açtı ve birçok öğrenci hayatını kaybetti. Protestolar anti-emperyalist ve emek eylemlerine dönüştü. Şanghay Üniversitesi 30 Mayıs hareketinde de önemli bir rol üstlendi.
- 7- Çan Kay Şek'in emriyle 12 Nisan 1927'de binden fazla ÇKP üyesi tutuklandı, 300 kişi idam edildi ve 5 binden fazla kişi kayboldu. Bu olay Şanghay Katliamı olarak da bilinir.
- 7- Komintern temsilcisi Marin Çinliler tarafından Ma Lin olarak bilinmektedir. Hollandalı bir komünist olan Marin'in gerçek adı Henk Sneevliet'tir.
- 10- 28-30 Ağustos 1922'de Hangzhou Batı Gölü'nde Merkez Yürütme Komitesi Genel Kurul Toplantısı Batı Gölü Konferansı olarak da bilinir.
- 11- Mao Dun olarak da bilinir. Shen Yanbing 1949 yılından 1965 yılına kadar Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kültür Bakanlığı yapmıştır.
- 12- 1922 yılında Kurtuluş Savaşı'nı Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yürütüyordu. Halk Fırkası, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve TBMM'deki Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun devamı olarak 9 Eylül 1923'te kurulmuştur. Mustafa Kemal ise Halk Fırkası adını ilk kez 6 Aralık 1922 tarihinde kullanmıştır. Cai Hesen yazısında Mustafa Kemal önderliğinde bağımsızlık mücadelesi yürüttüğü için Türk Milliyetçi Partisi olarak adlandırmıştır.

Kaynakça

- Alan, E. (2020). Çin Devrimi'nin kıvılcımı Gao Junyu'nün Türk Devrimi'ne bakışı, *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 1(3), 2020, 97-102.
- Bailey, P. (1988). The Chinese Work-Study Movement in France. *The China Quarterly*, No. 115, 441-461.
- Chunqi (春奇). (2020). 蔡和森: “中国共产党”名称提出第一人(Cai Hesen: The first person to propose the name “Chinese Communist Party”), *新长征 (New Long March)*, 02期, 58-59.
- Communist Party of China. (2021). 蔡和森: 明目张胆正式成立一个中国共产党, <http://cpc.people.com.cn/GB/34136/2543696.html>.
- Deng Tao (邓涛). (2015). 蔡和森对中共早期党建和革命的历史贡献(Cai Hesen's Historical Contributions to the Early Party Construction and Revolution of the Communist Party of China), *文史哲 (Literature, History and Philosophy)*, May, 125-126.
- Dou Aizhi (窦爱芝). (1981). 蔡和森与《响导》周报(Cai Hesen and “Xiangdao” Weekly), *史学月刊 (History Monthly)*, Vol.6, 54.
- Fidan, G. (2013). *Çin'den Görünen Osmanlı: Çinli Düşünür Kang Youwei'in Türk Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Fidan, G. (2019). *Cumhuriyet'in Çinli Misafirleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- He Libo (何立波). (2021). 蔡和森与中国共产党的创建(Cai Hesen and the founding of the Chinese Communist Party), *Dangshizonglan, 建党人物*, 7, 39-42.

- Cai, H. (1978). 蔡和森文集 (The Collected Works of Cai Hesén). Hunan: 人出版社.
- Cai, H. (1983). Lettre de Cai Hesén à Mao Zedung (13 août 1920). In: Extrême-Orient, Extrême-Occident, n°2. L'idée révolutionnaire et la Chine : la question du modèle. 143-149.
- Levine, M. (2019). Leninist Legacies and Revolutionary Life Histories in the Chinese Communist Party: A Plutarchian Case Study of Cai Hesén and Zhao Shiyán. *Twentieth-Century China Journal*, No.3, 305-323.
- Liu, L. (2006). Cai Hesén: A Provincial Scholar becomes a Young Radical. *Twentieth-Century China* 32(2), 84-110.
- Luo Shaozhi, Ning Danyang (罗绍志, 宁丹阳). (1979). 蔡和森年谱(一八九五——一九三一) (Chronicle of Cai Hesén 1895-1931). 湖南师院学报(哲学社会科学版), *Journal of Social Sciences of Hunan Normal University*, 2期:9:167-175.
- Nantong Institute of Technology. (2021). 中国共产党早期卓越领导人——蔡和森, https://mp.weixin.qq.com/s?__biz=MzIwMzY3ODQz-Ng==&mid=2247494956&idx=1&sn=509ce8ab8a-2768d95f3a980ed702338e
- Nanyang Hi-Tech Industrial Zone. (2021). 蔡和森与《向导》周报, <http://www.nygxq.gov.cn/zdzt/dshx/479840.htm>
- Menglin Sun and Zhigao Huang (孙梦琳 and 黄志高). (2019a). 榜样与镜鉴：早期中国共产党人对土耳其复兴的关注 (Role Models and Lessons: the Concern of Early Chinese Communists about Turkey's Revival: In the Background of National Revival Thoughts), 决策与信息 (decision and information), 第9期, 10-18.
- Menglin, S. and Zhigao, H. (2019b) Analysis on Li Dazhao's thought of national rejuvenation during May 4th Movement, *Journal of Shenyang University of Technology*, Vol.12, No. 1, February, 93-96.
- People's Daily. (2015a). 纪念我党早期卓越的领导人蔡和森同志, <http://dangshi.people.com.cn/n/2015/0330/c85037-26770496-2.html>
- People's Daily. (2015b). 纪念我党早期卓越的领导人蔡和森同志, <http://dangshi.people.com.cn/n/2015/0330/c85037-26770496-4.html>
- People's Daily. (2019). 蔡和森：“中国共产党”名称提出第一人, <http://dangshi.people.com.cn/n1/2019/0701/c85037-31205273.html>
- Schram, S. R. (1994). *Mao's Road to Power Revolutionary Writing 1912-1949 Volume II*. New York: An East Gate Book.
- The First Research Department of the Party History Research Office of the Central Committee of the Communist Party of China (中共中央党史研究室第一研究部. 联共). (1997). 共产国际与中国国民革命运动 (1920-1925) (The Communist Party, The Comintern and the Chinese National Revolutionary Movement (1920-1925). 北京：北京图书馆出版社 (Beijing Library Press).
- The Paper. (2021). 寻足迹 听党话 跟党走 | 打卡《向导》周报办公地旧址, https://m.thepaper.cn/baijiahao_13644997.
- The Paper. (2021a). 《向导》：中共中央第一份政治机关报, https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_12066644.
- USTB Committee of the Communist Youth League. (2022). 他最先提出中国共产党之名 致敬百位英雄，迎接百年华, <https://5470.ustb.edu.cn/txxw/yxxw/41feb2dcdd-23411dab97241d0efad47f.htm>
- Ven, H. J. V. D. (1991). From Friend to Comrade: The Founding of the Chinese Communist Party, 1920-27. California: University of California Press.
- Wu Haiyong (吴海勇). (2013). 国共合作决策关键期土耳其革命对中共的影响(The influence of the Turkish Revolution on the CCP during the critical period of the Kuomintang-Communist cooperation decision), 上海党史与党建(Shanghai Party History and Party Building), 7月号, 22-24.
- Zhigao, H. (2010). Observation and Reaction of Communist Party of China to Turkish Revolution During 1921-1925. *Journal of University of Science and Technology Beijing*. Vol. 26 No. 2, June, 119-123.
- Zhou Zunhua. (周遵华). (2015). 蔡和森“纸老虎”理论的发展与转型研究 (Cai Hesén's "Paper Tiger" Theory Development and Transformation Research). 湘潮 (Xiangchao). 第3期, 279-281.

TEORİ, 38 YILDIR YAYIMDA!

“Doğru teori olmadan, doğru pratik olmaz.”

**DÜNYA'NIN
HER YERİNDE!**

ABONE OL, GÜÇ VER.

Alanlarında uzman, seçkin yazar kadrosuyla
kültür-sanattan, iç ve dış politikaya yönelik
gündem belirleyen konu başlıkları ile
her ay sizlerle!

YURTIÇİ VE YURTDIŞINDAN ABONELİK İÇİN:

Web: magaza.teoridergisi.com E-Posta: dergiteori@gmail.com

TeoriDergi

Teori Dergisi

teoridergisi.com

[dergiteori](https://www.instagram.com/dergiteori)

Ümmet İçindeki Milliyetçilik Kazi Nazrul İslam'ın Eserlerindeki Atatürk Üzerine İnceleme

MOHAMMAD BASIR-UL-HAQ SINHA**

Gazeteci-Yazar

***Mohammad Basir-Ul-Haq Sinha, Inter Press Network adlı haber ajansının CEO'su ve Dakka, Bangladeş merkezli jeopolitik bir düşünce kuruluşu olan Eurasia Society'nin İcra Direktörüdür. İlgi alanı jeopolitik ve güç ilişkilerinden tarih ve kültürel antropolojik konulara kadar uzanmaktadır.*

mohammad_b_haq@hotmail.com

Geliş Tarihi: 01.07.2023

Kabul Tarihi: 08.08.2023

Atıf: Sinha, M. B. (2023). Ümmet İçindeki Milliyetçilik Kazi Nazrul İslam'ın Eserlerindeki Atatürk Üzerine İnceleme. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 68-79.

ÖZ

Bengal Deltası'ndaki Müslüman egemenliği, Afganistan'ın Gür ordusundan Türk kökenli Ikhtiyār al-Dīn Muḥammad Bakhtiyār Khaljī ile başladı (Delhi Sultanlığı). Aynı yüzyılda günümüz Türkiye'sinde Osmanlı Halifeliği kurulmuştur. Bengalli Müslümanlar ve Türkler arasındaki sıcak ilişkilerin temeli o zamanlardan beri atılmış ve birçok iniş ve çıkıştan sonra hiç bozulmadan kalmıştır. Bengalli Müslümanlar 1920'lerin başında sömürgeci İngilizlere karşı baş kaldırdıklarında, bağımsız ve egemen Osmanlı İmparatorluğu *İslam'ın Koruyucusu* olarak kabul edildi, ilham kaynağı oldu. Sonuç olarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu çeşitli nedenlerle dağıldığında, Hilafet Kurumu'nu korumaya yönelik kitlesel eylemler tüm İslam dünyasında yayılmıştır. Bu eşsiz olay tarihte Hilafet Hareketi olarak kaydedilmiştir. Ancak, Türk kahraman Mustafa Kemal Atatürk (19 Mayıs 1881-10 Kasım 1938) halifeliği kaldırdıktan sonra, Eski Babür İmparatorluğu'ndaki Hilafet Hareketi de kendiliğinden sona ermiş oldu. Dünyadaki diğer Müslümanlar gibi, Bengalli Müslümanların çoğu, 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı nedeniyle, Müslüman dünyasında sıcak tartışma konusu olan Mustafa Kemal'in getirdiği reformları onaylamadı. Ancak, birçok Bengalli Müslüman alimin bu Türk kahramanını desteklemesiyle durum değişmeye başladı. Bangladeş'in Milli Şairi Kazi Nazrul İslam, Bengal'de Kemal Atatürk'ü destekleyenlerin arasında öncüydü. Eski Babür İmparatorluğu'ndaki İngiliz sömürge yönetimine karşı bir ölüm kalım isyanı ilan eden Nazrul İslam, Atatürk'ün kahramanlığı karşısında büyülenmişti. Bu makale, Kazi Nazrul İslam'ın Atatürk'e olan hayranlığının ardında yatan etkenleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Babür İmparatorluğu, Bengal Müslümanları, Enver Paşa, Hilafet Hareketi, Mustafa Kemal.

KAZİ NAZRUL İSLAM, KİMSEYE HABER vermeden İngiliz-Hint ordusuna katıldığında sadece on sekiz yaşındaydı. Yıl 1917'ydi ve Avrupa kıtasının iki süper gücü, Britanya İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu arasındaki çatışma sona ermek üzereydi. Osmanlı İmparatorluğu bu savaşa müttefikleri Almanların safında katıldı. Birlikte İngiliz, Fransız ve Rus imparatorluklarına karşı savaştılar. Bu şartlar altında, eski Babür İmparatorluğu'nun Bengal eyaletinin uzak bir taşra bölgesinden 10. sınıf öğrencisi Müslüman

bir öğrenci, ölüm korkusunu görmezden gelerek İngiliz-Hint savaşçı ekibine yazıldı. İngiliz İmparatorluğu, Bengalli Müslümanları, dünyadaki tüm Müslümanların umudu olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa soktu. Osmanlı tarafı bu savaşta başarılı oldu. İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya donanmalarının başkent İstanbul'un girişi olan Çanakkale Boğazı'ndaki ortak saldırısını püskürttüler. Türk halkının gelecekteki kahramanı Mustafa Kemal, bu savaşın başarılı önderlerindendi. Üzü, o zaman dört bir tarafa yayılmıştı.

Başka bir savaş alanında, Osmanlı ordusu, İngiliz komutanı Tümgeneral Charles Townshend de dahil olmak üzere Bağdat'ın 160 km (100 mil) güneyindeki Kut Kasabası'ndaki 8.000 kişilik güçlü İngiliz Ordusu garnizonunu ele geçirdi. Bu savaş, Birinci Kut Savaşı olarak da anılan Kut al-Amara Kuşatması (7 Aralık

1915-29 Nisan 1916) olarak bilinir. Garnizonun 29 Nisan 1916'da teslim olmasının ardından, kuşatmadan kurtulanlar Halep'te hapse atıldı. Tarihçi Christopher Catherwood, kuşatmayı "1. Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin en berbat yenilgisi" olarak nitelendirir (Catherwood, 2014:51).

On ay sonra, neredeyse tamamen Batı Hindistan'dan yeni toplanan birliklerden oluşan İngiliz-Hint Ordusu, Bağdat'ın düşüşünden sonra Kut, Bağdat ve aradaki diğer bölgeleri fethetti.

"Bengallilerin savaşıcı olmadığını kim söylüyor? Bengallilerin korktuğunu kim söylüyor? Bu rezaleti ortadan kaldırmak Bengal halkının görevidir ve bunu sadece Bengal gençliği yapabilir."

Kut el-Amara'nın düşüşü sırasında, İngiliz-Hint ordusu asker eksikliği nedeniyle baskı altındaydı. İngiliz hükümeti eskiden Hindistan eyaletlerinden asker topluyorsa da Bengal'den asker toplamak gibi bir planları yoktu. Mazeretleri şuydu: "Bengalliler iyi savaşçılar değildir; onlar savaşıcı olmayan veya savaştan hazzetmeyen bir ırktır." 1857-1858 Birinci Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra, İngilizlerin Bengalli Müslümanlara karşı bu şüphesinin büyüdüğü düşünülür. Ancak İngilizlerin birkaç savaşta yenilgiye uğramasından sonra, Hindistan'ın İngiliz yanlısı yönetiminin bir kısmı Bengalliler'in İngiliz İmparatorluğu kuvvetlerine dahil edilmesini istedi. Sonunda, 1916'da İngiliz Hükümeti Bengal Birlikleriyle kuvvet takviye etmeyi kabul etti.

Bangali Paltan

Birinci Dünya Savaşı'nın başında (1914-1918) Bengalliler Hint Ordusu için askere alınmaya başlandı. Bu süreçte, birçok savaşıcı olmayan asker ve vasıflı ve vasıfsız işçi de Bengal'den

silah altına alındı. 1916'nın ortalarına doğru İngiliz Hükümeti, Bengal askerlerinden oluşan bir alay oluşturmaya karar verdi ve ilk birimine *Bengali Double Company* veya *Bangali Paltan* adı verildi. Her biri 228 askerden oluşan bu çift bölükler, Hint Ordusu'nun Hubir parçası haline getirildi. 7 Ağustos 1916'da Bengal Valisi Lord Carmichael, Dakka'daki Yasama Kurultayı'nın kapanış oturumunda bu bölüklerin kurulduğunu açıkladı (Huq, 2021).

Kazi Nazrul İslam Osmanlı Karşısı Savaş Neden Katıldı

Neden en azılı İngiliz karşıtı Kazi Nazrul İslam, İngilizler için Almanya'ya ve Türkiye'ye karşı savaşmaya gitmişti? Bir cevap, İngiliz Hükümeti'nin aşırı etkili propaganda kampanyası olabilir. Kazi Nazrul İslam'ın arkadaşı Sailajananda Mukhopadhyay da savaşa katılmak için gitmişti. Onun bazı ifadelerine göz atacak olursak: "Bengalli gençlerin aklını çelme çabası sürekli devam ediyor" diye yazmaktadır. Şu şekilde devam eder; "... Kasabada yeni afişler var. Şehrin ara sokaklarına çeşitli renklerde büyük posterler yapıştırılıyor. Çizimler ve pozlar ne kadar garip ve dilleri ne kadar tuhaftı! Birkaç tane de acayip kelime yazmışlar!"

Sailajananda, bu kelimelerin bir özetini tırnak içinde sunmuş gibi görünmektedir:

"Bengallilerin savaşıcı olmadığını kim söylüyor? Bengallilerin korktuğunu kim söylüyor? Bu rezaleti ortadan kaldırmak Bengal halkının görevidir ve bunu sadece Bengal gençliği yapabilir. Aslan payı için atla. Bangali Paltan'a katıl! Lanet olsun!" (Mukhopadhyay, 1968:138).

Sailajananda Mukhopadhyay'ın açıklaması hem Kazi Nazrul İslam'ın hem de kendisinin yeni kurulan 49. Bengal müfrezesine birlikte kaydolduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, Sailajananda'nın sözlerine göre, anne tarafından büyükbabası olan zengin akrabasının komplosu nedeniyle (askerliğe) elverişsiz bulundu ve Nazrul önce *Nowshera*'ya, sonra *Karaçi*'ye gitti (Mukhopadhyay, 1968a:17). Ve biraz sonrasında Sailajananda şöyle yazmaktadır: "Nazrul'un hayattaki en derin acısının hikâyesini biliyorum. Bu, acıyla karışık, gençliğin önlenemez macera aşkıydı. Böylece, her şeyi gülümseyerek terk ederek, o da bu can pazarına atladı." (Mukhopadhyay, 1968b:153). Bununla birlikte, Sailajananda'nın kendisi, Nazrul İslam'ın savaşa girmesinin gerçek nedeninin başka yerlerde yattığına dikkat çekiyor. Sailajananda şöyle yazıyor:

"İngilizler Almanya ile savaş halinde. O zamanlar bildiğimiz tek şey bu. Hiçbirimiz İngilizler'den memnun değiliz ve Krala gerekli bağlılığımız da yok. Ancak Nazrul'a, düşmanı Almanya'ya karşı neden İngilizler için savaşaçağımızı sordum.

Nazrul, 'Savaşın bir bilim olduğunu biliyor musun?' dedi.

'Biliyorum!' dedim.

- 'O bilimi öğreneceğiz.'

'Askere alındıktan sonra seni ölüme doğru sürecekler' dedim.

- 'Önemi yok.'

- 'Sonra Almanlardan bir mermi ve işin bitti.'

- 'Ölecek miyim? Yeter artık! Savaşmak ve ölmek gayet eğlenceli. Öldürdükten sonra öleceğim.'

Nazrul'un ne büyük bir hevesi vardı!" (Mukhopadhyay, 1968c:138).

Ve bir süre sonra Sailajananda gerçek bombayı patlatır. Bize, "Nazrul savaşı öğrenecek ve Hindistan'da büyük bir ordu kuracak, sonra İngilizler'i ülkeden kovacak, bana bir gün bu gizli niyetinden bahsetti" diye söyler (Mukhopadhyay, 1968d:139).

Mohandas Karamchand Gandhi'nin Gujarat'ın köy ve kasabalarını dolaşarak Hint Halkı'nı İngilizler için savaşa katılmaya davet ettiği de belirtilmelidir. Gandhi o zamanlar Hindistan'da oldukça ünlü oldu. Bihar'ın *Champaran* ve Gujarat'ın Khera bölgelerindeki Satyagraha'sı¹ ününü yurtdışına yaydı. Ancak, henüz kendisine *Mahatma* unvanı verilmemişti.

Gandi, İngiliz Hükümeti adına savaş için asker toplamayı görevinin bir parçası olarak kabul etmişti. İlk başta, Gujarat'ta bir deneme yaptı, sonra kendi bölgesi olan Khera'ya gitti. Gandhi, "Asker istiyorsam, Khera'ya gitmeden başka nereye gidebilirim? Eğer kendi yoldaşlarımı ilk Sepoylar olmaya davet etmezsem, o zaman kimi davet edeceğim?" (Gandi, 1966:327-328).

Rus Devrimi ve Mustafa Kemal'in Devrimi

Hindistan Komünist Partisi'nin kurucu üyelerinden ve Kazi Nazrul İslam'ın yakın arkadaşı olan Muzaffer Ahmed yoldaş şöyle yazıyor: "Gerçek şu ki, Ekim Devrimi ve Kızıl Ordu'nun bu Rusya'daki mücadelesi Nazrul İslam'ın zihninde yankılandı. Bu yüzden Belucistan'ı kasıtlı olarak hikayelerinin sahnesi haline getirdi. Çünkü Belucistan'dan Sovyet topraklarının sınırlarına çok kolay ulaşılabilir" (Ahmad, 1973:164).

Ancak Nazrul'un edebiyatının geriye dönük bir incelemesi, Rus Devrimi'nden daha fazla Kemal Atatürk'ün 1. Dünya Savaşı sonrası

Khudiram Bose, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'ne karşı mücadele eden Bengalli devrimci öncülerden biridir (Indian Culture, 2023).

Cumhuriyet Devrimi'nden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu etkinin boyutu araştırılırsa, Muzaffer Ahmed'in de yanıldığı görülecektir. Muzaffer, Kazi Nazrul İslam'ın bir ölçüde Türkiye Cumhuriyet Devrimi'nin kahramanı Kemal Paşa'nın ideallerini benimsediğini inkar etmemektedir. Fakat Nazrul İslam'ın *Kemal Paşa Şiiri'nde* Enver Paşa'dan bahsetmesini anlamsız bularak açık bir itirazda bulunmaktadır. Çünkü Enver Paşa'nın imparatorluğun değil, Kemal Paşa'nın Türk devletinin restorasyonu için verilen mücadeleyle çok az bağlantısı olduğunu bilmektedir (Ahmad, 1973:314).

Kazi Nazrul İslam, kendi siyaset felsefesi nedeniyle Kemal Paşa şiirinde Enver referansından bahsetmiştir. Kemal Paşayı 1907 Jön Türk Devrimi'nin halefi olarak görüyordu. Bu yüzden Kemal Paşa ve Enver Paşa'nın ümmet uğruna birlik-

te çalışmasını arzulamıştı. Bu bağlamda Kazi'nin, Kemal Paşa'nın milliyetçiliğinin Ümmet'in kozmopolitizmi içinde asimile edilmesi görüşünden yana olduğu görülmektedir. Bu algı aşağıdaki analizde daha da netleşecektir.

Kazi Nazrul İslam'ın savaşa katılmasının ardındaki siyasi hedef

Kazi Nazrul İslam'ın milliyetçilik ve vatanseverlik konusundaki siyaset felsefesi üzerinde yoğun anlaşmazlıklar mevcuttur. Bu bağlamda Sushil Kumar Gupta'nın Muzaffer Ahmed ile olan anlaşmazlığı özel bir örnektir. Çok fazla çekişme noktası mevcuttur. 1966'da Nazrul Rachnabali Poet'in (Kazi Nazrul İslam'ın Eserleri) editörü Abdul Qadir bu çeşitliliğe dair bazı ipuçlarını şöyle aktarıyor:

“Farklı insanlar Nazrul’un vatanseverliğinin özünü farklı şekillerde tespit etmeye çalışmıştır. O, ülkenin ve ulusun siyasi boyunduruktan ve ekonomik bağımsızlıktan tamamen kurtuluşunu istiyordu. O da kendi yolunu benimsedi. Bazı insanlar onun o günlerdeki yolunu terörizm olarak düşündüler çünkü Khudiram’ın² kendini feda etmesini örnek göstererek gençleri silah kullanmaya çağırdı. Bazıları Deshbandhu Chittaranjan Dash’in³ fikrine yakın olarak düşündü çünkü *Chittanama*’yı kaleme almıştı. Bazıları da pan-islamcı olduğunu düşünüyordu çünkü Enver Paşa için övgü ilahileri söyledi. Diğerleri Mahatma Gandhi’nin Çıkrık Teorisi⁴ ile paralel olduğunu düşündü çünkü Gandhi’yi Çıkrık Şarkısını söyleyerek keyiflendirmişti” (Qadir, 1966:5).

Aslında Nazrul, Kemal Atatürk’ün sistemli mücadele çizgisinin, ülkesinin bağımsızlığını yeniden kazanmanın en uygun yolu olduğunu düşünüyordu.

Bu çeşitli yolların hiçbiri aslında onun kendi yolu değildi. Abdul Qadir, “Lakin biraz daha derine bakarsanız, bu fikirlerin hiçbirinin gerçeğin tam olarak ortaya çıkmasına yardımcı olmadığını anlayacaksınız” diyor. Aslında Nazrul, edebi hayatının ilk döneminde bir Kemalistti. Kemal Atatürk’ün sistemli mücadele çizgisinin, ülkesinin bağımsızlığını yeniden kazanmanın en uygun yolu olduğunu düşünüyordu (Qadir, 1966:5-10).

Bu durumda *Kemalist* kelimesi sorgulanabilir.

Mustafa Kemal herhangi bir şeyin öncüsü müydü? Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra, Mustafa Kemal’in bir numaralı başarısı, mağlup Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkıntılarının arasından Türk Milletinin Anavatanı’nı kurtarmasıdır. Türk Vatanı’nı işgal eden Yunan Kuvvetleri’ni cephe muharebelerinde mağlup etmiştir. Yunan kuvvetlerinin arkasında İngiliz İmparatorluğu vardır. Bu nedenle, Yeni Türkiye’nin bu zaferi, savaş sonrası dünyada Avrupa Sömürgeciliği’ne karşı kazanılan tek zafer olarak selamlandı. Bangladeş’in önde gelen bir yazarı bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Müslüman dünyasının, özellikle de Hintli Müslümanlar’ın yakarışları, çığlıkları, öfkeleri, bağırışları ve haykırışları, dünyanın güçlülerinin meclislerini, alaycı yüzleri eşliğinde eğlendirmekten, bir gün doğduğu toprakların bir köşesinde mükemmel bir şekilde keskinleştirilmiş bir kılıç Kemal’in kurtarıcı ellerinde beliriverdi. Güçlülerin konfor ve eğlencelerinin üzerindeki perde indi ve Müslüman dünyası bir merak, hayranlık ve övgü selinde amaçsızca süzölmeye başladı. Genç şairimizin o günkü coşkusu şuydu:

‘Kamal Tu Ne Kamal Kiya Bhai’

(Kemal, inanılmaz bir kemale erdin kardeşim!)

O gün hepimizin kalbindeki en derin şey buydu” (Odud, 1988:5-10).

Yeni Türk Hükümeti’nin önderliğindeki Ulusal Kurtuluş Ordusu, 1921 yılının Ağustos ve Eylül aylarında işgalci Yunan Kuvvetleri’ni yenilgiye uğratmayı ve uzaklaştırmayı başarmıştır. Bilindiği kadarıyla Kazi Nazrul İslam’ın Kemal Paşa şiiri de aynı dönemde

bestelenmiştir. O dönemde bu şiir, Yeni Türkiye'nin zaferini kutlamak için Kalküta'da düzenlenen sevinç alayında söylenmiştir.

Hem Bangladeş hem de Batı Bengal'deki milliyetçi tarih yazımı, Kazi Nazrul İslam'ı geleneksel değerlere ve inançlara bağlı olmayan bir kişi olarak tasvir etmiştir. Kendisi de bu eğilimin unsurlarını paylaşmış olsa da, eylemleri onun özünde İslami bir ruha sahip olan Osmanlıcılığa inandığını göstermektedir. Dahası, diğer kahramanı Enver Paşa da Osmanlıcılık'a inanıyordu.

Kazi Nazrul İslam'ın *Milliyetçilik ve Vatanseverlik* gibi iki Batılı fikir karşısındaki gerçek konumunu doğru bir şekilde anlamak için Babür İmparatorluğu ve Panislamizm hakkındaki görüşlerinin kendi bağlamları içinde anlaşılması gerekir.

Kazi Nazrul İslam'ın Babür İmparatorluğu Üzerine

1933'te yayınlanan Kazi Nazrul İslam'ın popüler bir ilahisi, Babür İmparatorluğu için şöyle yakını:

Ey kardeşim, Agra ve Delhi,
Hala mevcutlar ama hukumdar yok.
Kühe Nur⁵ yok, Tavus Kuşu Tahtı yok,
Artık hiçbir dünya fatihi ordusu yok (İslam, 1933).

Babür İmparatorluğu'nun yokluğundan duyduğu pişmanlığı şöyle ifade eder:
Biz bilmiyoruz, kimse bilmiyor,
Kıyıda otururken kaç dalga sayılmalı,
Ne kadar şahit olduk, ne kadar şahitlik ettik
Kaderin pek çok zalim oyununa (İslam, 1933).

Bu ilahi şu sözlerle başlar:
Ganj-İndus-Narmada-Kaveri-Yamuna
orada,
Hala eskisi gibi akıyor,
Önceki türün insanları orada neredeler
(İslam, 1933)?

Ey bihaber olanlar! Siz de uyanasınız, yaşam meşalenizi de yakınız. Türkiye'nin Kızıl Tacı Gazi Mustafa Kemal ile doğruldu.

Yukarıdaki alıntılar, Kazi Nazrul İslam'ın eski Babür İmparatorluğu'nu kültürel olarak Müslüman olan tek bir ekonomik, askeri ve kültürel güç olarak gördüğünü açıkça göstermektedir. Öte yandan, 1947 Hindistan'ı eski Babür İmparatorluğu'nun halefi bir devlet olarak kurulmadı; daha ziyade aslında İngiliz-Hint İmparatorluğu'nun halefi bir devlet haline geldi. Hindu kimlik politikasına dayandığından Hindu Milliyetçiliği son yıllarda burada güçlendi. İngiliz-Hint İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra kurulan Pakistan da sömürge döneminin seçkinleri tarafından yönetildiği için eski Babür İmparatorluğu'nun kültürel halefi olamadı. Bununla birlikte, Pakistan'daki Babür mirasları için hem devlet tanınması hem de halk desteği mevcuttur.

Kazi Nazrul İslam ve Panislamcılık

Kabaca 1931'de Türkiye, İran, Mısır, Fas, Irak ve Suudi Arabistan ulus devletlere dönüştü. Bu dönemin gelişmelerini memnuniyetle

karşılaman Kazi Nazrul İslam şunları yazdı:
“Bugün Şehitler İdgarı'ndaki büyük
buluşmaya bakın.
İslamın emirleri bir kez daha dünya
çapında kabul edilecek.
Turan, İran, Hicaz, Mısır, Hind [Hindistan],
Fas, Irak,
Aynı sırada el ele duruyordu” (İslam, 1931).
Yukarıda bahsedilen alıntıdan üç nokta
ortaya çıkmaktadır:

1. Şair, bazıları için çelişkili olsa da Babür İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu için açık destekleyici konumuna karşı ulus devletlerin ortaya çıkışını kabul etmiştir.

2. Şair, yeni kurulan Müslüman ulus devletlerin dünya siyasetinde omuz omuza konumlanmalarını sürdürmelerini dilemektedir.

3. Şair, bu Müslüman ulus devletlerin tüm dünyada İslam yasalarının ilan edilmesini ulusal hedefleri olarak belirleyeceklerini umduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü nokta, Kazi Nazrul İslam'ı ideolojik olarak Enver Paşa'ya daha yakın göstermektedir. Aynı şiirin ikinci dizesinde şair şöyle devam etmektedir:

“Korku ve pişmanlık duyanlar baygın
olanlar vardı,

Siz de bu cemaate katılın, dünyeviliği
unutun.

Bugün mahpuslarda yatanlar hayatta.

Bugün, Cesur Yürek elinde kılıçla tarlaya
koşuyor.

Bugün, kader değişti; Tekbir'in yankısı
yükseldi” (İslam, 1931).

Şair bu sözlerle Birinci Dünya Savaşı'nda İslam Dünyası'nın mustarip olduğu askeri yenilgilerin intikamını alma hayalini kaleme almıştır. Yani, Kazi Nazrul İslam ideolojik

olarak bir Panislamcıydı. Ama aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetçi milliyetçiliğini de destekledi. Atatürk'ün İslam'ın *Osmanlı* felsefi ve kültürel mirasından ödün vermeyeceğini umuyordu. Bu şarkı sözünde açıkça görülmektedir:

“İslam Dini'nin Kızıl Meşalesi bir yandan diğer yana yeniden alevlendirilmiştir. Ey bihaber olanlar! Siz de uyanasınız, yaşam meşalenizi de yakınız. Türkiye'nin Kızıl Tacı Gazi Mustafa Kemal ile doğruldu, Issız ülke İran, bugün Rıza Pehlevi ile uyandı. Köleliği unutan Mısırlılar, Zaglul ile uyandılar” (İslam, 1931a).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, İran'ın Rıza Pehlevi'sinin ve Mısır'ın Saad Zaglul Paşa'sının tamamen milliyetçiler olduğunu tekrar etmeye lüzum yoktur ve aynı zamanda Panislamcı fikirleri destekleyen Kazi Nazrul İslam'ın onları kahramanları olarak görmektedir. Bu bir çelişki miydi yoksa derinlerde gizli bir neden mi vardı? Bunun nedeni siirin son dizesinde kendini gösterir:

“Faysal, Büyük Irak'ta uyanıyor, Yeni Harun-al-Reşit olarak uyanıyor, Beyt-ül Mukaddes'in uyanmasına, kırık uykudan uyanmasına bakın. Sadece Hind'in 100 milyon gafil Müslümanı halen uykuda (İslam, 1931a).

Bir sonraki dize, o zamanlar sömürgeleştirilmiş Hind'deki Müslümanların durumunu daha samimi bir şekilde anlatıyor:

Binlerce yıldır sadece Aşhâb al-Kahf (Efes'in Uyuyanları) gibi uyuyoruz. Bir zamanlar içimizden biri kraldı, bununla övünürüz.

Hele bir uyansak, dünya bir kez daha titreyecek” (İslam, 1931a).

Burada dikkat edilmesi gereken iki nokta var:

1. Kazi Nazrul İslam, *Hint'in 100 milyon Müslümanı'nı* uyandırmak istedi, yani ülkesi Hind (eski Babür İmparatorluğu) idi ve onun görüşüne göre son dönem Hindistan, Pakistan ve Bangladeş Müslümanları birlikte tek bir siyasi topluluğa uydular.

2. Sömürgeleştirilmiş Hint Müslümanları'nı uyandırmak amacıyla siyasi olarak başarılı Müslüman liderlerin örneklerini verirdi ve bunu yaparken Şeriat'ın uygulanması konusundaki konumlarına dair tartışmaları görmezden geldi.

Burada, Kazi Nazrul İslam'ın, İngiliz sömürgecilerini Hint'ten (eski Babür İmparatorluğu) kovmak için aşırı bir dürtüden dolayı yavaş yavaş kendi ümmet bilincinin otlaklarına milliyetçilik tohumları ekmeye başladığı açıktır. Bu bağlamda, Kazi Nazrul İslam'ın *İslam* hakkındaki anlayışı dikkate alınmazsa, Panislamizm ile ilgili fikirleri ve vizyonu yanlış yorumlanabilir. Bu nedenle, Kazi Nazrul İslam'ın anladığı şekliyle İslam'ın kısa bir ayrıntısına dönmeliyiz.

İslam ve Kazi Nazrul'un İslamı

Kazi Nazrul İslam'a göre, İslam'ın gerçek canlılığının *kitlelerin gücü, demokrasi, evrensel kardeşlik ve eşitlikçilik* olduğunu belirtmekte fayda var. Mustafa Kemal Atatürk'ü sadece yeni Türkiye'nin ulusal kahramanı olarak değil, aynı zamanda İslam'ın gerçek canlılığının yeni kurucusu veya reformcu olarak gördü. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti adına halifeliği dağıttığında, Kazi Nazrul

İslam, İbrahim Han'a yazdığı bir mektupta, "İslam adına yığılmış batıl inanç ve sahte çöpleri İslam olarak adlandırmak İslam'a karşı bir kampanya değil midir?" diye sordu (Khan, 1967). Bu uyanış şiirinde, Kazi Nazrul İslam'ın İslam'a olan ayrıntılı idraki somut olarak ortaya çıkmaktadır:

"Biz din yolunda şehit olan milletiz.

Eşitlik ve kardeşlik getirdiğimizi dünya ya duyurduk.

Biz o millet olduk.

Günahlarla kavrulmuş susuz yeryüzünü ortaya çıkaranlar,

Çölün sıcak bağrından serin barış çeşmesini akıttı.

Herkes birbirini bağrına bastı, yüksek ve düşük eşit kılındı.

Biz o millet olduk.

Önce kadınlara özgürlük verdik.

İnsan yapımı duvarları yıktık ve onlara aynı şekli verdik.

Karanlık gecenin perdesini indirdik ve umudun ışığını ortaya çıkardık.

Biz o millet olduk.

İslam sadece Müslümanlar için gelmedi.

Hakikati arayan ve Allah'a itaat eden kimse, ismen Müslümandır.

Bey ve fukara arasında fark yok, bütün kardeşler aynı ortaklardır.

Biz o millet olduk" (İslam, 1933b).

Şair burada kendi meselelerini, yani insanlığın evrensel eşitliğini, ekonomik sınıfsızlığı, kadın haklarını ve demokrasiyi samimiyetle işlemiştir. Bütün bu etkenleri ise Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimci programlarında bulmuştur.

Editörün Notları

¹ Satyāgraha (Sanskritçe: सत्याग्रह; satya: "gerçek", āgraha: "ısrar" veya "sıkıca tutunmak") veya "hakikate sıkıca tutunmak" veya "hakikat gücü", şiddetsiz direnişin veya sivil direnişin belirli bir biçimidir. Satyagraha uygulayan bir kişi satyagrahi'dir. (India Times. Love and Satyagraha. (2023, 12 Ağustos). Erişim adresi: <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/the-speaking-tree/love-and-satyagraha/>)

² Khudiram Bose, Hindistan'daki İngiliz yönetimine karşı mücadele eden Bengalli devrimci öncülerden biridir. Khudiram'ın 1908 yılında, 20. yüzyılın başlarında İngilizleri Hindistan'dan çıkarmak için şiddet içeren yollara başvuran devrimci bir grup olan Anushilan Samiti'ye katıldığı söylenir. (Indian Culture. Kudhiram Bose The Boy Revolutionary. 2023, 8 of August). Access: <https://indianculture.gov.in/node/2796633>)

³ Chitta Ranjan Das, İngiliz yönetimi altındaki Bengal'de Swaraj (Bağımsızlık) Partisi'nin lideri ve siyasetçi. (Britannica. Chitts Ranjan Das Indian Political Leader. (2023, 8 of August). Access: <https://www.britannica.com/biography/Chitta-Ranjan-Das>)

⁴ Gandhi'nin Çıkrık Teorisi Felsefesi. Mahatma Gandhi'nin de belirttiği gibi, içsel bir ruh olarak çıkrık, insanı ilahi bir varlık olarak özetler. Dışa dönük bir ruh olarak kendi kendine yardım, kendi kendine hizmet, kendi kendine yetme ve kemer sıkmayı vurgular. Onun gözünde çıkrık hayali, bireysel ve toplumsal bir varlık olarak insanın daha iyi bir şekilde özgürleşmesi hayalidir. (Narayanswami, S. (2000). The Gandhian philosophy of spinning-wheel. Gandhi Marg Journal, 22(3). Erişim: <https://www.mkgandhi.org/articles/Philo%20of%20spng%20wheel.htm>)

⁵ Koh-i-Noor elması (ayrıca Koh-i-Nur veya Kūh-e Nūr olarak bilinen) dünyanın en büyük ve en ünlü kesilmiş elmaslarından biridir. Büyük olasılıkla 1100 ila 1300 yılları arasında Güney Hindistan'da bulunmuştur. Taşın adı Farsça 'Işık Dağı' anlamına gelir. İngiliz destekli Doğu Hindistan Şirketi, MS 1849'da Pencap bölgesini ele geçirdiğinde elmanın bir sonraki sahibi oldu. Daha sonra Kraliçe'ye sunuldu. (World History Encyclopedia. Koh-i-Noor. (8 Ağustos 2023). Erişim Adresi: <https://www.worldhistory.org/Koh-i-Noor/>)

Kaynakça

- Ahmad, M. (1973). *Kazi Nazrul Islam: A Memoir*. Dhaka: Muktahdhara.
- Catherwood, C. (2014). *The Battles of World War I*. Allison & Busby. ISBN 978-0-7490-1502-2.
- Gandhi, M. K. (1966). *An Autobiography or The Story of My Experiments with Truth* (S.C. Dasgupta, Trans.). Ahmedabad: Navajivan Publishing House.
- Huq, M. L. (2021). *Bengali Paltan*. National Encyclopedia of Bangladesh. Retrieved from https://en.banglapedia.org/index.php?title=Bangali_Paltan
- Islam, K. N. (1933) *Laments for the Mughal Empire*. Retrieved from <https://www.kobitacocktail.com/%E0%A6%97%E0%A6%99%E0%A7%8D%E0%A6%97%E0%A6%BE-%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%A8%E0%A7%8D%E0%A6%A7%E0%A7%81-%E0%A6%A8%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A6%A6%E0%A6%BE/>
- İnaltekin, A. (2016, Nisan). Almanya arşiv belgelerine göre Irak Cephesi'nde savaşan Kafkas kökenli Müslüman askerler. *Kut'ül-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Müna-sebetiyle 1. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, Mardin.
- Indian Culture. Khudiram Bose The Boy Revolutionary. (2023, 10 Ağustos). Erişim adresi: <https://indianculture.gov.in/node/2796633#>
- Indian Culture. Of Equality by Kazi Nazrul Islam. (2023, 11 Ağustos). Erişim adresi: <https://indianculture.gov.in/digital-district-repository/district-repository/equality-kazi-nazrul-islam>
- Islam, K. N. (1931). *The gathering is heavy today at Shahidi Eidgah*. Retrieved from <https://nazrulgeeti.org/shahidi-eidgahe-dekh-aj-jamayet-bhari>
- Islam, K. N. (1931a). *Dike Dike Puno Jolia Uthiche*. Retrieved from <https://www.lyricaldiary.com/dike-dike-puno-jolia-uthiche/>
- Islam, K. N. (1933b). *Kazi Nazrul Islam*. National Post of Bangladesh 2023. <https://www.kazinazrulislam.org/%E0%A6%A7%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%AA%E0%A6%A5%E0%A7%87-%E0%A6%B6%E0%A6%B9%E0%A7%80%E0%A6%A6-%E0%A6%AF%E0%A6%BE%E0%A6%B9%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A6%BE/>
- Mukhopadhyay, S. (1968). আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968a). আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968b). আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968c). আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968d). *My Friend Nazrul*. Page-139, Calcutta: Haraf Publications.
- Odud, K. A. (1988). *The Works of Kazi Abdul Odud, Volume 1*. Dhaka: Bangla Academy.
- Khan, I. (1967). *Bangla Academy*. Batayan, Dhaka.
- Qadir, A. (1966). *Editor's Note Compositions of Nazrul: Volume 1*. Dhaka: Central Bangla Development Board.

Japon Türk Tarihi uzmanı
Doç. Dr. Ogasawara Hiroyuki

"Türkler'in millî mücadelesi, Japonlar için de cesaret ve umut kaynağı"

Doç. Dr. Ogasawara Hiroyuki, 1974 yılında Hokkaido'ya doğdu. Aoyama Gakuin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2008 yılında Tokyo Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. Çalışmaları Japonya Şarkiyat Araştırmaları Topluluğu Ödülü, Kashiwama Junzo Ödülü gibi ödüllere layık görüldü. Halen Kyushu Üniversitesi Beşeri Bilimler Enstitüsü'nde görev yapmakta olup, Japonya İslam Derneği Yönetim Kurulu üyesidir.

“Doktora tezimi bitirdikten sonra, Osmanlı İmparatorluğu’nun modern döneminden Türkiye Cumhuriyeti’nin başlangıç dönemine kadarki tarih yazımına ilişkin araştırmalar yapmaya başladım. Ahmet Mithat ve Namık Kemal’in tarih düşünceleri, Tanzimat dönemi sonrası Modern Osmanlı İmparatorluğu’ndaki tarih eğitimi araştırdıktan sonra, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk döneminde yazılmış tarih ders kitaplarına ilgi duydum. Türkiye Cumhuriyeti adıyla yeni bir devlet kurulurken, ulusa yeni bir kimlik vermek için yeni bir tarih anlatısı oluşturma denemesi yapıldı. Yazdığım Atatürk biyografisinin, 2023 yılının Ekim ayında, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun 100. yıl dönümünde yayınlanması planlanıyor. Türkiye, ABD ve Avrupalı büyük devletlerin müdahalelerine daha fazla maruz olan coğrafi koşullardaydı. Atatürk ve yoldaşları bütün bu zorlukları aşarak Türkiye Cumhuriyeti’ni kurdular. Millî mücadele süreci Japonlara da büyük bir cesaret ve umut vermektedir.”

**Japon Modern Türk tarihi uzmanı Doç . Dr. Ogasawara Hiroyuki,
İnan Öner’in sorularını yanıtladı.¹**

Bir Atatürk biyografisi üzerine çalışıyorsunuz. İlgileriniz hangi konulara yoğunlaştı? Ne gibi zorluklar var? Ne zaman yayınlanacak?

Ogasawara Hiroyuki: Ben 2019 yılında, Türkiye Cumhuriyeti’nin ulusal şekillenmesine ilişkin bir kitabı editör olarak yayınladım (Ed. Ogasawara Hiroyuki Türkiye Cumhuriyeti Ulusun Oluşumu ve Dönüşümü, Kyushu Üniversitesi Yayınları, 2019). Bu kitapta Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında tarih, harf devrimi, arkeoloji, müzik ve benzeri kültür politikalarını ele aldık ve Atatürk’ün cenaze töreninden uluslararası ilişkilere kadar geniş

temalarda makalelere yer verdik. Genç ve başarılı 10 araştırmacı makaleleriyle katıldılar.

Yine, 2020 yılında Arai Masami hocanın editörlüğü ve Kakizaki Masaki hocanın çevirisiyle Atatürk’ün düşünsel gelişimini ayrıntılı bir biçimde ele alan M. Şükrü Hanoğlu’nun “Ataturk: An Intellectual Biography” (Japonca çevirisinin başlığı: Uygarlık Tarihi Açısından Türk Devrimi: Atatürk’ün Entelektüel Gelişimi) kitabını Japonca çevirisi yayınlandı. Bu bakımdan artık Japon okuru, Atatürk’ün düşünsel gelişimini ve Atatürk döneminde ulusun oluşumunu Japonca okuyabiliyor.

Dolayısıyla Atatürk'ün biyografisini yazarken bunların dışındaki temalara ağırlık verdim. Atatürk'ün gençlik yıllarındaki gelişimini, asker olarak faaliyetlerini, milli mücadeledeki liderliğini ele aldım. Ayrıca, İsmet İnönü, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir başta olmak üzere Atatürk'ün yoldaşlarının faaliyetlerine ve Atatürk ile olan ilişkilerine yer verdim. Eşi ve evlat edindiği kızlarıyla olan yaşantılarına değindim. Özellikle Halide Edip'in anılarının Atatürk'ü nesnel bir şekilde değerlendirebilmek için önemli olduğunu düşünüyorum. Bilindiği gibi, Atatürk iktidara sahip olduktan hemen sonra İngilizce olarak "Türk'ün Ateşle İmtihanı"nı yayınlamış, Atatürk'e dair düşüncelerini açıkça ortaya koymuştu. Ben de bu eserden yararlandım.

Yazdığım Atatürk biyografisinin, 2023 yılının Ekim ayında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümünde yayınlanması planlanıyor.

Atatürk'ün Düşünce ve Eylemlerinin Evrenselliği

Atatürk'ün düşünce ve eylemlerinin evrenselliği konusunda, Atatürk'ten ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinden alabileceğimiz dersler konusunda fikirlerinizi aktarırsanız memnun oluruz.

Ogasawara Hiroyuki: Japonya, Meiji Reformlarından sonra modern devletin kurulmasını hedefledi. Japonya bir adalar ülkesi olup ABD ve Avrupalı büyük devletlerden coğrafi olarak uzak olduğu için izafi olarak daha az zorlukla karşılaştığını düşünüyorum. Öte yandan Türkiye, ABD ve Avrupalı büyük devletlerin müdahalelerine daha fazla

maruz olan coğrafi koşullardaydı. Atatürk ve yoldaşları bütün bu zorlukları aşarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdular. Millî mücadele süreci Japonlara da büyük bir cesaret ve umut vermektedir.

Meslektaşlarımızla birlikte Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" eserini Japonca'ya çevirdiniz. Düşünceleriniz nelerdir?

Ogasawara Hiroyuki: Japon meslektaşlarımla birlikte sadece Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" eserini değil, ama aynı zamanda Namık Kemal'in "Osmanlı Tarihi" eserinin önsözünü ve Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" eserlerini de Japonca'ya çevirdik. Japonya büyük bir çeviri ülkesidir. Batılı düşünürlerin ve tarihçilerin gerçekten birçok eseri Japonca'ya çevrilmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nda yazılmış eserlerin çevirilerine pek rastlamıyoruz. Bunun için ben başlıca eserlerin Japonca'ya çevrilerek Japon okurlara ve genç araştırmacılara sunulması gerektiğini düşündüm. Yusuf Akçura, Namık Kemal ve Ziya Gökalp'i çevirmemizin nedeni, onların Türkçülük ve tarih düşüncelerine ilgi duymamızdır. Çevirilerin yayınında uzmanlık alanları yakın olan Akiba Jun (Tokyo Üniversitesi) ve Ito Hiroaki (Teikyo Üniversitesi) hocalar da çevirmen olarak yer aldılar. Ayrıca benim dışımda son yıllarda Dursun Bey'in "Tarih-i Ebü'l-Feth" eserinin Hamada Masami hoca (Ryukoku Üniversitesi) tarafından Japonca'ya çevrildiğini görüyoruz. Artık Japonya'da da Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Belgeleri çevriliyor. Bu faaliyetler yoluyla, Japonya'da Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti araştırmalarının daha çok artmasını ümit ediyoruz.

Ogasawara Hiroyuki Türkiye Cumhuriyeti Ulusun Oluşumu ve Dönüş.

Ne zaman ve neden Osmanlı Tarihi çalışmaya başladınız? Akademik ilgilerinizin tarihselliğine ilişkin bilgilendirirseniz seviniriz.

Ogasawara Hiroyuki: Esasen çocukluğumdan beri tarihi seviyordum. Özellikle Japonya tarihinden ziyade yabancı ülkelerin tarihlerine meraklıydım. Bu durumun benim memleketimin Hokkaido (Japonya'nın en kuzeyinde yer alan ve ancak 19. yüzyıla gelindiğinde Japonya ülkesinin bir parçası olan ada) olmasıyla da ilgisi olabilir. Hokkaido'da Japonya'nın merkezi tarihiyle ilintili

bir öğren yeri ya da mimari eser olmadığı için ben Japonya Tarihi'ni kendime yakın hissetmedim (ama elbette Japon tarihini de seviyorum). Aksine kitaplarda okuduğum başka ülkelerin tarihlerini ilginç buluyordum. Tarih bölümüne girmeyi düşündüğüm lise yıllarımda, Suzuki Tadashi hocanın (Tokyo Üniversitesi) yazdığı "Osmanlı İmparatorluğu – İslam Dünyasının 'Yumuşak Otoriterliği'" (Kodansha Yayınları, 1992) adlı kitabını okudum. Suzuki hocanın bu kitabı Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Birinci Süleyman dönemine kadarki tarihi ele alıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, o zamanki Avrupa'yla kıyaslandığında, siyasi olarak da askeri olarak da çok üstün bir sisteme sahip olduğu tezini ortaya koymaktaydı. Yine, 17. yüzyıldan sonra da asla bir zayıflama dönemi olmadığını, yeni çağa cevap veren yapısal değişiklikler dönemi olduğunu savlamaktaydı. Suzuki hocanın işaret ettiği Osmanlı İmparatorluğu tarihi bir lise öğrencisi olarak bende büyük bir etki yaratmıştı. Orada yazılı olan Osmanlı İmparatorluğu tarihi çok çekiciydi; ben de o çekiciliğe kapılarak Osmanlı İmparatorluğu tarihi çalışmak istemeye başlamıştım.

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih anlatısı ve ulus devlet/ulusal kimlik inşası

Son yıllarda Türkiye cumhuriyeti tarihi üzerine de çalışıyorsunuz. Buna sizi motive eden ne oldu? İzlenimleriniz nelerdir?

Ogasawara Hiroyuki: Eskiden beri tarih bilincine ve tarih yazımına ilgi duyuyordum. Bunun için yüksek lisans tezimde 18. yüzyılda kurulan vakanüvislik kurumunu ve onların yazdığı tarih kitaplarını ele aldım. Genel olarak vakanüvisliğin Naima Mustafa Efendi'den itibaren başladığı söylenmektedir, ancak ben araştırmamın sonucunda genel olarak ikinci kuşak kabul edilen Raşit Mehmet Efendi'den, hatta onun görevinin ortalarından başlamış olma ihtimali olduğunu öğrendim. (İngilizce makale olarak şu makalemi önerebilirim: Hiroyuki Ogasawara, "The Official Historiographers in the Ottoman Empire: The Formation Process and Their Ideas", Orient (The Society for Near Eastern Studies in Japan), 2007.

Ayrıca, doktora tezimde, 15. ve 16. yüzyıla ait tarih kitaplarında yazılı Osmanlı Hanedanı'na rivayet edilen

soy ağacına ilişkin bir araştırma yaptım. Osmanlı İmparatorluğu'nda insanların kendi kökenlerini ve kimliklerini nasıl kavradıklarını, onların tarih bilinçlerini ortaya koydum. Araştırmamın somut içeriğinde, Osmanlı Hanedanı'nın ataları olarak Kayı Boyu'na nasıl bir önem atfedildiği, Nuh ve Yafes gibi Eski Ahit'te geçen karakterlere bağlanan Osmanlı Hanedanı Soy Ağacı'nın nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve nasıl anlamlara sahip olduğu, Selçuklu Hanedanı ve Moğollarla soy ağacı ilişkilerinin nasıl anlatıldığı hususları ele aldım. Doktora tezim daha sonra Japonca bir kitap olarak yayınlandı ve bazı kısımlarını da İngilizce makaleler olarak yayınladım. (Hiroyuki Ogasawara, "Enter the Mongols: A Study of the Ottoman Historiography in the 15th and 16th Centuries," Osmanlı Araştırmaları, 51(2018); Hiroyuki Ogasawara, "The Quest for the Biblical Ancestors: The Legitimacy and Identity of the Ottoman Dynasty in the Fifteenth-Sixteenth Centuries," Turcica, 48 (2017).) Doktora tezimi bir bütün olarak İngilizce ve Türkçe yayınlamak istiyorum, ancak henüz bu isteğimi gerçekleştiremedim.

Osmanlı İmparatorluğu'nda insanların kendi kökenlerini ve kimliklerini nasıl kavradıklarını, onların tarih bilinçlerini ortaya koydum.

Doktora tezimi bitirdikten sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun modern döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin başlangıç dönemine kadarki tarih yazımına ilişkin araştırmalar yapmaya başladım. Ahmet Mithat ve Namık Kemal'in tarih düşünceleri, Tanzimat dönemi sonrası Modern Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tarih eğitimi araştırdıktan

sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde yazılmış tarih ders kitaplarına ilgi duydum. Bildiğiniz gibi, Türkiye Cumhuriyeti adıyla yeni bir devlet kurulurken, ulusa yeni bir kimlik vermek için yeni bir tarih anlatısı oluşturma denemesi yapıldı. Böylesi denemeler Japonya'da ve başka ülkelerde de yapılmıştır. Dolayısıyla, "Türkiye'deki tarih eğitimi üzerine düşünmek Japonya'daki tarih eğitimi üzerine düşünürken de önemli bir örnek teşkil eder" diye düşünmüştüm. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden Türkiye Cumhuriyeti'ne doğru Türklerin kendi tarihlerini yazarak öğrenmeye yönelik gösterdikleri çabalar hakkında, Japonca ama, 2020 yılında "Tarih Eğitimi Karşılaştırmalı Tarihi" (Ed. Kondo Takahiro, Nagoya Üniversitesi Yayınları) kitabında bir makale yayını gerçekleştirdim.

"Tarih yazımı" ile ilgilendiğinizi aktardınız. Japonya'da Türk tarihine dair "tarih yazımı" sorunları olarak nelerle karşılaşıyorsunuz?

Ogasawara Hiroyuki: Aslında Japonya'da okunan tarih kitapları ve tarih ders kitapları arasında Japonya Tarihi merkezde yer almaktadır. Buna ek olarak, Japonya'nın modernleşmede model aldığı Batı Tarihi ve uzun yıllar boyunca etkisi altında kaldığı Çin Tarihi'nin izlediği söylenebilir. Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi pek okunmuyordu. Son 30 yıl içinde Suzuki Tadashi ve Nagata Yuzo hocalarımızın değerli çabalarıyla bu duruma ilişkin önemli iyileşmeler sağlandı. Özellikle bu yıl (2023) Nagata Yuzo hocamızın "Türkiye Tarihi" başlıklı iki ciltlik kitabı Tosui Shobo Yayınları tarafından yayınlandı.

Ancak bu çabalara rağmen Japonya Tarihi, Batı Tarihi ve Çin Tarihi baskın bir paya sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu tarihinin, çok önemli olsa

da yeterince okunduğunu söyleyemeyiz. Bunun için, hala, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'yla karşılaştırıldığında geri kalmış bir devlet olduğu gibi yanlış anlamalara çok rastlıyoruz. Bunun için ben Japon okurların daha fazla Osmanlı İmparatorluğu Tarihi'ne aşinalık kazanmaları için genel okura yönelik bir Muhtasar Osmanlı Tarihi kitabı yazdım ("Osmanlı İmparatorluğu – Yükselme ve Çözülmenin 600 Yıllık Tarihi", Chuo Koron Yayınları, 2018). Bu kitap ilgi gördü ve bugüne kadar altı baskı yaparak 50 bin adet satışa ulaştı. Yine, genel okura yönelik olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hürrem Sultan, Mimar Sinan, İkinci Mehmet, Osman Hamdi Bey gibi kahramanlarını ele aldığım bir biyografiler kitabı olan "Osmanlı İmparatorluğu Kahramanların Yaşamları – 600 Yıllık Tarihi Ayakta Tutan Sultanlar, Sanatçılar ve Kadınlar" (Gentosha, 2020) ve en yeni araştırmalara dayanan harem ve sultanlığın devredilmesi hususlarını ele aldığım "Harem" (Shinchosha, 2022) adlı kitapları yayınladım. Ancak bu yayınlar İngilizce ve Türkçe mevcut araştırmalara dayanarak Japon okurlara anlaşılır bir şekilde açıklama amacıyla yazılmış kitaplar olup, bana ait orijinal araştırma sonuçlarını fazla barındırmayan yayınlardır.

Son olarak, derginizin editöryal ekibine ve bu söyleşiyi gerçekleştirerek çeviren İnan Öner'e en derin şükranlarımı sunuyorum. 🌸

Not

¹ (1 Temmuz 2023 - Kyushu Üniversitesi, Fukuoka, Japonya)

İnan Öner, 1974 yılında Berlin'de doğdu. Ankara Üniversitesi DTCF Japon Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını 2001 yılında Tokyo Üniversitesi Sanatlar ve Bilimler Enstitüsü Dil ve Bilişim Bilimleri kürsüsünde tamamladı. Öner, Ogasawara Hiroyuki ile röportajı Japonca yaptı ve Türkçe'ye çevirdi.

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ*

*Büyük bilge, büyük şair Mevlânâ Celâleddin'in 30 Eylül 1207 yılında Afganistan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi, 17 Aralık 1273 yılında Konya'da öldü. 25.618 beyitlik «Mesnevi» adlı başyapıtından başka, 25 bine yakın beyit içeren “Divan-ı Kebir”i insanlığa sundu. Devrinin düşünce dünyasını etkilediği kadar kendisinden sonra gelen Türk, Fars, Arap şair ve düşünürleri de etkileyen Mevlana, Doğuda ve Batıda sevildi. Türkiye Cumhurbaşkanlığı, ölümünün 750'nci yılı dolayısıyla 2023'ü Uluslararası Mevlana Yılı olarak ilan etmiştir. Mevlana'nın ünlü 7 öğüdü onun Asya uygarlığından kaynaklanan bilgeliğini ortaya koymaktadır: 1. Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol. 2. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol. 3. Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol. 4. Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol. 5. Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol. 6. Hoşgörülükte deniz gibi ol. 7. Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol.

Rûmî, M.C. (2015). *Mesnevî-i Ma'nevî*. (s.749-750). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

MİSAFİR

Mevlânâ Celâleddin Rûmî

3675 Her gün, her an, o aziz misafirin geldiği gibi gönlüne bir düşünce gelir.

3676 A canım, düşünceyi bir adam yerine tut; çünkü adamın değeri, canı düşünceyle olur.

3677 Üzüntü düşüncesi, sevincin yolunu vurursa [üzölme]; aslında sevincin yolunu yapmaktadır.

3678 Hayrın temelinden yeni bir sevinç gelsin diye, evi, başkalarından adamakıllı süpürüp temizler.

3679 Her zaman yeşil kalacak yapraklar çıksın diye, sarı yaprakları gönül dalından silkeler.

3680 Ötelerden yeni bir tat salınarak gelsin diye, eski sevinci kökünden koparır.

3681 Üzüntü, üstü örtülü kökü ortaya çıkarmak için, çürümüş, eğri kökü söker atar.

3682 Üzüntü, gönülden neyi döker, söküp atarsa, muhakkak karşılığında daha iyisini getirir.

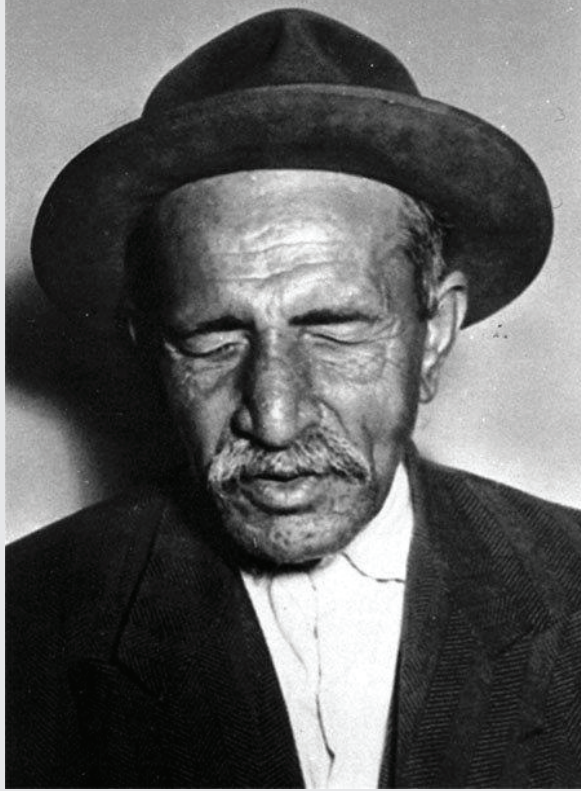
3683 Hele de insan, üzüntünün, kesin inanç sahibinin kulu kölesi olduğunu kesinlikle bilirse...

3684 Bulutla şimşek, yüzlerini ekşitmeseler, asma dalları, doğunun tebessümlerinden

(yani güneş ışıklarından) yanar gider.

3685 Kutluluk, kutsuzluk, gönlüne misafir olur da yıldızlar gibi evden eve giderler.

AŞIK VEYSEL*

*Türkiye'nin büyük halk ozanı Aşık Veysel 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde bir çiftçi çocuğu olarak dünyaya geldi. 1973 yılında yine kendi köyünde hayata veda etti. Büyük şair, yedi yaşında yakalandığı çiçek hastalığı sonrasında görme duyusunu yitirir. Zamanla olgunlaşan büyük saz şairi Aşık Veysel, Türk Devrimi'ne bağlı mücadelecî, topluncu ruhuyla eserler vermeye başlar. Cumhuriyet'in 10. yılında yazmış olduğu "Atatürk'tür Türkiye'nin İhyası" diye başlayan şiiriyle ünlenir. Türk Devrim Lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün de huzurunda eserlerini seslendiren Veysel, arka arkaya ortaya koyduğu ölümsüz yapıtlarıyla gelenekten geleceğe insanlığın birlik ve yardımlaşma düşüncesini işlemiştir. Türkiye Cumhurbaşkanlığı ve UNESCO ölümünün 50. Yılı dolayısıyla 2023'ü Uluslararası Aşık Veysel Yılı olarak ilan etmiştir.

Artun, E. (2009). *Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı* (s.367). Çağaloğlu, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

GÜZELLİĞİN ON PAR'ETMEZ

Aşık Veysel

Güzelliğin on par'etmez
Şu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa

Tâbirin sığmaz kaleme
Derdin dermandır yâreme
İsmin yayılmaz âleme
Âşıklarda meşk olmasa

Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa

Güzel yüzün görülmezdi
Bu şak bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve maşuk olmasa

Senden aldım bu feryâdı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana âşık olmasa

HÜSEYİN HAYDAR*

*Türkçenin usta şairi Hüseyin Haydar 1956 yılında Trabzon'un Yeşilce köyünde dünyaya geldi. Şiirlerinde yaşadığımız çağın toplumsal mücadelesini dile getiren ünlü şairin şiirleri, Rusça, Arapça, Farsça, İngilizce, Çince gibi dünya dillerine çevrildi. Ulusal ve uluslararası basında edebiyat, sanat üzerine pek çok makale kaleme aldı. On beş yıldan beri Aydınlık Gazetesindeki "Şairin Emegi" köşesinde her hafta şiirlerini yayımlıyor. "Doğu Tabletleri" adlı yapıtıyla Avrasya'da yaşanan insanlık trajedisini, yoğun bir tarihsel derinlikte dile getirdi. ABD emperyalizminin insanlığa yönelttiği saldırılara karşı durdu. Çinde katıldığı toplantılarda Bir Kuşak Bir Yol girişiminin kültür, sanat, şiir ayağının kurulması için çaba gösterdi. Şanghay Yazarlar Birliğine yaptığı ziyarette Avrasya'da İpek Yolu Şiir Birlikleri önerisi kabul edildi. Pek çok ödül sahibi olan Hüseyin Haydar, mücadelecı bir ruhla şairlere çağrı yapan "Büyük insanlığın şairlerine Yenidünya manifestosu", "Yükselen Asya'da Şairin Görevi.", "İpek Yolu Şiir Kuşağını Kuruyoruz!", "Sınırsız Sanat Birliğine Çağrı!" vb. manifestolar yayımladı.

Haydar, H. (2016, 5 Kasım). Doksan Dokuzuncu Tablet, Ata. Aydınlık Gazetesi.

DOĞU TABLETLERİ

Doksan Dokuzuncu Tablet, Ata

Hüseyin Haydar

Alemin nurundan değil, kıyam eyledi yerin
narından,
Dünyaya iş için gelmiş, nasıl tarlasına giderse yoksul
köylü.
İlahi emirle değil, nasıl kasırgaya çevirirse
gündoğusu,
Öyle şaşırtır yedi düveli, ya istiklal ya ölüm türküsü.
Kutlu ruhu değil Gökbörü'nün, anadan doğma
bozkurt,
Günün mecbur dirilişi neyse, yetişir gökyüzü ordusu.
O geldiğinde ne hür bir ağaç vardı, ne de kardeş bir
orman,
Yetmiş iki tür bozkır çalılarından gülistan yaratan.
Şayak kalpaklı askere, evvela şayak kalpağı giydirdi
elleriyle,
Uyandırdı içindeki ölmek ve öldürebilmek
kabiliyetini.
Gökten gelen gururlu adamların bilge oğlu, tufanda
doğdu,
Harp tezgâhında öğrendi ruh kumaşı nasıl dokunur.
Nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden, kalbinde bir
bütün,
Güzel ve rahat günlere inanan şayak kalpaklı adam,
Nasıl ve ne zaman geleceğini bilen sarışın kurdun
ardından,
Dünyanın en ışıklı, en muazzam karanlığına atladı.
Sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı bir şafak vakti
değişti:
Toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çok,
Korkak, cesur, cahil, hakim ve hatta çocuk mu
çocuk...

Bir şafak vakti ağır ellerini toprağa basıp
doğrulduğu zaman,
Kollarından tutup kaldıran Ata'yı gördü, orda
kükredi.
Korkusu vardı korkusunu aldı, ağısı vardı ağısını
emdi,
Ona ateşli arzuyu verdi, yağız bir kırsığa bindirdi,
Uzak Asya'dan dörtına gelen, ağzı aşıyla kızıl kan
köpüklü.
Bilimin isyanı mıdır bu, isyanın sanatı mı yoksa?
Baldırı çıplağa atlastan bir takım giysi dikecek
kademli,
Yüzyılı sermiş terzi masasına kumaş gibi biçiyor:
Akıl erkin, kollar yetkin, gövdeye tam oturmuş
ihtilal,
Buluştı al kan içinde kurtuluş yıldızıyla altın hilal.
Can tutkulu, arzu kanatlı, dünya herkese yeter de
artar.
Arkadaşlar, o kudretli zaferin Türkiye örgütçüsü
biziz,
Esir halklar ayağa kalkmayı, yürümeyi öğreniyor.
Yükselen Asya'da yan yana koşacağız, çağdan çağa,
Doğu kazanacak ve paylaşacak zaferini Batı'yla.
Devrimin güneşi parlasın diye herkese eşit
uzaklıkta,
Yükselsin insanlık Kuvayı Milliye'den kuvayı
insanlığa.
Böyledir ulu önderler, ellerini çabuk tutar, iş biter
bitmez
Giderler, verdikleri bin yıldan bir gün bile
tatmadan.

RGALİ - 29 EKİM 1933

Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarından.*

Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamaları için gerçekleşen geçit töreni sırasında tribünlerde Mustafa Kemal Atatürk'ün de aralarında bulunduğu Türk devlet yetkilileri ve kutlanmalara katılan SSCB heyetinden Kara ve Deniz Kuvvetleri Halk Komiseri (Bakanı) K. Y. Vorışilov ve Süvari Kuvvetleri Komutanı ve Devrimci Askeri Sovyet üyesi Semyon Budiyonnyı görülyor.

* [Fotoğraf]. (1933). Cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları. Rusya Edebiyat Sanat Devlet Arşivi (RGALİ).

AVNİ ARBAŞ

Atlı Mustafa Kemal (1988)*

Babası Kuvay-ı Milliye subaylarından olan Avni Arbaş, Kurtuluş Savaşı'nı ve Cumhuriyet'in kuruluşunu görmüştür. Çocukluğunda gördüğü Mustafa Kemal ve Kuvay-ı Milliye atları, Arbaş'ın resimlerinde özel bir yer tutar. Sanat hayatı boyunca hiç bir akıma bağlı kalmamaya özen gösteren Arbaş'ın çalışmalarında, figürden ustaca koparılmış, detaylardan arındırılmış soyutlamaların öne çıktığını görürüz. Konuya sadık kalırken, özgün bir anlatımın nesneleştirmekte Arbaş'ın usta olduğunu söylemek yanlış olmaz.

*Tuval üzerine yağlı boya 72x54 cm.

KROKODİL - 3 ARALIK 1922

BMM kararıyla padişahın tahttan indirilişi*

Yayın hayatına 1922 yılında başlayan, bir dönem tirajı 6,5 milyona kadar çıkan SSCB'nin en önemli haftalık mizah-karikatür dergisi "Krokodil" de Türkiye'deki gelişmeleri sıkça sayfalarına taşıymıştı. Bu karikatür, 3 Aralık 1922 tarihli sayısında yayımlanmıştır. Ay yıldızın üzerinde "TBMM" yazısı ve "Babı Ali" yazılı tahtın üzerinde oturan padişahın tahttan indirilme kararı gösterilmektedir.

* [Karikatür]. (1922). Padişahın tahttan indirilişi. Krokodil (Sovyet Karikatür Dergisi).

BİLİM VE ÜTOPYA E-MAĞAZADA!

Güncel sayı, eski sayılar, e-arşiv ve
çok daha fazlasına online erişin!

magaza.bilimveutopya.com.tr

